

Správa

o

činnosti

verejného

ochrancu

práv

za

rok

2018

Názov: Správa o činnosti verejného ochrancu práv za obdobie roka 2018

Vydavateľ: Kancelária verejného ochrancu práv

Adresa: Grösslingová 35, 811 09 Bratislava

© Kancelária verejného ochrancu práv

Správa neprešla jazykovou úpravou.

Grafický dizajn: Michal Chrastina

Rok vydania: 2019

Prvé vydanie

ISBN: 978 - 80 - 973082 - 3 - 0

Podľa § 23 ods. 1 zákona č. 564/2001 Z. z. o verejnom ochrancovi práv v znení neskorších predpisov: „Verejný ochranca práv predkladá národnej rade každý rok v prvom štvrtroku **správu o činnosti, v ktorej uvedie svoje poznatky o dodržiavaní základných práv a slobôd fyzických osôb a právnických osôb orgánmi verejnej správy a jeho návrhy a odporúčania na nápravu zistených nedostatkov.**“

Na základe uvedeného zákonného ustanovenia a v súlade s ním Národnej rade Slovenskej republiky v prvom štvrtroku roka 2019

predkladám

Správu o činnosti verejného ochrancu práv za obdobie kalendárneho roka 2018, v ktorej uvádzam svoje poznatky o dodržiavaní základných práv a slobôd fyzických osôb a právnických osôb orgánmi verejnej správy a svoje návrhy a odporúčania na nápravu zistených nedostatkov.

Mária Patakyová,
verejná ochrankyňa práv

Obsah

<u>Úvod</u>	10	<u>Sloboda prejavu, právo na informácie, petičné právo, volebné veci, zhromažďovanie a združovanie</u>	66
<u>Právo na život, osobnú slobodu a ľudskú dôstojnosť</u>	12	Úvod © 66	
Úvod © 12		Príklady z podnetov © 67	
Príklady z podnetov © 12			
Policajná akcia v Moldave nad Bodvou (2013) © 21			
<u>Súkromný a rodinný život, práva detí a rodičov</u>	22	<u>Právo na súdnu a inú právnu ochranu</u>	70
Úvod © 22		Úvod © 70	
Príklady z podnetov © 24		Príklady z podnetov © 71	
Práva párov rovnakého pohlavia © 39		<u>Odporúčania pre národnú radu</u> ..	78
Priebeh vnútroštátnych osvojení na Slovensku © 39		Sumárne vyhodnotenie porušení základných práv z doručených podnetov © 83	
Nezákonné sterilizácie © 41		<u>Spolupráca s medzinárodnými a národnými inštitúciami, osвета a stretnuta</u>	85
<u>Právo na sociálne zabezpečenie a sociálnu pomoc</u>	42	Stretnutia s prezidentom Slovenskej republiky © 85	
Úvod © 42		Medzinárodná spolupráca © 86	
Príklady z podnetov © 43		Osveta a iné aktivity na podporu ľudských práv © 89	
Systém kontroly v zariadeniach sociálnych služieb so zameraním na seniorov © 57		Regionálne výjazdy © 95	
<u>Vlastnícke právo a právo na priaznivé životné prostredie</u>	58	Program pre stážistov © 97	
Úvod © 58		<u>Kancelária verejného ochrancu práv v roku 2018</u>	98
Príklady z podnetov © 59		Činnosť KVOP © 98	
Neukončené reštitučné konania © 62		Organizačné zabezpečenie a hospodárenie kancelárie © 101	
		<u>Príloha č. 1</u>	104

Použité skratky

antidiskriminačný zákon

zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon) v znení neskorších predpisov

Dohovor

Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a slobôd

dopravný inšpektorát

okresný dopravný inšpektorát Okresného riaditeľstva Policajného zboru

DPN

dočasná pracovná neschopnosť

ESLP

Európsky súd pre ľudské práva

katastrálny zákon

zákon č. 162/1995 o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) v znení neskorších predpisov

LGBTI

lesbický, gay, bisexuálny, transrodový a intersexuálny

ministerstvo financií

Ministerstvo financií Slovenskej republiky

ministerstvo pôdohospodárstva

Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky

ministerstvo práce

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky

ministerstvo spravodlivosti

Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky

ministerstvo školstva

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky

ministerstvo vnútra

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky

ministerstvo zdravotníctva

Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky

MVE

malé vodné elektrárne

Najvyšší súd

Najvyšší súd Slovenskej republiky

Národná rada

Národná rada Slovenskej republiky

Občiansky zákonník

zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov

OBSE

Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe

OPCAT

Opčný protokol k Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu

OSN

Organizácia spojených národov

ROEP

register obnovenej evidencie pozemkov

Správny poriadok

zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov

školský zákon

zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

ÚGKK

Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky

úrad práce

úrad práce, sociálnych vecí a rodiny

ústava

Ústava Slovenskej republiky

Ústavný súd

Ústavný súd Slovenskej republiky

ústredie práce

Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny

vážnené osoby

osoby nachádzajúce sa vo výkone väzby a vo výkone trestu odňatia slobody

VOP

verejná ochrankyňa práv

KVOP

Kancelária verejného ochrancu práv

Výbor CPT

Európsky výbor na zabránenie mučenia a neludského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania

zákon o jednorazovom finančnom príspevku

zákon č. 105/2002 Z. z. o poskytnutí jednorazového finančného príspevku príslušníkom československých zahraničných alebo spojeneckých armád, ako aj domáceho odboja v rokoch 1939-1945 v znení neskorších predpisov

zákon o ochrane osobných údajov

zákon č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 35/2019 Z. z.

zákon o pomoci v hmotnej núdzi

zákon č. 417/2013 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

zákon o zdravotnej starostlivosti

zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

zákon o matrikách

zákon č. 154/1994 Z. z. o matrikách v znení neskorších predpisov

zákon o mene a priezvisku

zákon č. 300/1993 Z. z. o mene a priezvisku v znení neskorších predpisov

zákon o niektorých opatreniach na usporiadanie vlastníctva k pozemkom

zákon č. 180/1995 Z. z. o niektorých opatreniach na usporiadanie vlastníctva k pozemkom v znení neskorších predpisov

zákon o občianskych preukazoch

zákon č. 224/2006 Z. z. o občianskych preukazoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

zákon o obecnom zriadení

zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov

zákon o odpadoch

zákon č. 79/2015 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

zákon o organizácii miestnej štátnej správy

zákon č. 180/2013 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

zákon o pobyte cudzincov

zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

zákon o policajnom zbore

zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov

zákon o rodine

zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

zákon o slobode informácií

zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o slobode informácií) v znení neskorších predpisov

zákon o službách zamestnanosti

zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

zákon o sociálnom poistení

zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov

zákon o sociálnom

zabezpečení policajtov

zákon č. 328/2002 Z. z. o sociálnom zabezpečení policajtov a vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

zákon o sociálnoprávnej ochrane detí

zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

zákon o sociálnych službách

zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov v znení neskorších predpisov

zákon o sťažnostiach

zákon č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach v znení neskorších predpisov

zákon o štátnej správe v školstve a školskej samospráve

zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

zákon o štátnom občianstve

zákon č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov

Zákon o štátnom rozpočte

zákon č. 333/2017 Z. z. o štátnom rozpočte na rok 2018

zákon o VOP

zákon č. 564/2001 Z. z. o verejnom ochrancovi práv v znení neskorších predpisov

zákon o výkone väzby

zákon č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby v znení neskorších predpisov

zákon o ZVJS

zákon č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže v znení neskorších predpisov

Zákonník práce

zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov

ZŠ

základná škola

zákon o miestnych daniach

zákon č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady v znení neskorších predpisov

ZVJS

Zbor väzenskej a justičnej stráže

Najvyšší zákon
múdrosti je, aby
sa záujmy občanov
nestavali proti
sebe a aby sa so
všetkými zaobchádzalo
spravodlivo.
Cicero, De officiis
- výňatok

Úvod

Povinnosťou VOP je podať národnej rade správu o činnosti za predchádzajúci kalendárny rok do 31. marca aktuálneho kalendárneho roka. Táto povinnosť je vyjadrením väzieb v rámci normatívnej konštrukcie ústavného i zákonného vymedzenia postavenia VOP, v dôsledku ktorej môžeme charakterizovať VOP ako parlamentný kontrolný orgán sui generis.

Výkon činnosti v rámci takéhoto osobitného kontrolného mechanizmu je priamo závislý na tom, ako sa rešpektuje pod-

mienka a požiadavka nezávislosti výkonu funkcie, ktorá má zásadný význam pre existenciu tohto ústavného inštitútu. Som presvedčená, že nezávislosť je vyjadriteľná predovšetkým ako stav, v ktorom orgány verejnej moci neuplatňujú postupy, ktorými by vydávali príkazy, či zákazy vo vzťahu k formovaniu rozhodnutia o uplatnení alebo neuplatnení oprávnenia alebo o spôsobe uplatnenia právomoci VOP. Efektívnosť činnosti tohto ústavného inštitútu je následne, a to opäť v rámci platnej norma-

tívnej konštrukcie, zviazaná s funkčnosťou a efektívnosťou kontrolných mechanizmov: „Jednotlivé zákonom stanovené prostriedky kontroly sa stanú disfunkčné, podobne ako vo Weimarskej republike, ak v spoločnosti nevládne atmosféra demokracie, duch kooperácie, diskusie (dialógu), tolerancie, slušnosti, spravodlivosti a solidarity.“¹

Ako VOP som sa ujala funkcie zložením sľubu dňa 29. marca 2017, avšak aj v roku 2018 sme v KVOP monitorovali a vyhodnocovali podnety a iniciatívy, ktoré súviseli s obdobím, kedy funkciu VOP vykonávala JUDr. Jana Dubovcová.²

Táto správa je z dôvodov prehľadnosti, lepšej čitateľnosti a ľahšej orientácie členená do niekoľkých oblastí základných práv a slobôd, ktorými sú:

I Právo na život, osobnú slobodu a ľudskú dôstojnosť

II Súkromný a rodinný život, práva detí a rodičov

III Právo na prácu, sociálne zabezpečenie a zdravotnú starostlivosť

IV Vlastnícke právo a právo na priaznivé životné prostredie

V Sloboda prejavu, právo na informácie, petičné právo, volebné veci, zhromažďovanie a združovanie

VI Právo na súdnu ochranu

Jednotlivé kapitoly zahŕňajú viacero vzájomne súvisiacich základných práv a slobôd, pričom každá z nich obsahuje príklady z podnetov a zistení VOP, informácie o mimoriadnych správach podaných národnej rade, stručné zhrnutie vypracovaných analýz a ďalšie aktivity.

Za kapitolami zameranými na základné práva a slobody nasledujú informácie o ťažiskových aktivitách v oblasti medzinárodnej spolupráce, spolupráce na úrovni vnútroštátnej, odporúčani pre legislatívnu činnosť, ktorá vyplynula z činnosti VOP a o činnosti KVOP v roku 2018.

Aj v roku 2018 som bola v činnosti VOP vedená snahou o výkon funkcie nezávisle, nestranne, apoliticky a odborne. Mojou ambíciou bolo zosilniť hlas tých fyzických osôb a právnických osôb, ktorých podnety spadajú do mojej pôsobnosti tak, aby rezonoval v činnosti orgánov verejnej správy. Zastávala som princíp, že verejná moc musí byť vykonávaná v dobrej viere, spravodlivo, múdro a s ohľadom na jej skutočný účel.

¹ PRUSÁK, J. *Teória práva*. Bratislava : VO Praf UK, 1995, s. 153.

² Ak sa v texte použije odkaz na predchádzajúcu verejnú ochrankyňu práv, je to odkaz na JUDr. Janu Dubovcovú.

Právo na život, osobnú slobodu a ľudskú dôstojnosť

Úvod

Predmetom tejto časti správy je dodržiavanie základných práv a slobôd v prípadoch stretu občana s donucovacou mocou štátu. Patria sem najmä prípady obmedzovania osobnej slobody a primeranosti zákrokov zo strany polície, nečinnosť a prietahy v konaní polície, podmienky výkonu väzby a trestu odňatia slobody, ako aj umiestňovanie v psychiatrickým zariadeniach.

Príklady z podnetov

Umiestnenie v psychiatrickom zariadení

V roku 2018 som sa na základe podnetu zamerala na dodržiavanie procesných garancií pacienta umiestneného v zdravotníckom zariadení, v ktorom je poskytovaná psychiatrická zdravotná starostlivosť. Kvôli preskúmaniu podnetu právničky KVOP navštívili psychiatrické oddelenie Univerzitnej nemocnice Bratislava – Nemocnica Ružinov a Psychiatrickú nemocnicu Filipa Pinela Pezinok. V oboch zariadeniach skúmali zákonné podmienky hospitalizácie pacienta. Medzi tieto podmienky patrí aj súhlas príslušného súdu s hospitalizáciou v prípade, že pacient nepodpísal informa-

ný súhlas (tzv. nedobrovoľná hospitalizácia) alebo v prípade, že tento súhlas podpísal, avšak následne bol obmedzený vo voľnom pohybe alebo v styku s vonkajším svetom.

Pacient, ktorého sa podnet týkal, bol hospitalizovaný na základe svojho informovaného súhlasu, avšak jeho styk s vonkajším svetom bol obmedzený na základe ústnej dohody nemocníc s orgánmi činnými v trestnom konaní bez toho, aby niektoré zo zdravotníckych zariadení oznámilo prijatie takéhoto pacienta súdu. Keďže takáto dohoda nemôže nahrádzať súdne rozhodnutie, je takýto postup porušením základného práva pacienta na jeho osobnú slobodu, zaručované mu čl. 17 ods. 1 ústavy ako aj čl. 5 ods. 4 Dohovoru.

Neprimerané použitie donucovacích prostriedkov príslušníkmi ZVJS

Voči odsúdenému vykonávajúcemu trest odňatia slobody došlo zo strany príslušníka ZVJS počas jeho predvádzania na vychádzku k neprimeranému použitiu donucovacích prostriedkov. Odsúdený nerešpektoval pokyn príslušníka ZVJS aby sa pohl a presunul na vychádzkový dvor, ale namiesto toho ostal stáť na mieste s prekříženými rukami pred sebou. Príslušník ZVJS ho v nadväznosti na jeho konanie zatlačil do miestnosti, ktorá nebola monitorovaná kamerovým systémom a použil voči nemu donucovací prostriedok – úder sebaobrany, v dôsledku ktorého utrpel odsúdený zranenia. Lekárske vyšetrenia odsúdeného a súvisiaci znalecký posudok však preukázali, že voči nemu nebol použitý len jeden úder sebaobrany, ako bolo uvedené v úradnom zázname o použití donucovacieho prostriedku príslušníkom ZVJS, ale minimálne dva údery, ktoré mu spôsobili povrchové poranenia hlavy. Príslušník ZVJS teda použil donucovacie

prostriedky voči odsúdenému, ktorý kládol pasívny odpor, a teda ich použil voči osobe, ktorá neútočila a ani nezaznačovala útok. V čase výkonu služby je príslušník oprávnený proti odsúdenému, ktorý marí účel výkonu trestu odňatia slobody alebo ruší činnosť a poriadok v objektoch ZVJS použiť donucovacie prostriedky. Teda použitie donucovacích prostriedkov príslušníkmi ZVJS voči odsúdenému je legitímne, avšak donucovacie prostriedky musia byť použité len v nevyhnutnej a v primeranej miere. V predmetnom prípade došlo zo strany príslušníka ZVJS nielen k neprimeranému, ale aj k nezákonnému použitiu donucovacích prostriedkov vo vzťahu k povahe a k nebezpečnosti útoku „hroziaceho“ príslušníkovi ZVJS zo strany odsúdeného, a tým došlo k neľudskému a ponižujúcemu zaobchádzaniu s odsúdeným, a teda k porušeniu jeho práv zakotvených v čl. 16 ods. 2 a čl. 19 ods. 1 ústavy a čl. 3 Dohovoru.

Po tomto incidente bol odsúdenému uložený disciplinárny trest celodenného umiestnenia v uzavretom oddiele na 10 dní, ktorý mu bol však odpustený v dôsledku prešetrovania skutku, ktorého výsledkom bola fyzická ujma spôsobená príslušníkom ZVJS. Navrhla som ústavu na výkon trestu odňatia slobody päť opatrení, ktoré ústav v plnej miere akceptoval a voči zasahujúcemu príslušníkovi ZVJS vyvodil disciplinárnu zodpovednosť.

Poskytovanie zdravotnej starostlivosti vo väzniciach

V rámci riešenia oblasti poskytovania zdravotnej starostlivosti sa na verejného ochrancu práv obracajú aj väznené osoby. Z hľadiska vecného zamerania a obsahu podnetov, ktoré mi v tejto oblasti väznené osoby adresujú, ide o riešenie napríklad

prístupu väznených osôb k zdravotnej starostlivosti z hľadiska jej dostupnosti, rozsahu zdravotnej starostlivosti a hradenia nákladov na zdravotnú starostlivosť a tiež vybavovanie sťažností súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti.

Výkon väzby, ako zaisťovacieho trestno-procesného inštitútu, pomerne intenzívne zasahuje obvineným do výkonu a do možnosti uplatňovania základných ľudských práv. Taktiež výkon trestu odňatia slobody, podmienky výkonu tohto druhu trestu a pravidlá, ktoré sa v rámci neho uplatňujú, prirodzene dopadajú na oblasť základných ľudských práv a slobôd odsúdených. Preto obsah a povaha niektorých základných ľudských práv je prirodzene nezlučiteľná s výkonom väzby, ako aj s výkonom trestu odňatia slobody. Do skupiny práv, ktoré väznené osoby nemôžu vôbec vykonávať a musia sa podrobiť obmedzeniu niektorých základných práv a slobôd, patrí aj právo vybrať si lekára a zdravotnícke zariadenie.

V prípade väznených osôb štát prevzal záväzok zabezpečiť pre tieto osoby zdravotnú starostlivosť.

Z hľadiska histórie riešenia uvedenej problematiky verejným ochrancom práv je potrebné spomenúť prieskum vykonaný v roku 2013. Tento bol zameraný aj na oblasť prístupu väznených osôb k zdravotnej starostlivosti. Z prieskumu vyplynulo viacero aspektov, ktoré pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti „pokrivkávajú“.

Pri vybavovaní podnetov väznených osôb zameraných na oblasť poskytovania zdravotnej starostlivosti som úzko spolupracovala s poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti. Až do prijatia rozhodnutia ministerstva zdravotníctva č. So3782-2017-OP nimi boli jednotlivé ústavy na výkon

väzby a ústavy na výkon trestu odňatia slobody. Na základe uvedeného rozhodnutia sa k o3. 01. 2018 jediným poskytovateľom zdravotnej starostlivosti pre všetky zdravotnícke zariadenia v ZVJS stala Nemocnica pre obvinených a odsúdených a Ústav na výkon trestu odňatia slobody Trenčín. Následne, v mesiaci február 2018, bolo medzi ministerstvom zdravotníctva a ministerstvom spravodlivosti uzavreté MEMORANDUM o spolupráci pri zabezpečení zdravotnej starostlivosti. Uvedené memorandum reflektuje potreby zabezpečenia zdravotnej starostlivosti pre väznené osoby s cieľom zabezpečiť týmto osobám špecializovanú ambulantnú starostlivosť. V rámci riešenia danej oblasti a pre účinné uplatňovanie základného práva na ochranu zdravia väznených osôb som iniciovala viacero pracovných stretnutí smerom ku Generálnemu riaditeľstvu ZVJS.

Ako jeden z príkladov porušenia základného práva na zdravotnú starostlivosť uvádzam podnet odsúdeného, ktorý ma požiadal o pomoc vo veci vykonania ochranného protitoxikomanického liečenia. V danom prípade u podávateľa nešlo o prvý podnet, ktorý adresoval verejnému ochrancovi práv z výkonu trestu odňatia slobody. V súvislosti s pomocou vykonania ochranného protitoxikomanického liečenia sa však na mňa obrátil prvýkrát až v apríli 2018. S podávateľom bolo uskutočnených viacero osobných stretnutí, ohľadom namietanej oblasti prebehla komunikácia s príslušnými ústavmi, pričom bolo zistené, že výkon ochranného protitoxikomanického liečenia ústavnou formou bol podávateľovi uložený rozhodnutím Okresného súdu Košice I z roku 2014 a tiež rozhodnutím Okresného súdu Košice II z roku 2013. V konaní vedenom na Okresnom súde Košice I však

súd príslušným rozhodnutím upustil od výkonu uloženého ochranného protitoxikomanického liečenia ústavnou formou, avšak stále aktuálnym podkladom pre výkon ochranného protitoxikomanického liečenia u podávateľa zostalo rozhodnutie Okresného súdu Košice II. Ústavu na výkon väzby a Ústavu na výkon trestu odňatia slobody Košice, v ktorom sa v tom čase podávateľ nachádzal, zaslal súd hlásenie o takto nariadenej liečbe na psychiatrickom oddelení Nemocnice pre obvinených a odsúdených a Ústave na výkon trestu odňatia slobody Trenčín v septembri 2014. Tento postup ústavu Košice bol realizovaný na základe rozkazu generálneho riaditeľa ZVJS, ktorým sa určuje miesto vykonávania ochranných liečení v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody, v ústave na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých a v nemocnici pre obvinených a odsúdených.

Počas výkonu trestu odňatia slobody, ktorý podávateľ vykonával v ústave so stredným stupňom stráženia, došlo k zmene jeho súdnej diferenciácie. Na základe rozhodnutia Okresného súdu Košice I v spojení s uznesením Krajského súdu v Košiciach bol podávateľ v roku 2017 preradený na výkon trestu odňatia slobody s maximálnym stupňom stráženia a bol umiestnený do Ústavu na výkon trestu odňatia slobody a Ústavu na výkon väzby Leopoldov. V ústave Leopoldov sa podávateľ nachádzal od októbra 2017, kedy bol aj ústavom Leopoldov, podľa príslušného rozkazu generálneho riaditeľa ZVJS, nahlásený na ochranné liečenie. Počas výkonu trestu podávateľa v ústave Leopoldov boli na nástup ochranného protitoxikomanického liečenia určené dva termíny. V prvom termíne (31. 10. 2017) nemohol byť podávateľ na liečenie prijatý, pretože naň bol nahlásený 27. 10. 2017, teda čas do ná-

stupu na liečenie bol veľmi krátky na vykonanie všetkých potrebných úkonov. V čase nástupu na liečenie v druhom termíne (06. 03. 2018) bol podávateľ hospitalizovaný vo väzenskej nemocnici Trenčín. V materiáloch podávateľa pritom bolo po celý čas výkonu jeho trestu uvádzané, že na výkon ochranného liečenia je nahlásený, avšak liečenie u neho neprebehlo pre prekážky na jeho strane a tiež z kapacitných dôvodov. Nastala teda situácia, že podávateľovi sa blížil koniec výkonu trestu a liečenie ešte neprebehlo. Podľa právnej úpravy ochranné protitoxikomanické liečenie sa u odsúdeného vykoná vtedy, ak bolo uložené popri treste a vtedy, ak do konca výkonu trestu zostáva najmenej päť mesiacov. Zároveň sa ochranné liečenie má začať čo najskôr po nástupe do výkonu trestu odňatia slobody s prihliadnutím na kapacitné možnosti psychiatrického oddelenia, ak to zdravotný stav odsúdeného umožňuje.

Výkon ochranného liečenia bolo možné u podávateľa realizovať počas piatich rokov výkonu trestu. Počas tak dlhého času nie je možné rozumne odôvodniť jeho nevykonanie prekážkami na strane odsúdeného. Účelom protitoxikomanického liečenia je pomoc odsúdenému vysporiadať sa so závislosťou od omamných látok a psychotropných látok. Jeho absolvovanie čo najskôr po nástupe do výkonu trestu môže mať zásadný vplyv na objektívne možnosti resocializácie odsúdeného. Pri riešení iných podnetov sa počas osobných návštev právnicki KVOP dozvedeli, že závislosť a snaha o užívanie zakázaných substancií u tohto dotknutého podávateľa pokračovala aj vo výkone trestu.

Podľa zákona o zdravotnej starostlivosti je zdravotná starostlivosť súbor pracovných činností, ktoré vykonávajú zdravotníci

pracovníci, vrátane poskytovania liekov, zdravotníckych pomôcok a dietetických potravín, s cieľom predĺženia života fyzickej osoby, zvýšenia kvality jej života a zdravého vývoja budúcich generácií. Zdravotná starostlivosť zahŕňa prevenciu, dispenzarizáciu, diagnostiku, liečbu, biomedicínsky výskum, ošetrovateľskú starostlivosť a pôrodnú asistenciu. Z uvedeného výpočtu vyplýva, že protitoxikomanické ochranné liečenie je formou poskytovania zdravotnej starostlivosti. Neposkytnutie zdravotnej starostlivosti riadne a včas znamená zásah do základného práva chráneného ustanovením čl. 40 ústavy.

Výsledok vybavenia podnetu som, spolu s návrhom opatrení, oznámila generálnemu riaditeľovi Generálneho riaditeľstva ZVJS, s ktorým i v súčasnosti pri riešení problémov v tejto oblasti komunikujem.

Nedostatočná ochrana zdravia odsúdenej v súvislosti s neposkytnutím odporúčanej diéty

Odsúdenej bolo opakovane, lekármi mimo ústavu na výkon trestu odňatia slobody, a rovnako aj ústavnými lekármi, diagnostikované podozrenie na histamínovú intoleranciu a bola jej doporučená s tým súvisiaca diéta. V priebehu štyroch - piatich mesiacov nebola odsúdenej táto diéta poskytnutá zo strany dvoch ústavov na výkon trestu odňatia slobody, v ktorých bola umiestnená. Ústavy to zdôvodňovali tvrdením, že diéta na histamínovú intoleranciu neexistuje v zmysle interných väzenských predpisov o stravovaní obvinených a odsúdených a odsúdená si musela kupovať stravu aj na vlastné náklady v ústavnom bufete. Počas tohto obdobia bola odsúdená transportovaná na dva týždne do tretieho ústavu, ktorý jej, s ohľadom na jej zdravotný stav, vypra-

coval špeciálny jedálny lístok v zmysle diéty, ktorá jej bola odporúčaná lekármi, a to aj napriek tomu, že takáto diéta sa nenachádza v interných väzenských predpisoch o stravovaní obvinených a odsúdených. V zmysle judikatúry ESLP sú to práve domáce authority, ktoré zodpovedajú za zabezpečenie, vypracovanie a určenie špeciálneho jedálneho lístka pre odsúdených so špeciálnymi potrebami a neposkytnutie potrebnej, lekárom predpisanej diéty odsúdeným, nielenže neospravedlňuje nedostatočné množstvo finančných prostriedkov väzenského zariadenia, ale predstavuje aj zásah do základných ľudských práv a slobôd odsúdených. ESLP taktiež konštatoval, že nepriaznivý zdravotný stav odsúdených nemôže mať za následok ich vyššie finančné zataženie z dôvodu neschopnosti zabezpečenia potrebnej diéty väzenským zariadením v porovnaní s odsúdenými bez zdravotných problémov. Inými slovami, väzenské zariadenie nemôže odsúdených so špecifickou diétou odkázať na zabezpečenie si potravín z väzenského bufetu alebo od iného externého dodávateľa. Neposkytnutím lekármi odporúčenej histamínovej diéty odsúdenej zo strany dvoch ústavov na výkon trestu odňatia slobody preto došlo k vystaveniu odsúdenej psychickým a fyzickým stavom prekračujúcim stupeň obmedzenia základných práv a slobôd, ktorý je nevyhnutným na dosiahnutie účelu výkonu trestu odňatia slobody, a zároveň k porušeniu jej práva na rešpektovanie ľudskej dôstojnosti a práva na ochranu zdravia.

Všetky opatrenia, ktoré som Generálnemu riaditeľstvu ZVJS navrhla, boli akceptované a na základe tohto prípadu ZVJS vydal špeciálne usmernenie o tom, ako postupovať voči osobám, ktoré majú indikovanú nízkohistamínovú diétu.

Nedôstojné materiálne podmienky výkonu väzby a trestu odňatia slobody

V roku 2018 som poukázala na nedôstojnosť materiálnych podmienok výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody vo väzniciach v Žiline, Želiezovciach a v Košiciach - Šaci. Vo väznici v Žiline došlo kumuláciou viacerých aspektov - a to rozmerov namietanej cely, ktorá neposkytovala dostatočný priestor na voľný pohyb troch odsúdených, okien, ktoré počas dňa neprepúšťali dostatočné množstvo denného svetla a taktiež neumožnili efektívny príjem čerstvého vzduchu, sanitárne zariadenie (toaleta) umiestnená v cele, ktorá nebola dostatočne oddelená od zvyšku cely, a tak neposkytovala odsúdeným minimálny stupeň súkromia a bola umiestnená pri stole využívanom počas stravovania - k porušeniu ich práva na ľudskú dôstojnosť a ich práva na súkromie. Porušenie práva na ľudskú dôstojnosť a práva na súkromie odsúdených som konštatovala taktiež pri celách určených na výkon disciplinárnych trestov a pri celách oddielu so špecializovaným zaobchádzaním vo väznici v Košiciach - Šaci. Generálne riaditeľstvo ZVJS som požiadala o zabezpečenie rekonštrukcie predmetných priestorov v súlade s požiadavkou rešpektu práva na ľudskú dôstojnosť a práva na súkromie odsúdených. Navrhované opatrenia boli vo všetkých prípadoch prijaté a väznice už začali s rekonštrukciou týchto priestorov.

Streť práva na slobodu vierovyznania a vykonávanie bezpečnostných prehliadok

Podávateľ, moslim nachádzajúci sa vo výkonu väzby na Slovensku, namietal výkon dôkladných osobných prehliadok príslušníkmi ZVJS. Konkrétne namietal, že z dôvodu jeho

náboženského vierovyznania dochádza úplným vyzlečením sa donaha pred osobou rovnakého pohlavia k jeho poniženiu. Namietal, že jeho viera mu zakazuje vyzliekať sa pred osobami rovnakého pohlavia donaha, no ak by bola prehliadka vykonávaná ženou alebo lekárom, tak by to nebolo v rozpore s jeho vierovyznaním. Samotné vykonanie dôkladnej osobnej prehliadky nie je v rozpore s právom na nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia, so zákazom krutého, neľudského či ponižujúceho zaobchádzania, ani s právom na zachovanie ľudskej dôstojnosti, ak sa dôkladná osobná prehliadka vykonáva na základe zákona (zákon o výkone väzby, zákon o ZVJS), ak sleduje legitímny cieľ (zaisťovanie bezpečnosti a zdravia osôb a majetku), ak sa nevykonáva z iného dôvodu, ak sa vykonáva primerane, a ak sa pri jej vykonávaní s obvineným nezaobchádza krutým, neľudským alebo ponižujúcim spôsobom a zároveň je vykonávaná spôsobom, ktorý zachováva ľudskú dôstojnosť obvineného. V takomto prípade možno konštatovať, že obmedzenie uvedených základných práv je vykonané v súlade s ústavnou zásadou primeranosti podľa čl. 13 ods. 4 ústavy.

Sloboda náboženského vyznania a viery obsahuje dva základné prvky. Prvým je tzv. forum internum, teda vnútorný myšlienkový svet každého jednotlivca, pričom zásahy do tohto práva sú v demokratickom a právnom štáte neprípustné a sú absolútne vylúčené, pretože ide o absolútne a neobmedziteľné právo každého jednotlivca. Druhým prvkom je tzv. forum externum, právo slobodne prejavovať svoje náboženstvo alebo vieru, a to sám alebo spoločne s inými, súkromne alebo verejne. Toto právo je však relatívne a v určitých prípadoch ho možno legitímne obmedziť. Takéto obmedzenie však musí byť ustanovené zákonom,

ak ide o opatrenie nevyhnutné v demokratickej spoločnosti na ochranu verejného poriadku, zdravia, mravnosti alebo práv a slobôd iných. Dôkladná osobná prehliadka, resp. vyzlečenie sa donaha, však aj v súvislosti s právom na slobodu náboženského vyznania spíňa požiadavku legitímnosti, pretože je ustanovené zákonom, resp. na jeho základe - sleduje legitímny cieľ - konkrétne zabezpečenie verejnej bezpečnosti (zabránenie výroby a držby predmetov použiteľných pri narušení ústavného poriadku alebo takých, ktoré by mohli slúžiť na útek obvinených), ochranu práv a slobôd iných (zabránenie výroby a držby predmetov spôsobilých ohroziť bezpečnosť osôb alebo majetku) a ochranu zdravia (zistenie stôp po fyzickom násilí na tele obvineného). Spíňa požiadavku primeranosti, zásadu rovnosti a zákazu diskriminácie, pretože sa jej musia podrobiť všetci obvinení bez rozdielu. Z týchto dôvodov nedošlo konaním ústavu k porušeniu podávateľových základných práv a slobôd.

Umiestnenie vo vyhradených priestoroch na policajnej stanici

Obrátila sa na mňa podávateľka, ktorá sa po hádke s rodičmi cítila byť fyzicky ohrozená z ich strany, a preto zatelefonovala na číslo 158 a požiadala o pomoc. Na základe jej oznámenia bola na miesto vyslaná hliadka obvodného oddelenia Policajného zboru. Hliadka na miesto dorazila spoločne s výjazdom rýchlej zdravotnej pomoci a skontaktovala sa s podávateľkou. Podávateľka pôsobila rozrušene a kričala. Rodičia podávateľky hliadku informovali o zlom psychikom rozpoložení ich dcéry – podávateľky.

Po preverení situácie bola podávateľka hliadkou poučená, že sa dopustila priestupku proti občianskemu spolunaží-

vaniu. Hliadka ju vyzvala, aby sa dostavila na obvodné oddelenie Policajného zboru a podala vysvetlenie. Pretože podávateľka odmietala spolupracovať a dostaviť sa na políciu, bola v čase o 20:40 hod. obmedzená na osobnej slobode, a to s použitím donucovacích prostriedkov. Po premiestnení z miesta činu na políciu bola umiestnená do miestnosti označenej ako „čakáreň“ a procesné úkony s ňou neboli vykonané bezodkladne. Tzv. „čakáreň“, kam bola podávateľka umiestnená, je priestor, ktorý nie je celou policajného zaistenia, nie je na tieto účely riadne vybavený a nespíňa ustanovené podmienky. Po zadržaní nebola podávateľka ihneď vypočutá, k vypočutiu došlo až o 00:30 hod., teda od jej zadržania uplynuli takmer štyri hodiny.

Opisované obvodné oddelenie Policajného zboru nemá zriadenú celú policajného zaistenia, do ktorej podávateľku podľa zákona o Policajnom zbore mali umiestniť, a preto nemohli vykonávať oprávnenia, ktoré sú s umiestnením do cely policajného zaistenia spojené. Tým, že príslušníci polície obmedzili podávateľku na osobnej slobode v inom priestore ako je celá policajného zaistenia, došlo k porušeniu jej základných práv.

V tejto súvislosti ESLP vyslovil rozhodnutie, že opatrenia zbavujúce osobu slobody môžu často znamenať určitý nevyhnutý prvok utrpenia či poníženia. Štát však má povinnosť zabezpečiť, aby bola osoba zaistená za podmienok, ktoré sú v súlade s ľudskou dôstojnosťou tak, aby spôsob a postup výkonu týchto opatrení nevystavoval takúto osobu úzkosti či utrpeniu takej intenzity, ktorá by prevyšovala nevyhnutnú úroveň utrpenia so zaistením neoddeliteľne spojenú, a aby s ohľadom na praktické požiadavky obmedzenia slobody

bolo zodpovedajúcim spôsobom zabezpečené jej zdravie a dobré životné podmienky.

Umiestňovanie osôb do iného uzavretého priestoru v policajnej budove, než je celá policajného zaistenia, možno zároveň považovať za porušenie čl. 3 Dohovoru, ako aj čl. 16 ods. 2 ústavy, podľa ktorých nikoho nemožno mučiť, ani podrobiť krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu. Podľa judikatúry ESLP je základným zmyslom čl. 3 Dohovoru úcta k ľudskej dôstojnosti.

Z logiky veci potom vyplýva, že zákaz ponižujúceho zaobchádzania a úcta k ľudskej dôstojnosti sú navzájom prepojené do takej miery, že aj v prípade, ak dotknutej osobe následkom ponižujúceho zaobchádzania nevznikli žiadne závažné ani dlhotrvajúce následky, možno hovoriť o porušení čl. 3 Dohovoru, ak štátne orgány s dotknutou osobou zaobchádzali nie ako so subjektom, ale ako s objektom práva.

Zastávam názor, že umiestňovanie osôb, ktorých osobná sloboda je obmedzená, do nelegálnych priestorov, predstavuje presne takýto spôsob ponižujúceho zaobchádzania, t. j. zaobchádzania s ľuďmi nie ako so subjektmi, ale ako s objektmi práva.

Na základe skutočností zistených preskúmaním podnetu som konštatovala, že postupom obvodného oddelenia Policajného zboru v rozpore s právnymi predpismi došlo k porušeniu práva podávateľky na osobnú slobodu chráneného ustanovením čl. 17 ústavy, základného práva nebyť podrobený neľudskému alebo ponižujúcemu

zaobchádzaniu alebo trestaniu chráneného ustanovením čl. 16 ústavy a ustanovením čl. 3 Dohovoru a k porušeniu základného práva na zachovanie ľudskej dôstojnosti podľa čl. 19 ods. 1 ústavy.

Pojem ľudská dôstojnosť, ktorý sa spája aj s týmto prípadom, je potrebné chápať ako pojem, ktorý vyjadruje našu predstavu o hodnote ľudskeho jednotlivca. Otázky ľudskej dôstojnosti, či dôstojného prístupu k človeku sú späté s problémami postoja spoločnosti, celkovou sociálnou, ekonomickou a spoločenskou štruktúrou, čo sa v konečnom dôsledku odráža a následne premieta do kvality života jedinca. Preto rešpekt k ľudskej dôstojnosti musí byť zohľadňovaný v každej oblasti.³

Neoprávnené predvedenie osoby

Policajti sú oprávnení požadovať vysvetlenie a tiež vyzvať osobu, aby sa dostavila na útvar Policajného zboru. V prípade, ak sa táto osoba dobrovoľne nedostaví, môžu ju aj predviesť. V preskúmanom prípade policajti predvolali podávateľa na podanie vysvetlenia s určením konkrétneho dátumu. Ešte predtým, ako sa malo v tento deň vypočutie uskutočniť, podávateľa predviedli, pričom to odôvodňovali tým, že si neprevzal listovú zásielku hneď v prvý deň uloženia. Vzhľadom na to, že v tomto prípade neexistovali žiadne závažné dôvody pre predvedenie a podávateľ ani nedostal možnosť dobrovoľne prísť podať vysvetlenie, konštatovala som porušenie osobnej slobody. V reakcii na naše zistenia riaditeľ prísluš-

³ Podrobne sa tejto problematike venuje správa z roku 2015 – Správa o výsledkoch prieskumu ochrany a dodržiavania základných práv a slobôd osôb umiestnených v celách policajného zaistenia. Taktiež sa tejto problematike venuje aj Mimoriadna správa verejného ochrancu práv o skutočnostiach nasvedčujúcich závažnému porušeniu základných práv a slobôd postupom policajných orgánov z roku 2016 (<http://www.vop.gov.sk/files/Mimoriadna%20ospr%C3%A1va%20VOP%202016.pdf>).

ného oddelenia Policajného zboru uviedol, že policajti boli v tejto oblasti preškolení.

Systematické používanie pút vo výkone trestu odňatia slobody

Príslušníci ZVJS môžu obvinených alebo odsúdených obmedzovať len vo výkone tých práv, ktoré by mohli narúšať účel väzby/trestu, resp. ohrozovať bezpečnosť iných osôb a zabezpečenie majetku. Za takéto povolené obmedzenie však určite nie je možné považovať prítomnosť príslušníka pri vykonávaní spovede a pri rozhovore s psychológom. Rovnako za nedovolené som považovala systematické spútavanie pri vynášaní smetí, keďže každé použitie donucovacích prostriedkov musí byť dostatočne odôvodnené a rozhodnuté na individuálnom základe. Vedenie ústavu prijalo moje návrhy a k takémuto nedovolenému postupu príslušníkov ZVJS už nedochádza.

Minimálny osobný priestor na cele

Medzinárodné štandardy pre ubytovanie osôb vo väzniciach stanovujú minimálnu hranicu 4 m² na osobu v zdieľanej cele. Preto situácia, keď má osoba k dispozícii menej ako 3 m² týmto štandardom zjavne odporuje. Ministerstvo spravodlivosti si túto situáciu uvedomuje a podľa ich odpovede sa situácia zlepšila na základe rekonštrukcie a zvýšenia kapacity ústavov v Bratislave a v Dubnici nad Váhom, ako aj používaním náramkov pre obvinených, príp. odsúdených.

Problémy so súčinnosťou policajnej inšpekcie

Komunikácia KVOP s policajnými zložkami je v niektorých prípadoch veľmi problematická. Na „policajnej inšpekcii“, resp. na Sekcii kontroly a inšpekčnej služby mi-

nisterstva vnútra, ktorá je samostatným útvarom ministerstva vnútra odhaľujúcim a vyšetrojúcim trestnú činnosť príslušníkov Policajného zboru, sme sa o nahliadnutie do spisu domáhali vyše polroka a rovnako dlho trvá aj zapožičiavanie niektorých fotokópií spisov, ktoré potrebujeme na preskúmanie podnetov.

Nedôstojné zaobchádzanie s pacientmi pri výkone elektrokonvulzívnej terapie

V roku 2018 sa nám podarilo, v spolupráci s nezávislým odborníkom v odbore psychiatria, preskúmať poskytovanie elektrokonvulzívnej terapie v psychiatrickej nemocnici vo Veľkom Záluží. Záverom osobného prieskumu podnetu poverenými zamestnancami KVOP bolo, že liečba je pacientom zo strany personálu nemocnice poskytovaná profesionálne a v súlade so zachovaním ich práva na ľudskú dôstojnosť. Predovšetkým to znamená, že sa elektrokonvulzívna terapia podáva pacientovi v celkovej anestézii, s použitím svalového relaxantu a moderných prístrojov, ktoré umožňujú presné dávkovanie podľa individuálnej reakcie pacientov. Počas prieskumu v nemocnici boli zistené určité nedostatky na strane nemocnice, ktoré síce doposiaľ nepredstavujú, resp. nedosahujú intenzitu porušenia základných ľudských práv a slobôd pacientov, no v budúcnosti by ich kumuláciou mohlo k porušeniu základných práv a slobôd dôjsť. Preto som v záujme predísť možnému porušeniu základných ľudských práv a slobôd pacientov navrhla nemocnici viaceré opatrenia. Nemocnica sa stotožnila s výsledkami vybavenia podnetu, prijala mnou navrhované opatrenia v záujme predísť možnému porušeniu základných ľudských práv a slobôd pacientov a už ich aj realizovala.

Najväčším zisteným nedostatkom ohľadom elektrokonvulzívnej terapie však bol fakt, že na území Slovenskej republiky neexistuje jednotný metodický pokyn ministerstva zdravotníctva, ktorý by ustanovoval štandardy výkonu elektrokonvulzívnej terapie, rovnaké pre všetky nemocnice. Štandardy poskytovania elektrokonvulzívnej terapie si jednotlivé psychiatrické nemocnice vypracovávajú samostatne. Hoci sa elektrokonvulzívna terapia v liečbe depresie dodnes považuje za najúčinnjšiu liečebnú metódu, ktorá svojou účinnosťou prevyšuje farmakologickú liečbu, stále patrí aj medzi medicínske zákroky, ktoré svojou povahou z ľudskoprávneho hľadiska značne zasahujú do integrity osôb, v dôsledku čoho je nevyhnutné, aby sa pri jej aplikácii uplatňovali jednotné štandardy garantujúce rešpektovanie základných ľudských práv a slobôd osôb podstupujúcich túto liečbu. Zastávam názor, že vytvorenie terapeutických štandardov poskytovania elektrokonvulzívnej terapie by viedlo nielen k zlepšeniu ochrany základných ľudských práv a slobôd pacientov podstupujúcich liečbu elektrokonvulzívnu terapiou, ale aj k odstráneniu mýtov a strachu pred používaním tejto metódy. Preto som oslovila ministerstvo zdravotníctva a požiadala ho o zváženie vytvorenia záväzných a jednotných terapeutických štandardov liečby elektrokonvulzívnu terapiou. Ministerstvo zdravotníctva promptne zareagovalo na môj list týkajúci sa absencie jednotného metodického pokynu ustanovujúceho rovnaké štandardy poskytovania elektrokonvulzívnej terapie v odbore psychiatria pre zdravotnícke zariadenia. Výsledkom je, že odborná pracovná skupina „Psychiatria“ z odboru štandardných preventívnych diagnostických a terapeutických postupov ministerstva zdravotníctva

sa rozhodla v priebehu roka 2019 nad rámec svojich úloh venovať sa tejto problematike a pripraviť štandardný postup liečby elektrokonvulzívnu terapiou zakladajúci sa na najaktuálnejších medicínskych poznatkoch a odporúčaniach.

Policajná akcia v Moldave nad Bodvou (2013)

Stále pozorne sledujem aj prípad policajnej razie v Moldave nad Bodvou, od ktorej uplynulo už viac ako päť rokov. Niektorí poškodení sa obrátili na ESLP v Štrasburgu, ktorý v tejto veci začal konanie proti Slovenskej republike. Z dôvodu napomôcť súdu rozhodnúť spravodlivo na základe čo najväčšieho množstva informácií som požiadala o vstup do tohto konania ako tretia strana (amicus curiae). Súd mojej žiadosti vyhovel a v januári 2019 som zaslala svoje zistenia z prieskumu, ktorý vykonali právniky KVOP.

Okrem účasti v spomenutom súdnom konaní v Štrasburgu monitorujem aj vývoj súvisiacich súdnych procesov na Slovensku vedených proti osobám, ktoré boli obvinené z krivej výpovede či krivého obvinenia voči zasahujúcim policajtom. Týchto pojednávaní sa osobne zúčastňujem ja alebo zástupcovia KVOP.

Súkromný a rodinný život, práva detí a rodičov

Úvod

Potrebám detí je nutné venovať prioritnú pozornosť. Štát túto nevyhnutnosť uznal, o. i., aj prostredníctvom prijatia záväzkov vyplývajúcich z Dohovoru o právach dieťaťa a zaviazaním svojich orgánov, že budú v každej sfére života zohľadňovať najlepší záujem dieťaťa a realizovať potrebné kroky vedúce k naplneniu všetkých práv dieťaťa.

Jednou z kľúčových rolí, ktoré štát vo vzťahu k deťom plní, je zabezpečenie ochrany v prípade, že ju z rôznych dôvodov nemôžu plniť, alebo pri jej plnení zlyhajú rodičia/rodina. Dieťa nemôže fungovať bez dobre fungujúcej rodiny a štát je povinný realizovať všetky potrebné kroky, aby takej situácii predišiel, včas takej situácii zabránil a minimalizoval negatívne dopady na dieťa, ktoré v prípade zlyhania rodiny nastávajú.

Uvedomujúc si význam systému sociálnoprávnej ochrany dieťaťa ako esenciálnej úlohy štátu vo vzťahu k deťom dlhodobo venujem pozornosť nielen individuálnym prípadom, kedy je potrebné na ochranu dieťaťa konať, ale aj celkovej funkčnosti systému v jeho jednotlivých častiach (preventívna činnosť a práca s rodinou, opatrenia sociálnoprávnej ochrany dieťaťa, kolízne opatrovníctvo, zabezpečovanie náhradnej starostlivosti, starostlivosť o deti v detských domovoch a v špecializovaných zariadeniach ako sú resocializačné centrá, reedukačné centrá, diagnostické centrá a liečebne).

Už v rokoch 2012 a 2013 moja predchodkyňa na základe systematického prieskumu na úradoch práce konštatovala zásadné nedostatky systému sociálnoprávnej ochrany dieťaťa a definovala mnohé opatrenia, ktoré je potrebné vykonať, aby systém fungoval a dokázal deti ochrániť, najmä v tých najťažších prípadoch. (http://www.vop.gov.sk/files/Sprava_SPOD.pdf; <http://www.vop.gov.sk/files/Spr%C3%A1va%20VOP-KO.pdf>). V priebehu rokov možno pozorovať, že systém sa mení a ministerstvo práce spolu s ústredím práce zrealizovali viaceré dobré opatrenia, vrátane zásadnej novely zákona o sociálnoprávnej ochrane detí. Napriek tomu však naďalej KVOP naráža na prípa-

dy dlhodobého zlyhávania sociálnoprávnej ochrany dieťaťa.

V roku 2018, vzhľadom na opakujúce sa podnety, boli zamestnanci KVOP nútení bližšie zamerať svoju pozornosť na úrad práce Bratislava a na jeho schopnosť riešiť najmä zložité a dlhodobo pretrvávajúce spory medzi rodičmi, ktoré obzvlášť negatívne vplyvávajú na základné potreby a aj na práva dieťaťa. Zistili sme, že tu došlo k výraznej fluktuácii zamestnancov oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a pretrvával nedostatok nových zamestnancov, resp. výmena skúsených zamestnancov za nových, nezaučených zamestnancov, sa prejavila v nedostatočnej aktivite úradu práce v jednotlivých sledovaných prípadoch.

Opätovne sa potvrdilo, že na to, aby sociálnoprávna ochrana detí bola skutočne funkčná a dokázala zlepšiť situáciu detí, ktoré to potrebujú, musia úrady práce vykonávať svoje úlohy proaktívne a iniciatívne a na to potrebujú dobre pripravených pracovníkov pracujúcich v dobrých pracovných podmienkach. V opačnom prípade sa úrady práce obmedzujú na nevyhnutné úlohy, ktoré im vyplývajú zo zákona a namiesto aktívnej pomoci dieťaťu sa stávajú len dlhodobými pasívnymi pozorovateľmi, sekundantami a archivármi rodičovských zlyhaní.

Neschopnosť systému sociálnoprávnej ochrany detí pomôcť dieťaťu v naozaj komplikovaných prípadoch zaznamenali pracovníci KVOP aj mimo bratislavského okresu, pričom ide najmä o prípady realizácie styku dieťaťa s rodičom po rozvoze, resp. po rozpade partnerského spoluzitia. Je smutné, keď dieťa v dôsledku rodičovského konfliktu prichádza o jedného rodiča. V horšom prípade si vypestuje k tomuto rodičovi odpor a považujem za alarmujú-

ce, že hoci sú tieto prípady v zásade od ich zárodku v rukách úradov práce, súdov a ďalších inštitúcií, ktoré by mali dieťaťu poskytnúť ochranu, po rokoch končia konštatovaním, že vzťahy v rodine sú natoľko narušené (medzi rodičmi navzájom, medzi dieťaťom a rodičom), že náprava sa javí už ako nemožná.

Aktuálne sa veľké nádeje vkladajú do činnosti nových Centier pre deti a rodiny, ktoré by mali pokryť výkon širokej škály opatrení sociálnoprávnej ochrany detí. Ich zavedenie do praxe a efekt na ochranu práv detí budem pozorne sledovať.

Príklady z podnetov

Nedostatočná aktivita úradu práce

Obrátila sa na mňa matka troch maloletých detí, ktorá opísala svoju neľahkú životnú situáciu (najmä spory s bývalým druhom). Uviedla, že sa obrátila so žiadosťou o pomoc na príslušný úrad práce, ale bezvýsledne.

Po preskúmaní vecí bolo zistené, že rodina podávateľky je dlhodobo pod dohľadom orgánu sociálnoprávnej ochrany detí pre množstvo problémov. Na starostlivosti podávateľky o jej deti sa prejavovali jej psychické problémy, labilita, znížená intelektuálna úroveň a nedostatočné sociálne návyky. Matka bola schopná o deti sa postarať, avšak za predpokladu, že jej bude podaná pomocná ruka a bude mať nad sebou dohľad. Psychický stav matky a následne aj jej starostlivosť o deti sa zhoršili v dôsledku spolužitia s partnerom, ktorý požíval v hojnej miere alkoholické nápoje a nemal schopnosti postarať sa o ňu a o deti. Medzi partnermi dochádzalo k hádkam, ku ktorým bola často privolaná policajná hliadka. Situácia v domácnosti sa zhoršovala. Orgán sociálnoprávnej ochrany

detí mal vypracovaný sociálny plán práce s rodinou, pričom zamestnankyne úradu práce navštevovali domácnosť matky v pravidelných intervaloch. Počas týchto návštev matku upozorňovali na veci, ktoré by mala zlepšiť (najmä čistotu a poriadok v domácnosti). Po tom, čo matka často počas väčšiny dňa odchádzala z domácnosti a nechávala veľmi malé deti v starostlivosti druhá nespôsobilého sa o deti postarať, na neschopnosť rodičov postarať sa riadne o deti začala upozorňovať aj starostka obce. Jej oznámenia úradu práce boli opakované, avšak úrad práce vykonával naďalej tie isté opatrenia sociálnoprávnej ochrany, ktoré evidentne už v tom čase nepostačovali.

Starostka obce v mnohých ohľadoch akoby prebrala na seba úlohy orgánu sociálnoprávnej ochrany, keďže na situáciu v rodine reagovala adekvátnejšie (podala aj návrh na súd ohľadne posúdenia spôsobilosti matky na právne úkony) a aktívnejšie (organizovala pomoc pre rodinu, vybavovala potrebné záležitosti, dohliadala nad situáciou v rodine). Zistila som, že úrad práce vykonával niektoré opatrenia sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately. Tieto opatrenia však bolo potrebné vykonávať cielene tak, aby intervencia bola dostatočná, včasná, účinná a prihliadala na individuálny vývoj konkrétneho prípadu. To sa v tomto prípade nestalo. Hoci úrad práce chcel prednostne vyriešiť situáciu matky tak, aby sa mohla o deti naďalej starať, nezohľadnil skutočnosť, že v danom čase jeho opatrenia nepomohli a bolo treba konať ďalej, prioritne s ohľadom na najlepší záujem detí, nie matky.

Prenášaním zodpovednosti úradu práce na starostku obce, nereagovaním na zhoršenie situácie a nedostatočnou, resp. neskorou intervenciou, došlo k porušeniu

základných práv detí podľa čl. 41 ods. 1 ústavy (osobitná ochrana detí a mladistvých sa zaručuje) ako aj čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa (najlepší záujem dieťaťa musí byť prvoradý). Zo strany úradu práce došlo k sprostredkovaniu bývania matke s deťmi v špecializovanom zariadení až potom, čo minimálne - podľa zápisov úradu práce - bola po dobu dvoch rokov situácia v rodine pre deti výrazne nepriaznivá. Tento krok pomohol stabilizovať situáciu. Úrad práce som požiadala o prijatie príslušných opatrení tak, aby pri uplatňovaní zverenej kompetencie nedošlo už k podobným pochybeniam. Úrad práce nesúhlasí s tým, že by porušil práva detí. Zvažujem, ako budem v tomto prípade ďalej pokračovať.

Umiestnenie dieťaťa s vážnymi poruchami správania v ústavnej starostlivosti

Okrem jednej z hlavných úloh úradov práce, ktorou je napomáhať riešeniam pretrvávajúcich sporov medzi rodičmi a snažiť sa tak asanovať rodinu ako základnú bunku našej spoločnosti, je dôležitá pomoc úradov práce aj v tých prípadoch, v ktorých, žiaľ, došlo k odlúčeniu detí a rodičov a k umiestneniu detí do zariadení ústavnej starostlivosti.

Jedným z prípadov, k vyriešeniu ktorého prispela aj KVOP, bol prípad premiestnenia chlapca so stredne ťažkým stupňom mentálnej retardácie na organickom podklade a s významnou poruchou správania z detského domova do reedukačného centra. Rodičia chlapca dlhodobo nedokázali zabezpečovať starostlivosť o svoje dieťa z dôvodu jeho ťažkého zdravotného postihnutia. Preto bola chlapcovi nariadená ústavná starostlivosť. V priebehu piatich rokov vystriedal niekoľko zariadení rôznych typov, v ktorých mu súčasne nastá-

vený systém sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately nedokázal ponúknuť adekvátnu pomoc. Chlapec bol nakoniec umiestnený do reedukačného centra, ktoré sa jeho domovskému detskému domovu a úradu práce javilo ako najlepšia možnosť zabezpečenia vhodnej starostlivosti. Po jeho premiestnení sa však ukázalo, že reedukácia neplní, vzhľadom na zdravotný stav chlapca, svoj účel. Bolo zrejmé, že jeho nedostatky v správaní pramenili z ťažkej mentálnej retardácie a neboli dôsledkom nedostatočnej sociálnej prispôsobivosti, osobnostných vlastností či charakterového vývinu.

Tu je potrebné poukázať na čl. 7 ods. 2 Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím, ktorý vyzdvihuje, že prvoradým hľadiskom pri každej činnosti týkajúcej sa detí so zdravotným postihnutím je zohľadňovanie ich najlepšieho záujmu. Pri návrhu pre súd, v ktorom zariadení má byť dieťa so zdravotným postihnutím umiestnené, musí byť, okrem iného, zohľadňovaná aj možnosť poskytovania adekvátnej zdravotnej starostlivosti (zodpovedajúcej zdravotnému stavu/postihnutiu dieťaťa), doterajšie skúsenosti zariadenia a profílacia/špecializácia odborného tímu zariadenia tak, aby boli zohľadnené potreby zdravotne postihnutých detí. Tento prípad možno v celom kontexte chápať ako inštitucionalizované týranie dieťaťa bez reflexie na potrebu bezpečia a istoty, ako základu pre dieťa s takouto anamnézou. Príslušný úrad práce, ako aj ústredie práce, napokon dospeli k záveru, že pobyt v reedukačnom centre nie je v záujme chlapca, pretože nie je schopné zabezpečiť mu primeranú zdravotnú starostlivosť. Chlapec bol preto umiestnený do detského domova, ktorý má novovytvorenú samostatnú špecializovanú

skupiny pre deti s duševnými poruchami, kde dostane primeranú starostlivosť. Tento prípad nie je však ojedinelý a deti s vážnymi duševnými poruchami stále pribúda. V systéme sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately však chýba zariadenie pre deti s ťažkými duševnými diagnózami v spojení s vážnymi poruchami správania, ktoré si vyžadujú maximálnu individuálnu, odbornú i špeciálnu starostlivosť.

Sloboda pohybu a zmena mena

Viacere každodenné životné situácie si v súkromnej i vo verejnej oblasti vyžadujú preukazovanie vlastnej totožnosti, napr. prostredníctvom rodného listu, občianskeho preukazu či pasu. V prípadoch slovenských detí s menom či priezviskom podľa platnej slovenskej legislatívy, ktoré však dlhodobo žijú so svojimi rodičmi v zahraničí a požívajú na zahraničných úradných listinách iný tvar/formu svojho mena či priezviska, môže byť preukazovanie totožnosti, najmä pri cestovaní, dosť problematické. O tom je aj prípad, s ktorým sa na mňa obrátila matka dvoch maloletých detí. Matka slovenské matričné úrady žiadala o zmenu priezviska detí zapísaného na slovenských rodných listoch i na pasoch na taký tvar priezviska, ktorý sa deťom rozhodla zapísať v krajine, v ktorej dlhodobo s ich otcom žijú.

Pri zmene priezviska podľa našej právnej úpravy je potrebné vedieť, že zmena sa povolí vždy, ak štátny občan Slovenskej republiky, o ktorého priezvisko ide, je aj štátnym občanom iného štátu. Zmena sa môže povoliť najmä vtedy, ak ide o meno a priezvisko hanlivé, alebo ak sú na to dôvody hodné osobitného zreteľa. V tomto prípade išlo o deti len so slovenským štátnym občianstvom, preto nebolo možné postupovať ako v prípadoch dvojitého občianstva. Príslušné

matričné úrady v predmetnom prípade nezhľadli ani dôvod hodný osobitného zreteľa, i keď ten bol zrejmý – t. č. komplikácie pri cestovaní, preukazovaní totožnosti na úradoch, v budúcnosti komplikácie v bankách, či pri vykonávaní skúšok a preukazovaní nadobudnutého vzdelania. Aj keby však príslušné matričné úrady uznali dôvody hodné osobitného zreteľa, zmena priezviska u maloletých detí by v zmysle zákona o mene a priezvisku nebola možná. Platí totiž, že takáto zmena nie je možná, ak je v rozpore s pravidlom, že dieťa nezosobášených rodičov s rôznymi priezviskami môže mať, na základe ich dohody, priezvisko len jedného z nich. Tieto deti mali na Slovensku priezvisko jedného z rodičov, no v zahraničí používali priezviská oboch svojich rodičov.

To, že matričné úrady postupovali v súlade so zákonom o mene a priezvisku ešte neznamená, že ich rozhodnutia, ktorými nebola povolená zmena priezviska maloletých detí, nepredstavujú zásah do základných práv a slobôd týchto detí, konkrétne slobody pohybu. Judikatúra Súdneho dvora Európskej únie jasne hovorí, že skutočnosť, že fyzická osoba je nútená mať v členskom štáte, ktorého je štátnym príslušníkom, iné meno, ako je meno určené a zaregistrované v členskom štáte narodenia a bydliska, predstavuje prekážku vo výkone práva slobodne sa pohybovať a zdržiavať na území členských štátov, ktoré je zakotvené v článku 21 Zmluvy o fungovaní Európskej únie.

Príslušným matričným úradom som vytkla, že postupovali nesprávne, dokonca až nezákonne, ak vychádzali len z vnútroštátneho práva – zo zákona o mene a priezvisku, pretože boli povinné zohľadniť i primárne právo Európskej únie, ktoré má v prípade rozporu s vnútroštátnym právom prednosť. Po vstupe konkrétneho štátu do Európskej

skupiny únie nemožno naďalej trvať na tom, že zákonnosť konaní správnych orgánov predstavuje iba zákonnosť vnútroštátnu. V takýchto prípadoch je potrebné zohľadňovať ich európsky rozmer. Na môj apel ministerstvu vnútra, pod gesciu ktorého patria matriky a statusová agenda, došlo k možnosti opätovnej žiadosti o zmenu priezviska maloletých detí, ktorým za predpokladu preukázania obvyklého pobytu v zahraničí bude priezvisko zmenené.

Právo dieťaťa byť vypočuté v trestných konaniach

V nadväznosti na prieskum z roku 2016 a na správu z februára 2017 (<http://www.vop.gov.sk/files/Sprava-VOP-o-uplatnovan-%20zakladneho-prava-dietata-byt-vypocute.pdf>) sa KVOP téme uplatnenia práv dieťaťa v trestnom konaní a ochrany detských obetí v trestných konaniach venovala aj v roku 2018. Sledovali sme, v akom rozsahu sa podarilo zrealizovať opatrenia, ktoré sme navrhli a tiež sme v spolupráci s občianskym združením Náruč - Pomoc deťom v kríze a so zástupcami kľúčových rezortov a inštitúcií diskutovali o úskaliach a o zlepšení postavenia detských obetí (<http://www.vop.gov.sk/detsk-obete-n-silia-mus-me-obzvl-chr-ni>).

Zistili sme, že Prezídium Policajného zboru sa v roku 2018 oproti pôvodnému plánu podarilo len zrealizovať verejné obstarávanie tak, že v roku 2019 by sa mali začať budovať prvé vypočúvacie miestnosti a tiež by mala byť dokončená metodická pomôcka pre policajtov, ktorá im pomôže pri kontakte s deťmi.

Aj na spoločnej diskusii sme opakovane konštatovali pretrvávajúci akútny nedostatok znalcov z odboru pedopsychológie či z detskej psychiatrie a rovnako detských

psychológov a psychiatrov, čo značným spôsobom sťažuje prácu s deťmi či poskytovanie pomoci deťom, zvlášť detským obeť násilných trestných činov.

Naďalej považujem prijímanie opatrení v tejto oblasti za pomalé a zdĺhavé. Vnímam pretrvávajúci nedostatok aktívnej medzirezortnej spolupráce či predlžovanie aktivít v teoretickej rovine na úkor realizácie skutočných zmien v praxi.

Zabezpečenie adekvátneho bývania

Aj v roku 2018 som pokračovala v monitorovaní bytovej situácie obyvateľov Bratislavskej ulice v Žiline, predovšetkým v kontexte implementácie opatrení navrhnutých mestu v „Správe o vykonaní prieskumu postupu mesta Žilina vo veci zabezpečovania ochrany a pomoci rodinám postihnutým požiarom“ z marca 2017.

Preto som si v júni 2018 vyžiadala od mesta informácie o aktuálnej situácii. Z podkladov, ktoré mi mesto zaslalo vyplynulo, že hoci sa situácia niekoľkých rodín zlepšila, početná skupina osôb aj naďalej zostala bývať v neprijateľných podmienkach. Bolo teda celkom evidentné, že mnou navrhované opatrenia zatiaľ neboli plne prijaté.

Koncom októbra 2018 som navyše zachytila správu o zbúraní ďalšieho bytového domu na Bratislavskej ulici č. 44, čím došlo k opätovnému zníženiu kapacít mestských nájomných bytov a k zvýšeniu počtu obyvateľov umiestnených v dočasných prístrešiach poskytnutých mestom vo forme obytných kontajnerov. Bývalé vedenie mesta sa v tejto súvislosti pre médiá vyjadrilo, že v budúcnosti plánuje búranie ďalších bytoviek a na ich území chce vybudovať oddychovú zónu. Takýto postup mesta je z môjho pohľadu neprijateľný, keďže je

nezlučiteľný so záväzkami vyplývajúcimi z ochrany základných práv a slobôd a zároveň nasvedčuje tomu, že mesto neprikladá mojím záverom a odporúčaniam dostatočnú vážnosť.

Preto sa budem aj naďalej situáciu zaoberať a hľadať s novým vedením mesta také riešenia, ktoré budú smerovať k jej trvalému vyriešeniu a k zabezpečeniu adekvátneho bývania pre všetkých dotknutých obyvateľov.

Dieťa ako poplatník miestneho poplatku za komunálne odpady

V nadväznosti na prieskum postupu mesta Žilina pri zabezpečovaní práva na vzdelanie a pri dodržiavaní najlepšieho záujmu dieťaťa, ktorý bol realizovaný z vlastnej iniciatívy, ako aj na základe dvoch individuálnych podnetov, som ešte v roku 2017 dospela k presvedčeniu, že znenie § 77 ods. 2 písm. a) zákona o miestnych daniach porušuje základné práva. V zmysle tohto ustanovenia je poplatníkom miestneho poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady každá fyzická osoba, teda aj maloleté dieťa. V meste Žilina bolo v čase realizácie prieskumu v exekúcii celkovo 347 maloletých osôb. Výklad zákonného ustanovenia, ktorý hovoril, že v prípade nedoplatkov je potrebné viesť exekúciu vo vzťahu k maloletej osobe ako k poplatníkovi, podporilo aj stanovisko ministerstva financií.

Preto som podala v januári 2018 návrh na začatie konania pred Ústavným súdom, aby preskúmala súlad predmetného ustanovenia s ústavou a s medzinárodnými zmluvami. Hoci ústavný súd tento návrh odmietol, stotožnil sa s mojim názorom, že zohľadnenie záujmu dieťaťa si vyžaduje aj ochranu pred situáciou, v ktorej by maloleté dieťa nieslo

výlučnú zodpovednosť za dlh, ktorý objektívne nemôže splniť.

Ústavný súd dospel k záveru, že v prípade napadnutého ustanovenia je takúto ochranu možné zabezpečiť jeho ústavne konformným výkladom. Zároveň konštatoval, že napadnuté ustanovenie je potrebné vykladať aj v súvislosti s inými ustanoveniami predmetného zákona (predovšetkým § 77 ods. 7, ktorý efektívne „prenáša“ poplatkovú povinnosť z maloletého poplatníka na jeho zákonného zástupcu) a ďalších relevantných právnych predpisov (napr. Občiansky zákonník a zákon o rodine). V nadväznosti na takýto výklad potom ústavný súd potvrdil, že „povinnosť zaplatiť poplatok za komunálne odpady a drobné stavebné odpady podľa zákona preberá zákonný zástupca, preto následne nemožno nesplnenie tejto povinnosti zákonným zástupcom vymáhať v exekučnom konaní od maloletého dieťaťa.“

Vo svojom rozhodnutí Ústavný súd taktiež pripomenul, že všetky orgány verejnej moci majú povinnosť v pochybnostiach vykladať právne normy v prospech realizácie základných práv a slobôd. Budem sa preto v rámci svojej pôsobnosti usilovať o to, aby sa uvedené pravidlo v aplikačnej praxi dôsledne uplatňovalo a aby osobitná ochrana detí a mladistvých v kontexte platenia miestneho poplatku nebola zabezpečená len de iure, ale aj de facto. V tejto súvislosti sa plánujem obrátiť na ministra financií a odporučiť mu prijať metodické usmernenie, ktoré by odrážalo nálezh Ústavného súdu.

Zabezpečenie dostupnosti školy

V súvislosti s monitorovaním situácie na Bratislavskej ulici v Žiline som sledovala už od roku 2017 aj postup mesta pri zabezpe-

čovaní práva na vzdelanie a pri dodržiavaní práv dieťaťa, a to najmä v nadväznosti na rozhodnutie ministerstva školstva o vyradení elokovaného pracoviska ZŠ s materskou školou na ulici Do Stošky 8, Žilina, zo siete škôl a školských zariadení. Toto pracovisko sa nachádzalo na ul. Hollého 66, teda v bezprostrednej blízkosti obydli detí z Bratislavskej ulice.

Vzhľadom na zistenia, ktoré vyplynuli z vykonaného prieskumu a z regionálneho výjazdu, ktorý sa uskutočnil v máji 2018, hodnotím vyradenie spomínaného elokovaného pracoviska a následný postup mesta Žilina celkovo pozitívne. Môžem konštatovať, že došlo k rovnomernému prerozdeleniu dotknutých detí do deviatich rôznych pôsobnosti mesta Žilina, čo nepochybne prispelo k odbúraniu segregácie. V obave zo zhoršenia školskej dochádzky detí v dôsledku nutnosti dochádzania do vzdialenejších škôl však naďalej situáciu monitorujem.

Zákaz prinášania mobilného telefónu do školy

Podávateľka v podnete namietala postup ZŠ, ktorú navštevovali jej deti, v súvislosti s prijatým ustanovením školského poriadku školy, resp. zákazom prinášania mobilných telefónov do školy a zákazom ich používania v priestoroch školy.

Vzhľadom na opakujúce sa negatívne skúsenosti so zneužívaním mobilných telefónov zo strany žiakov v škole, pedagogická rada ZŠ schválila dodatok k školskému poriadku, ktorý zakázal nosenie mobilných telefónov do školy pre všetkých žiakov bez výnimky. Školský poriadok ZŠ teda v tejto súvislosti stanovoval, že pre každého žiaka školy platí „zákaz prinášania a používania mobilných telefónov v celej šírke a bez

výnimky“. Zákaz sa týkal priestorov školy a celého školského areálu, vyučovacieho procesu, záujmovej činnosti a všetkých podujatí organizovaných školou.

Na základe preskúmania podnetu som dospela k záveru, že v prípade prijatého opatrenia ZŠ, resp. ustanovenia školského poriadku o úplnom zákaze používania mobilných telefónov v škole, ako aj ich prinášania do školy pre všetkých žiakov, ide zo strany ZŠ o neprimeraný zásah do sféry súkromného života žiakov, ktorý je spôsobilý porušovať právo žiakov na nedotknuteľnosť súkromia podľa čl. 16 ods. 1 ústavy, resp. právo detí na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života v zmysle čl. 19 ods. 2 ústavy.

Uvedené články ústavy stanovujú, že každý má právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života. Nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia je zaručená. Obmedzená môže byť len v prípadoch ustanovených zákonom. Riaditeľka ZŠ bola následne, vzhľadom na preukázanie porušenia základných práv v tomto prípade, požiadaná o predloženie stanoviska k výsledkom vybavenia podnetu podávateľky a tiež o prijatie opatrení na nápravu zisteného stavu.

Nedostatočné prešetrenie úrazu v škole

V inom podnete som preskúmavala postup riaditeľa ZŠ v súvislosti s ťažkým úrazom žiačky na školskej športovej olympiáde. S podnetom sa na mňa obrátil zúfalý rodič poškodenej žiačky, ktorý sa márne domáhal od riaditeľa školy riadneho prešetrenia celej udalosti, vyvodenia zodpovednosti a prijatia príslušných opatrení na nápravu, resp. predchádzania podobným situáciám. Počas incidentu na športovisku utrpela žiačka ťažký úraz hlavy, čo vyústilo do leteckého

transportu dieťaťa na špecializované zdravotné pracovisko, kde sa podrobila operácii.

Po tom, ako zamestnanci a vedenie školy bezprostredne po úraze žiačky zlyhali profesionálne aj ľudsky neposkytnutím riadnej prvej pomoci dieťaťu a neinformovaním jej zákonných zástupcov (rodinu informovali maloletí spolužiaci), rodičia maloletej žiadali od riaditeľa školy prešetrenie veci, vysvetlenie a prijatie zodpovednosti. Zároveň sa obrátili na množstvo ďalších príslušných orgánov verejnej správy. Následne sa začali objavovať informácie, ktoré nasvedčovali závažným nedostatkom v zabezpečovaní a v postupoch školy v oblasti bezpečnosti a zdravia žiakov.

Zistila som, že postup riaditeľa školy pred, počas a bezprostredne po úraze žiačky sa stal predmetom trestného konania a o podanej obžalobe rozhodoval súd. Preto som túto časť prípadu, vzhľadom na svoju pôsobnosť, nemohla ďalej prešetriť. Zamerala som sa však na postup riaditeľa školy po vzniknutej udalosti – teda na prešetrenie prípadu, zisťovanie nedostatkov, ich odstránenie a na prijatie opatrení.

V tejto rovine boli zistené vážne nedostatky a pochybenia zo strany riaditeľa školy. Škola nepostupovala v súlade s príslušnými zákonmi a s metodickými usmerneniami ministerstva školstva v oblasti zaistenia bezpečnosti a ochrany zdravia detí a žiakov. Riaditeľ školy nerevidoval zaužívané postupy a interné predpisy školy z vlastnej iniciatívy. Nevывodil žiadnu zodpovednosť – a to ani zodpovedného učiteľa, ani svoju. Až na základe kontroly, po upozorneniach zo strany zriaďovateľa školy a odboru školstva príslušného okresného úradu, sa veci čiastočne pohli. Bolo potrebné prepracovať interné predpisy školy a upraviť riadne postupy školy v oblasti bez-

pečnosti a ochrany zdravia detí a žiakov, náprava však zo strany riaditeľa neprichádzala riadne ani včas. Napríklad ku konečnému prijatiu internej smernice školy, ktorá by upravila postupy pri vzniku školského úrazu v súlade s platnými právnymi predpismi, došlo až po roku a štvrt' od spomínaného úrazu. Nielen pasivita, laxný prístup a kvalitatívne nedostatky riaditeľa školy pri zabezpečovaní ochrany bezpečnosti a zdravia žiakov boli porušením povinností riaditeľa školy. V snahe prekryť závažnosť svojich nedostatkov v súvislosti s prešetrovaním úrazu sa riaditeľ dopustil aj zásahov do znenia školského poriadku, ktoré antidotoval, a to navyše bez riadneho prerokovania s orgánmi školskej samosprávy a bez riadneho prerokovania v pedagogickej rade.

V tomto prípade som zistila porušenie základných práv dieťaťa podľa čl. 3 ods. 1 (záujem dieťaťa je prvoradý) a čl. 3 ods. 3. Dohovoru o právach dieťaťa (právo dieťaťa, aby inštitúcie zodpovedné za starostlivosť a ochranu detí zodpovedali štandardom ustanoveným kompetentnými úradmi, najmä v oblastiach bezpečnosti a ochrany zdravia, počtu a vhodnosti svojho personálu, ako aj kompetentného dozoru). Neochota riaditeľa školy zaoberať sa prípadom a pripustiť nedostatky sa prejavila aj pri zisťovaní okolností prípadu a pri prešetrovaní priebehu samotného úrazu. Riaditeľ vypočul v danej veci len zodpovedného učiteľa telesnej výchovy, neprizval však zákonných zástupcov, nevypočul poškodenú žiačku, jej spolužiakov, ani ďalších zamestnancov školy. To odporovalo nielen metodickému usmerneniu ministerstva školstva o potrebe zistenia všetkých okolností, vrátane svedkov úrazu, ale aj základnému právu maloletého dieťaťa vyjadriť svoj názor v zmysle čl. 12 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa. Na

zistené porušenie základných práv dieťaťa bol riaditeľ školy upozornený a požiadala som ho o prijatie opatrení. Riaditeľ školy reagoval na môj list kladne a navrhované opatrenia prijal.

Nepriama diskriminácia – vylúčenie zo školského obvodu

Prístup k vzdelaniu je ďalšou kľúčovou oblasťou, kde štát zohráva dôležitú úlohu a je nositeľom pozitívnych záväzkov vo vzťahu k deťom.

Deti majú právo na rovnoprávny prístup k výchove a k vzdelávaniu. Podľa čl. 28 ods. 1 písm. e) Dohovoru o právach dieťaťa sa právo dieťaťa na vzdelanie realizuje na základe rovných možností. Opatrenia či rozhodnutia štátu a jeho predstaviteľov na úseku školstva by preto mali podporovať reálnu rovnosť medzi deťmi. Ako avšak vyplýva z prípadu, ktorý som riešila, postup, ktorý zvolila obec v procese riešenia situácie, ktorá vznikla po fyzickom útoku troch rómskych žiakov na jedného nerómskeho žiaka, reálnu rovnosť medzi deťmi nepodporuje. Po tomto incidente, ktorý sa odohral na pôde školy, ktorej zriaďovateľom je obec Demandice, sa obec v rámci riešenia tejto situácie rozhodla vylúčiť obce Ipeľský Sokolec a Lontov, z ktorých útočníci pochádzali, zo spoločného školského obvodu.

Dôsledkom vylúčenia obcí zo spoločného školského obvodu bola strata nároku na cestovné. Toto opatrenie sa nepriaznivo dotklo ďalších 37 žiakov, ktorí dochádzali z týchto obcí do demandickej školy, ale na incidente nezúčastnili. V mnohých prípadoch ide pritom o sociálne znevýhodnené rodiny. Postup, ktorý obec Demandice zvolila v procese riešenia tejto situácie, pova-

žujem za nepriamu diskrimináciu z dôvodu príslušnosti k národnostnej menšine, lebo 37 žiakov pochádzajúcich z marginalizovanej rómskej komunity dotknutých obcí stavia v dôsledku straty nároku na úhradu cestovných nákladov do výrazne horšieho postavenia v porovnaní so žiakmi z ostatných obcí, s ktorými má obec Demandice uzatvorené dohody o spoločnom školskom obvode. I keď v prípade fyzického napadnutia došlo k odsúdeniu páchatel'ov v trestnom konaní, „odsúdení“ boli i všetci ostatní rómski žiaci. Obec Demandice uplatnila princíp kolektívnej viny en bloc, keď vinu za reálny skutok troch jednotlivcov pripísala celému kolektívu. Po intervencii odboru školstva Okresného úradu Nitra došlo k obnoveniu spoločného školského obvodu. Toto rozhodnutie „zhora“ preukazuje pozitívny posun v téme vzdelávania bez segregácie.

Integrácia žiaka so zdravotným postihnutím

Je úlohou štátu, aby naplnil právo detí na rovnoprávny prístup k výchove a k vzdelávaniu. Štát má deťom zabezpečiť prístup k základnému a stredoškolskému vzdelaniu, ktoré má byť kvalitné a bezplatné a má byť zabezpečené v spoločensťve, v ktorom deti žijú, osobitne pre osoby so zdravotným postihnutím.⁴

V obci na juhu Slovenska v dôsledku konfliktu medzi žiakmi rómskej menšiny z iných obcí a žiaka väčšinového obyvateľstva došlo k zrušeniu školských obvodov pre obec, z ktorých pochádzali iniciátori konfliktu. Nepriamym následkom bolo, že v škole zrušili jednu z dvoch špeciálnych tried. Starosta obce, ako zriaďovateľ zák-

4 čl. 24 ods. 2 písm. b) Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím.

ladnej školy, svoj nesúhlas s fungovaním druhej špeciálnej triedy odôvodňoval okrem zrušeného školského obvodu aj nedostatčným priestorovým vybavením školy, a to napriek tomu, že pred novým školským rokom k žiadnym priestorovým úpravám alebo k zmene využívania jednotlivých miestností nedošlo. Posledným dôvodom, ktorý starosta obce uviedol bolo, že školský špeciálny pedagóg dal výpoveď. Opomenul však fakt, že sa tak stalo až potom, ako bolo avizované zrušenie špeciálnej triedy a že tento špeciálny pedagóg vyjadril ochotu sa do školy vrátiť, v prípade otvorenia špeciálnej triedy.

Integrácia žiakov so zdravotným postihnutím v prostredí základných škôl je proces, ktorý závisí od všetkých zúčastnených subjektov. Osoba so zdravotným postihnutím nemá prostriedky ovplyvniť, či bude začlenená alebo nie. Takéto osoby sa vo svojom živote stretávajú s inými prekážkami a problémami bežného života než osoby bez zdravotného postihnutia a samotné uvedenie si ich trvalého zdravotného postihnutia tieto osoby stavia do polohy neistoty ich vlastného sociálneho zaradenia.

Spoločnosť by k integrácii zdravotne postihnutých osôb, a obzvlášť k integrácii zdravotne postihnutých detí, mala pristupovať s najvyššou mierou pozornosti a efektívnosti. V praxi je najefektívnejším prístupom umožniť dieťaťu navštevovať základnú školu čo najbližšie k jeho bydlisku, v prostredí, v ktorom má sociálne väzby. V tomto prostredí bude s najväčšou pravdepodobnosťou dieťa žiť aj v budúcnosti - po skončení výchovno-vzdelávacieho procesu na základnej škole. Je teda pre takéto dieťa mimoriadne dôležité nájsť si v tomto prostredí svoje miesto na uplatnenie schopností a potenciálov v maximálnej

miere. Vyzvala som starostu obce, aby prijal opatrenie, ktoré daný stav odstráni a predíde jeho možnému opakovaniu.

Dostupnosť školy – zmena školského obvodu

Problém riešenia školských obvodov sa netýka len školskej dochádzky detí z rómskej menšiny, ale aj územia so zmiešaným - slovensko-maďarským obyvateľstvom. Stretla som sa s prípadom, kedy došlo k zrušeniu školského obvodu v meste, pričom dotknutá obec sa dohodla na spoločnom školskom obvode s iným mestom ale, podľa doteraz zistených informácií, nejde o najbližšiu možnú školu. V takýchto prípadoch je nevyhnutné brať do úvahy aj dostupnosť školy, a to aj v kontexte veku detí a možností ich prepravy, či poobedňajšieho trávenia času a starostlivosti o ne. Rodičia detí s vyučovacím jazykom slovenským na juhu Slovenska už dlhodobo bojujú s nedostupnosťou vyučovania v slovenskom jazyku, preto vítam schválenie novely zákona o štátnej správe v školstve a školskej samospráve, ktorá uvedené podmienky (dostupnosť školy, možnosti prepravy...) zaviedla priamo do zákona. Dôležitá však bude ich aplikácia v praxi, čo budeme naďalej sledovať.

Prístup k vzdelávaniu v materskej škole

V roku 2018 zamestnanci KVOP narazili na „ukážkový“ príklad nesprávneho postupu pri zabezpečení práva na vzdelanie v materskej škole. Štát a škola, ako jeho predstaviteľka v procese vzdelávania, má povinnosť postupovať tak, aby každé dieťa malo rovnocenný prístup k vzdelávaniu, a teda nesmie diskriminovať žiadne dieťa napríklad na základe jeho zdravotného postihnutia. Zároveň platí povinnosť vytvárať také podmienky, aby sa každé dieťa mohlo

vzdelávať, teda aj dieťa so zdravotným znevýhodnením a pokiaľ je to možné, v bežnom vzdelávacom systéme.

V skúmanom prípade však materská škola pre dieťa so zdravotným znevýhodnením nielenže žiadne podmienky nevytvorila, neriadila sa ani skutočnými špeciálnymi vzdelávacími potrebami dieťaťa, ktoré spočívali len v dôslednejšom sa venovaní dieťaťu, dieťa „opečiatkovala“ ako problémové a rizikové pre všetky ostatné deti a vyhodnotila, že v najlepšom záujme pre toto dieťa bude nie dochádzať do bežnej materskej školy v mieste bydliska, ale do bežnej materskej školy v susednej obci s potrebou využitia dvoch spojov verejnej autobusovej dopravy. V deklarovanej snahe materskej školy poskytovať vzdelávanie dieťaťu v jeho najlepšom záujme tak, aby boli zohľadnené jeho domnelé špeciálne vzdelávacie potreby, však v skutočnosti došlo k značnému sťaženiu prístupu k vzdelávaniu v materskej škole a k porušeniu jeho práv.

Takýto postup sa udial dva roky po sebe. Riaditeľ materskej školy sa vyjadril, že celkovo nemá vytvorené podmienky pre prijímanie detí so špeciálnymi vzdelávacími potrebami, a teda takéto deti vo všeobecnosti neprijíma, pričom sa odvolal na vyhlášku ministerstva školstva. Preto som na situáciu upozornila aj samotné ministerstvo. To mi vo svojom stanovisku dalo za pravdu, že postup riaditeľa materskej školy bol nesprávny a prislúbilo prijatie viacerých preventívnych opatrení, aby materské školy postupovali pri prijímaní detí na predprimárne vzdelávanie s plným rešpektom a pochopením obsahu práva na vzdelanie a súvisiacich práv dieťaťa. Ministerstvo školstva prislúbilo zvážiť, či túto problematiku zapracuje do vyhlášky o materských školách, a zaviazalo sa pro-

stredníctvom okresných úradov usmerniť materské školy, resp. ich zriaďovateľov.

Právo odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody na styk s maloletými deťmi, ktoré sú umiestnené v detskom domove

Listina základných práv a slobôd uvádza, že starostlivosť o deti a ich výchova je právom rodičov. Deti majú právo na rodičovskú výchovu a starostlivosť. Práva rodičov možno obmedziť a maloleté deti možno od rodičov odlúčiť proti ich vôli iba rozhodnutím súdu na základe zákona.

Dohovor o právach dieťaťa v článku 9 odsek 3 uznáva právo dieťaťa oddeleného od jedného alebo od oboch rodičov udržiavať pravidelné osobné kontakty s oboma rodičmi, ibaže by to bolo v rozpore so záujmami dieťaťa.

Zaoberala som sa podnetmi podávateľiek nachádzajúcich sa vo výkone trestu odňatia slobody, ktoré namietali, že im nie je umožnený styk s ich maloletými deťmi.

Deti boli zverené do starostlivosti detských domovov. Detské domovy sa návštevám v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody bránili. Dôvodili najmä tým, že to pre deti nie je z psychologického hľadiska vhodné a že takéto prostredie je pre deti stresujúce. Namietali tiež, že deti sa nachádzajú u profesionálnych rodičov, kde dochádza k výrazným adaptačným problémom, odvolávali sa aj na zdravotné problémy detí, na ich nízky vek, ako aj na veľkú vzdialenosť medzi detským domovom a ústavom na výkon trestu odňatia slobody. Bola prítomná aj výrazná obava, ako bude konkrétna návšteva detí v ústave na výkon trestu odňatia slobody prebiehať. Zistila som, že ústavy na výkon trestu odňatia slobody sú na realizáciu návštev maloletých

detí pripravené, takéto návštevy sa bežne realizujú a sociálne pracovníčky ústavov na výkon trestu odňatia slobody sú pri ich realizácii nápomocné.

Obrátila som sa na konkrétne detské domovy, na príslušné úrady práce, ako aj na ústavy na výkon trestu odňatia slobody, kde boli podávateľky podnetov umiestnené. V jednom prípade právničky KVOP navštívili podávateľku podnetu priamo v ústave na výkon trestu odňatia slobody a navštívili aj konkrétny detský domov. V tomto prípade jedna z právničiek KVOP tiež aktívne participovala na dohodnutí termínu návštevy, ktorej sa aj osobne zúčastnila. Okrem nej sa návštevy zúčastnili tiež podávateľka podnetu, jej maloleté deti, personál ústavu na výkon trestu odňatia slobody, profesionálny rodič, psychologička a sociálna pracovníčka detského domova. Návšteva bola dobre zorganizovaná a jej priebeh bol bezproblémový. Následne sa uskutočnili ešte ďalšie dve návštevy a v súčasnosti bola podávateľka prepustená z výkonu trestu odňatia slobody. Po prepustení detský domov kontaktovala. V inom prípade sa zatiaľ uskutočnili dve návštevy a detský domov sa snaží poskytovať podávateľke aj pravidelné písomné informácie o dieťati.

Pri vybavovaní týchto podnetov som dala detským domovom i príslušným orgánom verejnej správy do pozornosti právo dieťaťa na pravidelné osobné kontakty s oboma rodičmi tak, ako mu to zaručuje Listina základných práv a slobôd a Dohovor o právach dieťaťa.

Ak by rozhodnutím súdu došlo k obmedzeniu styku rodiča nachádzajúceho sa vo výkone trestu odňatia slobody s dieťaťom, príslušný súd by sa mal vysporiadať so všetkými okolnosťami a špecifikami konkrétneho prípadu a svoje rozhodnutie riadne

zdôvodniť. Aj pri riešení týchto podnetov som sa stretla s argumentáciou, že návštevy detí v takýchto zariadeniach nie sú pre nich vhodné, pretože ide o stresujúce prostredie a negatívne to vplyva na ich psychiku. Tento dôvod je však potrebné skúmať v každom prípade osobitne, a to aj na základe odborných posudkov.

V judikatúre ESLP môžeme nájsť príklady porušenia práva na rodinný život v prípade, ak sú rodičovi, ktorý sa nachádza vo výkone trestu odňatia slobody, odopierané návštevy detí a iných rodinných príslušníkov. Tiež z judikatúry jednotlivých európskych štátov vyplýva, že rodičovi nemôže byť bránené v styku s maloletým dieťaťom len preto, že sa nachádza vo výkone trestu odňatia slobody, samozrejme za predpokladu, že sú vytvorené podmienky pre styk s maloletým dieťaťom tak, aby nebol ohrozený jeho záujem.

Výkon trestu odňatia slobody by teda sám o sebe nemal byť dostatočným dôvodom na vylúčenie styku s dieťaťom. Prihliadať je pritom potrebné, okrem iného, aj na povahu činu, ktorý odsúdený spáchal, podmienky vytvorené na prijímanie návštev maloletých v jednotlivých ústavoch, zdravotný stav detí, vzdialenosť, náklady, ako aj na plnenie programu zaobchádzania zo strany odsúdeného. Zachovanie styku odsúdeného rodiča nachádzajúceho sa vo výkone trestu odňatia slobody s maloletým dieťaťom však výrazne prispieva k udržaniu ich vzájomného vzťahu a ovplyvňuje jeho ďalšie smerovanie. Výrazne pozitívne tiež pôsobí v procese opätovného zaradenia odsúdeného rodiča do spoločnosti.

Spätné udelenie občianstva

Ešte v roku 2017 sa na mňa obrátil podávateľ, ktorý bol v minulosti štátnym pris-

lušníkom Slovenskej republiky, na vlastnú žiadosť však požiadal o prepustenie zo štátneho zväzku, pretože mal prísľub na udelenie štátneho občianstva v zahraničí. Toto občianstvo mu však udelené nebolo, v dôsledku čoho mal od roku 2001 status osoby bez štátnej príslušnosti.

Podávateľ ešte v roku 2007 požiadal o spätné udelenie občianstva, toto konanie však bolo prerušené z dôvodu trestného stíhania vedeného voči podávateľovi. Na Slovensku mal podávateľ udelený iba tolerovaný pobyt, ktorý si musel od roku 2008 pravidelne, každých šesť mesiacov, predlžovať. V záujme riešenia jeho bytovej situácie si podal žiadosť o udelenie trvalého pobytu na neobmedzený čas z dôvodov hodných osobitného zreteľa. Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru však rozhodol o neudelení trvalého pobytu na neobmedzený čas s odôvodnením, že tolerovaný pobyt z dôvodu rešpektovania podávateľovho súkromného a rodinného života považuje za dostatočný. Základným znakom tolerovaného pobytu je jeho dočasnosť. Nemôže slúžiť na dlhodobé riešenie bytovej situácie. Zároveň osoba, ktorá má udelený tolerovaný pobyt, má vo veľkej miere zníženú možnosť uplatňovať základné práva a slobody, a to najmä právo slobody pohybu a pobytu, právo voliť a byť volený do verejných funkcií, či právo podnikat' a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť na území Slovenskej republiky. V súvislosti so zamietavým rozhodnutím Úradu hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru som konštatovala záver, že boli zistené porušenia základných práv a slobôd obsiahnutých v ústave a v medzinárodných zmluvách, ktorými je Slovenská republika viazaná a odporučila som príslušnému orgánu prehodnotiť zamietavé rozhodnutie.

Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru moje odporúčania neprijal, čím situácia podávateľa ostala nezmenená.

K zlepšeniu popisovanej situácie došlo až po viac ako 11 rokoch. V januári 2018 bolo zastavené trestné stíhanie vedené voči podávateľovi z dôvodu, že je nepochybné, že skutok nespáchal obvinený. V tejto súvislosti je dôležité zmieniť, že v súvislosti s dĺžkou vyšetrovania trestného činu, ktoré trvalo od roku 2005, som konštatovala porušenie práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov vo vzťahu k Národnej kriminálnej agentúre. Keďže odpadla zákonná prekážka prerušenia konania o udelení štátneho občianstva, opäť som sa v tomto prípade angažovala a intenzívne som komunikovala s ministerstvom vnútra. Aj keď konanie o udelení štátneho občianstva bolo stále v zákonnej lehote, apelovala som na príslušný orgán a dôvodila som potrebou urýchleného rozhodnutia o udelení štátneho občianstva vzhľadom na skutočnosť, že po komplexnom posúdení krokov štátnych orgánov voči osobe podávateľa bolo možné konštatovať, že po dobu viac ako 11 rokov nepristúpili k aktívnemu riešeniu situácie, čím bol vo veľkej miere znížený rozsah základných práv a slobôd podávateľa, s negatívnym dopadom predovšetkým na jeho súkromný a rodinný život. Ministerstvo vnútra napokon podávateľovi v októbri 2018 udelilo štátne občianstvo Slovenskej republiky.

Konanie o udelení práva na pobyt – zlúčenie rodiny

V priebehu roka 2018 sme mali najväčšie problémy pri zabezpečovaní súčinnosti oddelenia cudzineckej polície v Bratislave v rámci preskúmania medializovaného

podnetu, v ktorom manželka štátneho príslušníka Pakistanu, občianka Slovenskej republiky, namietala postup cudzineckej polície pri rozhodovaní o žiadosti jej manžela o udelenie trvalého pobytu na päť rokov na území Slovenskej republiky kvôli zlúčeniu rodiny. Predmetom tohto podnetu bol postup oddelenia cudzineckej polície Bratislava pri predkladaní a vyhodnocovaní výpisu z registra trestov a úradne osvedčeného a preloženého čestného vyhlásenia o bezúhonnosti manžela podávateľky, odmietanie komunikácie s manželkou podávateľa a dĺžka rozhodovania o žiadosti manžela podávateľky.

V priebehu preskúvania podnetu odmietalo oddelenie cudzineckej polície Bratislava poskytovať primeranú súčinnosť vo veci povereným zamestnankyniam KVOP, najmä im opakovane odmietalo nahliadnuť do spisu podávateľa. Trikrát sa osobne dostavili na toto oddelenie, avšak zo strany zamestnancov im nahliadnutie do spisu nebolo umožnené. Nebolo im tiež predložené úplné písomné stanovisko na vysvetlenie veci. Vzhľadom na nedostatočnú komunikáciu a nespoluprácu oddelenia cudzineckej polície Bratislava s KVOP pri riešení podnetu som informovala o vzniknutej situácii ako nadriadený orgán Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia policajného zboru a žiadala som ho o zabezpečenie súčinnosti oddelenia pri riešení podnetu.

V nadväznosti na túto moju aktivitu sa konanie vo veci manžela podávateľky pohlo a bolo mu ešte pred ukončením preskúvania podnetu udelené povolenie na pobyt na území našej republiky. Na oddelení cudzineckej polície Bratislava taktiež následne došlo k personálnym zmenám, ktoré považujem za pozitívne a smerujúce k zlepšeniu praxe a postupov tohto oddelenia.

Z prieskumu postupov oddelenia cudzineckej polície Bratislava v predmetnom konaní bolo, s ohľadom na konanie a nečinnosť oddelenia, vykázané porušenie základného práva manžela podávateľky na dobrú správu vecí verejných podľa čl. 1 ods. 1 v spojení s čl. 2 ods. 2 ústavy, práva na inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a práva na rozhodnutie bez zbytočných prietahov podľa čl. 48 ods. 2 ústavy. Preto som Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia policajného zboru požiadala, aby ma informoval aké kroky vedúce k náprave podnikol a zároveň som ako opatrenie som navrhla preškolenie príslušníkov oddelenia cudzineckej polície Policajného zboru Bratislava o dodržiavaní základných ľudských práv a slobôd v konaní o udelení pobytu cudzincom, najmä o zákonom rozhodovaní v zmysle správneho poriadku a zákona o pobyte cudzincov s osobitným dôrazom na ochranu základných práv a slobôd účastníkov konania. Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia policajného zboru akceptoval navrhnuté opatrenie. Tiež bolo dohodnuté, že na školení o dodržiavaní základných ľudských práv a slobôd v konaní o udelení pobytu štátnym príslušníkom tretích krajín sa zúčastnia aj zamestnanci KVOP a na konkrétnych prípadoch budú ilustrovať ako môže dochádzať k porušovaniu základných ľudských práv a slobôd v tomto konaní.

Nedostatky v činnosti cudzineckej polície

S cudzineckou políciou máme viaceré negatívne skúsenosti. Od dvoch podávateľov som dostala informáciu, že cudzinecká polícia vybaví ich vec, konkrétne žiadosť o udelenie pobytu na území Slovenskej republiky až potom, ako stiahnu svoj podnet na pre-

skúmanie ich konania u verejnej ochrankyne práv. Pritom na rozhodnutie v uvedenej veci má príslušný útvar cudzineckej polície zväčša go dní. V inom prípade som sa pri prešetrovaní podnetu dozvedela, že polícia stratila dokumenty podávateľa priložené k jeho žiadosti o udelenie pobytu na území Slovenskej republiky a pre ich opätovné získanie posielala podávateľa na jeho náklady do štátu kde naposledy pracoval (India).

Nútené odstraňovanie reprodukčných orgánov transrodových osôb

V rámci mojej činnosti som skúmala aj podnety týkajúce sa procesu prepisu rodu⁵ transrodových osôb na Slovensku, ktorý je podmienený podstúpením chirurgického zákroku na tele transrodových osôb s cieľom odstrániť ich reprodukčné orgány, resp. dosiahnuť u týchto osôb neplodnosť. Preskúmaním týchto podnetov som zistila, že predmetný postup bol uvedený do praxe Oznámením Ministerstva zdravotníctva Slovenskej socialistickej republiky z roku 1981. Toto oznámenie však už v súčasnosti nie je platné ani účinné a je v rozpore s článkom 13 ods. 1 ústavy, v zmysle ktorého možno povinnosti ukladať iba zákonom alebo na základe zákona, v jeho medziach a pri zachovaní základných práv a slobôd.

Medicínske zákroky a operácie tohto druhu, akým je sterilizácia, sa navyše dotýkajú podstatných telesných funkcií človeka a majú dopad aj na viaceré aspekty integrity jednotlivcov, vrátane ich telesného a duševného zdravia a ich emocionálneho, duchovného a rodinného života. Zatiaľ čo

sterilizácia môže byť vykonaná legitímne, na základe požiadavky osoby, napríklad ako prostriedok antikoncepcie, alebo pre liečebné účely, teda v prípadoch kedy bola presvedčivo stanovená medicínska nevyhnutnosť zákroku, odlišná je situácia v prípadoch kedy je sterilizácia požadovaná od duševne spôsobilých plnoletých pacientov bez ich súhlasu. Takýto postup je nekompatibilný, resp. je v rozpore s požiadavkou rešpektu ľudskej slobody a dôstojnosti, ktorá je jedným zo základných princípov, na ktorých bol vytvorený Dohovor.

Podmieňovanie uznania rodovej identity transrodových osôb medicínskym zákrokom sterilizácie alebo liečbou, ktorej následkom bude s vysokou pravdepodobnosťou neplodnosť osoby, ktorú transrodová osoba nechce podstúpiť, preto zodpovedá podmieňovaniu plného uplatňovania jej práva na rešpektovanie súkromného života v zmysle čl. 8 Dohovoru vzdaním sa plného uplatňovania práva na rešpektovanie telesnej integrity chránenej čl. 8 Dohovoru aj čl. 3 Dohovoru, a je s nimi v rozpore. Z tohto dôvodu som ministerstvu zdravotníctva, ako zodpovednému orgánu, navrhla opatrenie, zabezpečiť v čo najkratšom čase nové metodické usmernenie, resp. štandardy poskytovania zdravotnej starostlivosti pre transrodové osoby v súvislosti s procesom prepisu ich rodu, ktoré budú mať na jednej strane právnu silu zodpovedajúcu povinnostiam z nich vyplývajúcim, a na strane druhej budú v súlade s pozitívnym záväzkom Slovenskej republiky rešpektovať právo transrodových osôb na ľudskú

⁵ Legislatíva SR používa vo vzťahu k predmetu tohto podnetu medicínsky pojem „zmena pohlavia“ a nepozná medzinárodne zaužívané pojmy „tranzícia“ ani „prepis rodu“. Ako verejná ochrankyňa práv považujem z ľudsko-právneho hľadiska za správne používať pojem „prepis rodu“ namiesto pojmu „zmena pohlavia“ a pojem „transrodové osoby“ namiesto pojmu „transsexuáli“, pretože reprezentujú nepatologizujúci pohľad na osoby, ktoré prechádzajú tranzíciou.

dôstojnosť a na súkromný život v zmysle čl. 3 a čl. 8 Dohovoru.

V priebehu preskúmania podnetu som dostala informáciu, že ministerstvo zdravotníctva predmetnú situáciu transrodových osôb eviduje, že zriadilo pracovnú skupinu, ktorej cieľom je vytvorenie metodiky, resp. štandardov zdravotnej starostlivosti pre transrodové osoby, ktorá pozostáva čisto z odborníkov v oblasti medicíny. Napriek naliehaniu ministra spravodlivosti do tejto pracovnej skupiny nebol pribratý žiadny zástupca zainteresovanej skupiny - transrodových osôb, o ktorých budúcej zdravotnej starostlivosti skupina „rozhoduje“. Preto som ministerstvu zdravotníctva navrhla ako ďalšie opatrenie, aby pribralo do tejto pracovnej skupiny aj zástupcu transrodových osôb, o ktorých zdravotnej starostlivosti pracovná skupina rozhoduje.

Právo na rodinný a súkromný život párov rovnakého pohlavia

Preskúmavala som podnet, s ktorým sa na mňa obrátil manželský pár rovnakého pohlavia. Jeden manžel má občianstvo Slovenskej republiky a druhý manžel má občianstvo Nového Zélandu. Pár namietal nemožnosť udelenia pobytu na území Slovenskej republiky manželovi z Nového Zélandu na základe jeho statusu rodinného príslušníka občana Slovenskej republiky.

Analýzou slovenskej právnej úpravy a judikatúry ESLP som dospela k záveru, že súčasná právna úprava v Slovenskej republike neumožňuje zapísať manželstvá uzavreté medzi občanom Slovenskej republiky a občanom tretej krajiny (mimo Európsku úniu) platne uzavreté v tretej krajine, v súlade s jej právnym poriadkom, do osobitnej matriky. Keďže predloženie matričného dokladu o uzavretí takéhoto

manželstva je v zmysle zákona o pobyte cudzincov podmienkou udelenia trvalého pobytu na päť rokov z dôvodu, že občan tretej krajiny je manželom občana Slovenskej republiky, právna úprava fakticky znemožňuje uplatniť nerušený výkon práva na rodinný život, a to práve z dôvodu sexuálnej orientácie podávateľov. Sexuálna orientácia je však v zmysle ústavy aj Dohovoru zakázaný a neakceptovateľný dôvod na odlišné zaobchádzanie s osobami v inak rovnakých alebo v obdobných situáciách. Navyše takáto diskriminácia na základe sexuálnej orientácie de facto znemožňuje manželovi, ktorý je občanom Slovenskej republiky, nerušene užívať slobodu voľného pohybu a pobytu na území Slovenskej republiky, a teda dochádza k porušeniu týchto práv rovnako, ako by k porušeniu týchto práv došlo aj v prípade zamietnutia žiadosti o pobyt jeho manžela, ktorý je občanom Nového Zélandu, konkrétne jeho práva na slobodný návrat do vlasti. V prípade, kedy manžel s občianstvom Slovenskej republiky nebude môcť realizovať svoje právo na súkromný a rodinný život na území Slovenskej republiky, možno totiž legitímne očakávať, že tento občan opustí územie Slovenskej republiky, pričom jediným dôvodom bude zamietnutie žiadosti o udelenie pobytu jeho manželovi – občanovi Nového Zélandu.

Navrhla som preto ministerstvu vnútra ako rezortu, do ktorého kompetencie spadá agenda obsiahnutá v zákone o pobyte cudzincov a v zákone o matrikách, ako opatrenie na odstránenie uvedeného stavu, ktorý je v rozpore s čl. 19 ods. 2 ústavy a s čl. 8 Dohovoru, zmenu diskriminačnej právnej úpravy týkajúcej sa udeľovania pobytu na území Slovenskej republiky párom rovnakého pohlavia, nachádzajúcim sa v obdobnej situácii ako podávateľa podnetu, ktorej

výsledkom bude právna úprava v súlade s judikatúrou ESLP (vo veci *Taddeucci a McCall proti Taliansku*). Ministerstvo vnútra sa vo svojej odpovedi nestotožnilo ani s výsledkami vybavenia predmetného podnetu a ani s navrhnutými opatreniami. Momentálne zvažujem ďalšie kroky, ktoré podniknem v predmetnej veci, konkrétne podanie návrhu na Ústavný súd.

Práva párov rovnakého pohlavia

Na situáciu párov rovnakého pohlavia v našej republike som upozorňovala aj s poukazovaním na fakt, že absencia právnej úpravy rodinného a súkromného života párov rovnakého pohlavia na Slovensku je z pohľadu medzinárodných ľudsko-právnych záväzkov Slovenskej republiky z dlhodobého hľadiska neudržateľná.

Počas letných mesiacov v médiách zarezovali vyjadrenia jedného z koalíčných partnerov vlády Slovenskej republiky, že hoci zavedenie inštitútu registrovaných partnerstiev pre páry rovnakého pohlavia na Slovensku nepodporí, nevyklučuje podporu návrhom, ktoré by umožnili nahliadať partnerom do zdravotnej dokumentácie alebo uľahčiť dedenie majetku. Tiež zaznelo, že ministerstvo spravodlivosti uvažuje v tejto súvislosti o možnej zmene záväzkových vzťahov, ktoré by odzrkadľovali majetkové záležitosti párov rovnakého pohlavia. Potom, ako zazneli tieto informácie, obrátila som sa na ministra spravodlivosti.

Vo svojom liste som zopakovala závery, ku ktorým som dospela a následne som ich vyjadrila v Stanovisku k problematike práva párov rovnakého pohlavia na uznanie ich vzťahu v právnym poriadku Slovenskej republiky z roku 2017 a dala som do

pozornosti, že pre naplnenie požiadavky rešpektovania a ochrany rodinného a súkromného života párov rovnakého pohlavia bude potrebné právne upraviť nielen vybrané časti zo spoločného života párov rovnakého pohlavia, ale ich spoločný život v čo najširšom zmysle.

Minister spravodlivosti zareagoval na môj list odpoveďou, v ktorej ma informoval, že ministerstvo spravodlivosti chystá viaceré čiastkové zmeny právnej úpravy v oblasti rodinného a súkromného života párov rovnakého pohlavia a umožnil, aby sa mnou poverený zástupca spolupodielal na príprave základných konceptov týchto zmien v rámci užšej pracovnej skupiny ministerstva spravodlivosti.

Priebeh vnútroštátnych osvojení na Slovensku

Vzhľadom na množiace sa prípady, v ktorých sa objavili pochybnosti o tom, či deti neuviazli v inštitucionálnom systéme príliš dlho a či sa robí všetko preto aby sa im našla nová rodina som sa rozhodla v roku 2018 preskúmať, akým spôsobom je legislatívne nastavený proces adopcií a aké je jeho použitie úradmi práce v praxi. Právnicki KVOP preto v rámci prieskumu absolvovali viaceré stretnutia s odborníkmi z praxe, s pracovníkmi všetkých určených úradov - úrady práce, ktoré vykonávajú úlohy v rámci celého konania - ešte pred tým, ako do procesu zasiahnu súdy, a tiež vytvorili dotazník, do ktorého sa mohli zapojiť všetci, ktorí s adopciou majú skúsenosť.

Vykonaný prieskum poukázal najmä na absenciu štandardov v postupoch jednotlivých subjektov. Každý záujemca o osvojenie musí absolvovať povinnú prípravu na

osvojenie. Túto je možné absolvovať tak na úradoch práce, ako aj u tzv. akreditovaných subjektov, kam patria občianske združenie Návrat, občianske združenie Úsmev ako dar a nezisková organizácia Miesto pod slnkom. Príprava záujemcov o osvojenie je veľmi dôležitá časť celého procesu, pretože má nielen zistiť spôsobilosť záujemcov byť rodičmi adoptovanému dieťaťu, ale aj ich čo možno najviac pripraviť na situácie, s ktorými sa môžu stretnúť. Z prieskumu vyplynulo, že obsah prípravy, ako aj samotný spôsob jej vedenia je, v závislosti od jej poskytovateľa, rozličný. Je nevyhnutné, aby kvalita poskytovania prípravy bola rovnaká v rámci celého Slovenska bez ohľadu na to, kto ju poskytuje.

Ďalším závažným zistením je, že úrady práce si rôznym spôsobom vysvetľujú právnu úpravu. Konkrétne, nezrovnalosti vznikajú pri práci s osamelými osobami - samožiadatelmi. Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí hovorí, že vo výnimočných prípadoch si môže osvojiť dieťa i osamelá osoba. Niektoré úrady práce vnímajú ako výnimočné tie prípady osvojenia, kedy dieťa nechce prijať žiaden z manželských párov, a preto je oslovený záujemca - osamelá osoba, ktorej je takéto dieťa ponúknuté na osvojenie. Pritom úrad práce dáva v poradení prednosť manželským párom, bez ohľadu na poradenie osamelej osoby. Naproti tomu, druhá polovica určených úradov vníma výnimočnosť v tom, že tieto osamelé osoby splnili všetky požiadavky a rozhodlo sa o nich ako o spôsobilých byť rodičmi. Teda, chápú ako výnimočný ten prípad, keď je výnimočne rozhodnuté o spôsobilosti osamelej osoby. Rôznym výkladom dochádza k nerovnakému zaobchádzaniu smerom k záujemcom o osvojenie. Tak vzniká situácia, kedy postup závisí od toho,

s ktorým úradom práce žiadateľ spolupracuje (spolupráca je určená podľa bydliska záujemcu). Aj v tomto prípade apelujem na zjednotenie postupov úradov práce a na zabezpečenie rovnakého prístupu z ich strany voči každému záujemcovi o osvojenie.

V neposlednom rade prieskum ukázal, že deti, ktoré by mohli byť osvojené, je výrazne menej ako osôb, ktoré by chceli deťom poskytnúť nový domov formou adopcie. Zároveň, záujemcovia o osvojenie majú veľmi špecificky nastavené predstavy o dieťati. Najčastejšie si želajú dieťa väčšinového etnika, bez akýchkoľvek zdravotných komplikácií a čo možno najmenšie, ideálne novorodenca. Tieto predstavy, spolu s nízkym počtom detí, ktoré sú právne voľné spôsobujú, že záujemcovia čakajú na dieťa aj niekoľko rokov, počas ktorých prirodzene zostarnú, avšak ich záujem o bábätko sa častokrát nemení.

Doterajší prístup v procese adopcií, kedy dochádza najmä k ochrane práv záujemcov o osvojenie, je potrebné zmeniť a začať sa viac zameriavať na práva detí a prispôbiť tomu celý systém tak, aby bol na prvom mieste práve najlepší záujem dieťaťa. Viac k tejto téme je uvedené v „Správe verejného ochrancu práv o dodržiavaní ochrany základných práv a slobôd v procese vnútroštátnych osvojení na Slovensku“.

Nezákonné sterilizácie

V roku 2018 som sa začala zaoberať problematikou nezákonných sterilizácií žien predovšetkým rómskeho pôvodu - témou, ktorá ani po rokoch na Slovensku nie je vyriešená. V tejto súvislosti som vydala stanovisko, ktoré je dostupné na webovom sídle KVOP (<http://www.vop.gov.sk/stanovisko-k-nez-konn-m-steriliz-ci-m-na-slovensku>).

Prax nezákonných sterilizácií rómskych žien na východnom Slovensku bola prvý raz pomerne komplexne zdokumentovaná v správe mimovládnych organizácií s názvom „Telo a duša“ v roku 2003. Správa poukázala na prípady žien, ktoré boli sterilizované buď bez ich informovaného súhlasu, alebo bol informovaný súhlas vynútený poskytnutím zavádzajúcich a zastrážujúcich informácií, prípadne k jeho podpisu došlo počas pôrodných bolestí či po podaní liekov. V niekoľkých individuálnych prípadoch sterilizovaných rómskych žien rozhodoval aj ESLP, ktorý konštatoval porušenie ich základných práv a Slovenskú republiku zaviazal zaplatiť odškodné z titulu nemanžetkovej ujmy.

Mnohé poškodené ženy však doposiaľ za tento mimoriadne závažný zásah do ich práv odškodnené neboli. Som presvedčená, že súčasná vnútroštátna právna úprava im účinnú nápravu ani neumožňuje. Podanie občianskoprávnej žaloby sa javí ako neefektívne z viacerých dôvodov. Okrem formálnych prekážok (napr. povinnosť žalobcu uniesť dôkazné bremeno a zložitost' dôkaznej situácie po dlhých rokoch) je nutné na problém nazerať aj z pohľadu sociálnej situácie poškodených žien, ktoré často pochádzajú z marginalizovaného prostredia. S tým súvisí ich nedostatočná

informovanosť o právnych inštitútoch, ale aj strach obrátiť sa na kompetentné orgány. Problematická je aj otázka dôvery v inštitúcie, keďže súdy Slovenskej republiky pri rozhodovaní o žalobách poškodených žien v minulosti dlhé roky zlyhávali.

Zastávam názor, že Slovenská republika sa musí začať touto problematikou intenzívne zaoberať vzhľadom na svoje ústavné princípy a medzinárodné záväzky a pristúpiť k prijatiu osobitnej právnej úpravy, ktorá by umožnila zohľadniť všetky špecifiká prípadov násilnej sterilizácie a zabezpečiť jej obetiam prístup k účinným prostriedkom nápravy. Za najlepšie systémové riešenie považujem zriadenie nezávislého orgánu, ktorý by vyšetril rozsah praxe nezákonných sterilizácií a zabezpečil finančnú a inú náhradu všetkým obetiam.

Iniciovanie prijatia takejto právnej úpravy som odporučila ministerstvu spravodlivosti v novembri 2018. To vo svojej odpovedi uviedlo, že prípady nezákonných sterilizácií boli už preskúmané ESLP a Výbor ministrov Rady Európy ich sledovanie uzavrel v roku 2014. Z tohto dôvodu považuje ministerstvo spravodlivosti predmetnú problematiku za dostatočne preskúmanú a nevidí dôvod na jej opätovné posudzovanie.

Z môjho pohľadu však tento argument nie je postačujúci, keďže rozhodnutia ESLP sa týkali iba niekoľkých individuálnych prípadov. Navyše, okrem Dohovoru vyplývajú pre Slovenskú republiku záväzky aj z ďalších medzinárodných zmlúv, pričom vzhľadom na odporúčania orgánov zriadených na ich monitorovanie, možno jednoznačne konštatovať, že táto problematika je stále aktuálna. Preto budem aj naďalej apelovať na príslušné subjekty, aby iniciovali prijatie osobitnej právnej úpravy, ktorá by problematiku vyriešila na systémovej úrovni.

Právo na sociálne zabezpečenie a sociálnu pomoc

Úvod

Dôležitou súčasťou sociálneho zabezpečenia je systém sociálneho poistenia. Poskytuje ochranu pri výskyte rôznych životných situácií (napr. staroba, invalidita, choroba, úraz, strata zamestnania, materstvo), ktoré majú nepriaznivý dopad na schopnosť osoby vlastnými silami zabezpečiť uspokojovanie svojich životných potrieb. Väčšina ľudí je poistená vo „všeobecnom“ systéme sociálneho poistenia, ktorého výkon je zverený Sociálnej poisťovni. Tá rozhoduje, okrem iného, o nárokoch na dávky nemocenského,

dôchodkového, úrazového a garančného poistenia, či poistenia v nezamestnanosti. Tiež rozhoduje o predpísaní poistného na sociálne poistenie, o penále alebo o uložení pokuty. Pri svojej činnosti môže rozhodovanie Sociálnej poisťovne zasiahnuť aj do základných práv, najmä do práva na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, ako aj pri strate živiťela (čl. 39 ods. 1 ústavy), do práva domáhať sa zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom aj na inom orgáne Slovenskej republiky (čl. 46 ods. 1 ústavy) a do práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov (čl. 48 ods. 2 ústavy).

Najväčšia časť podnetov smerujúcich proti Sociálnej poisťovni sa týka dôchodkových dávok. Ľudia často poukazujú na to, že ich dôchodok je veľmi nízky a nie sú schopní z neho uspokojovať ani svoje základné životné potreby. Väčšinou však neuvedú žiadne konkrétne nedostatky, ktorých sa, podľa nich, Sociálna poisťovňa pri výpočte ich dôchodku dopustila. Neraz poukazujú na právnu úpravu, ktorá je podľa nich nespravodlivá či diskriminačná, a očakávajú zásah verejnej ochrankyne práv v podobe podania návrhu na ústavný súd vo veci súladu právnych predpisov, alebo v podobe odstránenia tvrdosti zákona. Žiaľ, naša právna úprava v oblasti sociálneho poistenia inštitút odstránenia tvrdosti v súčasnosti neupravuje, a preto nie je možné priznať určitú dávku sociálneho poistenia, ak nie sú splnené zákonom stanovené podmienky pre vznik nároku na túto dávku. V mnohých prípadoch som preto nútená konštatovať, že nedošlo k porušeniu zákona, a tým ani k porušeniu základného práva, hoci plne chápem pocity sklamaní a nespravodli-

vosti dotknutých osôb. No vyskytujú sa aj také prípady, kedy preskúmanie podnetu ukáže, že Sociálna poisťovňa nepostupovala správne. Viaceré takéto prípady sa v uplynulom roku týkali priznávania invalidného dôchodku, pričom pochybenia dosiahli intenzitu porušenia základného práva.

Ďalšou oblasťou na ktorú som sa v roku 2018 špeciálne zamerala je aj pomoc osobám, ktoré sa nachádzajú v nepriaznivej sociálnej situácii. Pri svojom prieskume som zistovala to, akým spôsobom je vykonávaná kontrola v pobytových zariadeniach, kde sa takéto osoby nachádzajú.

V činnosti KVOP sa dlhodobo venujeme aj oblasti služieb zamestnanosti, pričom pravidelne dostávame podnety, ktoré poukazujú na to, že sa občanom nedostalo takých služieb, aké v zmysle zákona očakávali.

Príklady z podnetov

Posudzovanie invalidity u ľudí s duševnými chorobami

Pri rozhodovaní o nároku na invalidný dôchodok je veľmi dôležité správne stanovenie dátumu vzniku invalidity. Hoci dôchodok je v zásade možné priznať najviac tri roky spätne odo dňa podania žiadosti, dátum vzniku invalidity má byť stanovený na ten deň, kedy invalidita skutočne vznikla a nie na deň, od ktorého osoba žiada priznať dôchodok. To môže mať fatálne následky pre vznik nároku na invalidný dôchodok, lebo čím je vek žiadateľa v čase vzniku invalidity vyšší, tým vyšší je aj počet rokov obdobia dôchodkového poistenia, ktoré musí získať, aby mu vôbec nárok na dôchodok vznikol. Inak povedané, ak sa invalidným stane napríklad 20-ročný človek, stačí ak bol dôchodkovo poistený jeden rok. Ak však invalidita vznikla u viac ako 45-ročného človeka, musí

byť poistený najmenej 15 rokov. Ak sa niekto stane invalidným už v mladosti, nemusí získať žiadnu dobu poistenia. Tento problém je obzvlášť citlivý u ľudí s duševnými chorobami. Proces uvedomenia si vážnosti ochorenia a vôbec pripustenia si problému a potreby liečby môže trvať aj niekoľko rokov. Títo ľudia často nie sú schopní pracovať a prežívajú iba s pomocou najbližšej rodiny. Nie sú preto dôchodkovo poistení a nárok na invalidný dôchodok im nevznikne. Ak sa však správne stanoví dátum vzniku ochorenia, môže nárok na invalidný dôchodok vzniknúť.

V uplynulom roku som riešila viacero podnetov, ktoré sa týkali práve posudzovania invalidity ľudí s duševným ochorením. Vo všetkých preskúmaných prípadoch som musela konštatovať porušenie základného práva podľa čl. 46 ods. 1 ústavy, pretože v konaniach nebol náležite zistený skutkový stav veci a rozhodnutia Sociálnej poisťovne neboli riadne, zrozumiteľne a presvedčivo odôvodnené. To vyvolávalo značné pochybnosti o ich správnosti.

Nedostatočné zistenie skutočného stavu pri posudzovaní invalidity

Na KVOP sa obrátila pani, ktorá namietala postup Sociálnej poisťovne pri rozhodovaní o nároku na invalidný dôchodok 35 ročného muža. Hoci podávateľka nie je v žiadnom príbuzenskom vzťahu s dotknutým pánom, spoločne s manželom sa oňho starajú, pretože im nebol ľahostajný jeho osud. Pán B. požiadal o invalidný dôchodok v roku 2017. Posudková lekárka ho uznala za invalidného z dôvodu vážnej duševnej choroby. Dátum vzniku invalidity stanovila približne pol roka pred podaním žiadosti o invalidný dôchodok, kedy mal pán B. 33 rokov. Na to, aby mu vznikol nárok na invalidný dôchodok

teda potreboval aspoň päť rokov obdobia dôchodkového poistenia. On však nikdy nepracoval. Hoci v lekárskej správe posudková lekárka uviedla, že účastník konania ukončil 7 tried osobitnej základnej školy, nikde nepracoval a zároveň, že je niekoľko rokov liečený psychiatrom, nijako sa nezaoberala otázkou možného skoršieho vzniku invalidity. Vychádzala iba z lekárskeho správ z roku 2016. Na základe môjho upozornenia Sociálna poisťovňa svoje rozhodnutie prehodnotila. Dokazovanie doplnila, pána B. uznala za invalidného už pred skončením povinnej školskej dochádzky a invalidný dôchodok mu priznala. Generálny riaditeľ Sociálnej poisťovne ma zároveň informoval, že posudkovi lekári Sociálnej poisťovne boli opätovne upozornení na to, že sú povinní dôsledne zisťovať skutočný stav veci a musia si zaobstarať aj také dôkazy, ktoré účastník konania nepredložil ani nenavrhol.

Podobný scenár mali aj ďalšie dva podnety, ktoré som v uplynulom roku preskúmala a v ktorých som rovnako konštatovala porušenie základného práva. Zdôraznila som pritom, že Sociálna poisťovňa je povinná vydať rozhodnutie iba na základe spoľahlivo zisteného skutočného stavu veci. Teda aj v konaniach vo veciach sociálneho poistenia sa uplatňuje zásada materiálnej pravdy, pri ktorej je kladený dôraz na objektívne zistenie skutkového stavu. Zákon o sociálnom poistení tiež upravuje tzv. vyhľadávaciu zásadu, ktorá ukladá Sociálnej poisťovni aby si sama obstarala dôkazy potrebné na tento účel. Nie je pritom viazaná iba návrhmi účastníkov. Vyhľadávacia zásada v konaniach vo veciach sociálneho poistenia je do istej miery vyvažovaná aj povinnosťami účastníkov konania (napr. povinnosťou navrhnuť dôkazy na podporu svojich tvrdení). Je teda aj ich povinnos-

ťou predložiť alebo aspoň navrhnuť dôkazy, ktoré sú pre zistenie skutkového stavu dôležité. Sociálna poisťovňa však pri zvažovaní miery, v akej sama vykoná potrebné dokazovanie a v akej túto úlohu preniesie na účastníka konania, musí zohľadniť individuálne aspekty každého konania. Tieto môžu spočívať aj v samotnej osobe účastníka, v jeho intelektových schopnostiach, v celkovom duševnom stave, či v jeho majetkových a sociálnych pomeroch. Duševne chorí ľudia si bezpochyby vyžadujú osobitný prístup pri rozhodovaní o ich nárokoch.

Dlhodobo trvajúca problematika tzv. československých dôchodcov

Aj v uplynulom roku (2018) rezonovala v mojej činnosti problematika tzv. „československých“ dôchodcov. Ide o ľudí, ktorým dobu dôchodkového poistenia (zabezpečenia) získanú počas spoločného československého štátu hodnotí na účely dôchodku Česká republika. Rozhodujúce pre určenie príslušného nástupníckeho štátu je najmä to, kde mal ich zamestnávateľ sídlo v čase rozdelenia spoločného štátu. Mnohí slovenskí občania preto poberajú dva dôchodky – český a slovenský – aj keď napríklad po celý život pracovali na území Slovenskej republiky, ale pracovali pre zamestnávateľa so sídlom na území Českej republiky. Oba poberané tzv. čiastkové dôchodky však nie vždy dosahujú takú výšku, akú by mal dôchodok, ak by sa celá doba dôchodkového poistenia hodnotila výlučne podľa slovenských právnych predpisov. Preto sa dotknutí dôchodcovia cítia diskriminovaní v porovnaní s tými, ktorí poberajú iba jeden dôchodok. Moja predchodkyňa už v minulosti zaznamenala v tejto súvislosti problém aj v tom, že pri výpočte dôchodku v prípade československého dôchodcu, nie sú zohľadňované zárobky,

ktoré dosahoval počas spoločného štátu. Po rozdelení spoločného štátu mnohé podniky zanikli a prepustení zamestnanci, ktorým do odchodu do dôchodku zostávalo už len niekoľko rokov, si neraz nedokázali nájsť nové zamestnanie. Boli evidovaní ako uchádzači o zamestnanie, prípadne vykonávali krátkodobé práce za podstatne nižšiu mzdu. Ak sa práve tieto príjmy použijú pri výpočte dôchodku, vedie to k oveľa nižšej sume dôchodku. Zaznamenala som aj prípady, kedy nárok na dôchodok za československú dobu poistenia, ktorú je príslušná hodnotiť Česká republika (podľa českých právnych predpisov), nevznikne. Takito dôchodcovia preto poberajú dôchodok iba za slovenskú dobu poistenia a ten mnohokrát nedosahuje ani sumu životného minima, niekedy je vo výške iba niekoľkých desiatok eur.

Situácia československých dôchodcov bola čiastočne zmiernená s účinnosťou od 01. 01. 2016 zavedením inštitútu vyrovnávacieho príplatku, ktorým sa má dorovnať rozdiel na dôchodku vzniknutý v dôsledku rozdelenia spoločného štátu. Na vyrovnávací príplatok však nevznikne nárok všetkým československým dôchodcom. Podmienkou, okrem iného je, že získali aspoň 25 rokov československého obdobia dôchodkového poistenia a že im za toto obdobie bol v Českej republike priznaný dôchodok. Nárok majú iba poberatelia starobného alebo predčasného starobného dôchodku. Nie sú teda kompenzovaní poberatelia iných druhov dôchodkov, ani tí, ktorým nárok na dôchodok v Českej republike nevznikne. Postupom času pribúdajú ľudia, ktorí podmienku získania minimálne 25 rokov československého obdobia dôchodkového poistenia už vôbec nemôžu získať. Z hľadiska nápravy stavu vzniknutého v dôsledku rozdelenia spoločného štátu, ktoré spôsobí-

lo zásah do základného práva na primerané hmotné zabezpečenie určitej skupiny osôb, preto hodnotím právnu úpravu vyrovnávacieho príplatku ako nedostatočnú.

Vo veci československých dôchodcov významnú úlohu zohráva aj judikatúra súdov. Tie v mnohých prípadoch dospeli k záveru o diskriminácii dôchodcu v spojení s jeho základným právom na primerané hmotné zabezpečenie a prikázali Sociálnej poisťovni doplatiť rozdiel na dôchodku. Z judikatúry súdov je zrejmé, že v ich aplikačnej praxi je priznávaná širšia miera nápravy vzniknutého stavu, než akú ponúka inštitút vyrovnávacieho príplatku a že aj napriek tejto novej právnej úprave sa i naďalej pridriavajú svojich predchádzajúcich záverov, ktoré aplikujú v prípadoch nepokrytých právnou úpravou vyrovnávacieho príplatku. V súčasnej dobe teda popri sebe paralelne existujú dve možnosti nápravy dôsledkov rozdelenia spoločného štátu spôsobujúce negatívny zásah do základného práva na primerané hmotné zabezpečenie - súdna prax a inštitút vyrovnávacieho príplatku.

Je pritom zrejmé, že spôsob „dorovnania“ dôchodku môže byť iný, ak sa priznáva vo forme vyrovnávacieho príplatku a iný, ak sa dôchodok „dorovnáva“ na základe rozhodnutia súdu bez existencie relevantnej právnej úpravy. Takýto stav považujem za nevyhovujúci. Som presvedčená, že konanie Sociálnej poisťovne by nemalo byť založené iba na súdnej praxi, ktorá nestanovuje jasný postup pri výpočte dorovnania dôchodku. Prijatie právnej úpravy vo veci odstránenia diskriminácie dôchodcov, ktorá vznikla v ich dôchodkovom zabezpečení v dôsledku rozdelenia spoločného štátu, preto považujem za nevyhnutné. Avšak musí ísť o takú právnu úpravu, ktorá zabezpečí odstránenie diskriminačného prístupu k právu na pri-

merané hmotné zabezpečenie u všetkých dotknutých osôb bez rozdielu, teda najmä bez ohľadu na to, aký druh dôchodku poberajú, bez ohľadu na to, či získali 25 rokov československého obdobia dôchodkového poistenia alebo menej, a bez ohľadu na to, či im bol za toto obdobie priznaný starobný (alebo iný) dôchodok podľa právnych predpisov Českej republiky. Minister práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky ma informoval, že jeho rezort v súčasnosti pripravuje novú právnu úpravu, ktorá bude reflektovať súčasnú situáciu v aplikačnej praxi.

Prepočet starobných dôchodkov

Dôchodková reforma, ktorú s účinnosťou od 01. 01. 2004 priniesol zákon o sociálnom poistení, vyvolala značnú vlnu nespokojnosti veľkej skupiny dôchodcov. Ide o dôchodcov, ktorým bol ich dôchodok vypočítaný podľa predchádzajúcej právnej úpravy („starodôchodcovia“). Títo sa cítia diskriminovaní v porovnaní s dôchodcami, ktorých dôchodok bol vypočítaný už podľa novej právnej úpravy, pretože sa domnievajú, že výpočet ich dôchodku je v porovnaní s „novodôchodcami“ oveľa nevýhodnejší. Hoci všeobecne medzi dôchodcami tento názor pretrváva, nemožno povedať, že by nová právna úprava jednoznačne vo všetkých prípadoch priniesla dôchodcovi vyšší dôchodok.

Pravdou však je, že najmä u ľudí s nadpriemerne vysokými príjmami stará právna úprava výpočtu dôchodku neodrážala v adekvátnom rozsahu to, ako prispievali do dôchodkového systému, lebo priemerný mesačný zárobok, z ktorého sa dôchodky vypočítali, bol značne redukovaný, jeho maximálna výška bola 4 067,- Sk. Na zárobky nad 10 000,- Sk sa vôbec neprihliadalo. Bola

tiež stanovená najvyššia výmera dôchodku. Ani každoročná úprava priznaných dôchodkov tento stav neodstránila. Čiastočné zmiernenie priniesla novela zákona o sociálnom poistení v roku 2006. Odstránila maximálnu výmeru dôchodkov a novým spôsobom určila výpočet priemerného mesačného zárobku, z ktorého sa vypočítal dôchodok tak, že sa prihliada aj na zárobky nad 10 000,- Sk, a to vo výške jednej desatiny. Aj po prepočítaní starobných dôchodkov sa však stále objavovali podnety, v ktorých sa podávatelia domáhali prepočítania svojho dôchodku podľa novej právnej úpravy. Namietali diskrimináciu a nerovnaké zaobchádzanie, lebo podľa nich prijatím nového zákona o sociálnom poistení boli vytvorené dve rôzne skupiny dôchodcov s výraznými rozdielmi pri výpočte dôchodkovej dávky. Rok 2018 priniesol dlho očakávanú zmenu pre veľkú skupinu „starodôchodcov“ v podobe ďalšieho prepočítavania starobných dôchodkov. Tolko očakávaného plošného prepočtu všetkých dôchodkov priznaných a vypočítaných podľa predchádzajúcej právnej úpravy a určenia ich novej sumy podľa zákona o sociálnom poistení sa však „starodôchodcovia“ nedočkali. To vyvolalo ďalšiu vlnu nespokojnosti a sklamaní a s ňou aj viacero podnetov adresovaných verejnému ochrancovi práv.

Dôchodky nie sú nanovo vypočítané podľa súčasnej právnej úpravy. Novým spôsobom sa určuje iba priemerný mesačný zárobok, z ktorého sa dôchodok vypočíta. Prepočet sa netýka všetkých „starodôchodcov“ ale iba tých, ktorí dosiahli aspoň zákonom stanovenú výšku priemerného mesačného zárobku, pričom táto je na každý rok stanovená osobitne, rovnako aj spôsob určenia priemerného mesačného zárobku, z ktorého sa dôchodok nanovo vypočíta.

Navyše, prepočítanie dôchodkov sa opäť týka iba starobných dôchodkov. Nová právna úprava je teda pomerne komplikovaná a pre bežného dôchodcu len ťažko pochopiteľná. Keďže prepočet sa týka len tých dôchodkov, ktoré boli vypočítané z priemerného mesačného zárobku od určitej výšky, dôchodcovia s nízkymi dôchodkami sa cítia diskriminovaní, pretože podľa nich sa dôchodky zvyšujú opäť iba tým, ktorí majú podstatne vyšší dôchodok.

Výpočet dôchodku s väčším časovým odstupom od vzniku nároku

V súvislosti s výpočtom dôchodkov podľa právnej úpravy (zákon o sociálnom zabezpečení) účinnej do 31. 12. 2003 verejný ochranca práv už v minulosti poukázal na vážny problém, ktorý ani v súčasnosti nie je vyriešený. Ide o prípady, keď sa dôchodková dávka priznáva a vypočítava po uplynutí viac ako troch rokov odo dňa, kedy na ňu vznikol nárok. Vo všeobecnosti platí, že dôchodok sa priznáva a vypočíta podľa právnych predpisov účinných v čase, kedy na tento dôchodok prvýkrát vznikol nárok. Ak teda napríklad osoba dosiahne dôchodkový vek a splní aj podmienku získania potrebného počtu rokov obdobia dôchodkového poistenia v roku 2000, jej dôchodok sa bude priznávať a vypočítavať podľa právnych predpisov účinných v tomto roku, aj keby sa priznával napríklad v roku 2018. Priznáva sa však najviac tri roky späť od podania žiadosti. Tu je treba pripomenúť, že dôchodky priznávané podľa zákona o sociálnom zabezpečení, ktorý bol účinný do 31. 12. 2003, sa od roku 1994 pri ich priznaní upravovali spôsobom, ktorý bol na každý kalendárny rok stanovený osobitným zákonom. Išlo o jednorazovú úpravu dôchodku pri jeho

priznaní (v závislosti od toho, v ktorom roku bol priznaný) a nie o každoročnú valorizáciu.

Pre ilustráciu - napríklad starobné dôchodky priznané v roku 2000 sa upravovali o 81,4 % mesačnej sumy dôchodku, na ktorú má občan nárok ku dňu priznania dôchodku, a o sumu 1 010,- Sk mesačne. Pokiaľ teda bol dôchodok vypočítaný z maximálneho vymeriavacieho základu 4 067,- Sk a jeho percentná výmera tvorila 67 % priemerného mesačného zárobku, suma dôchodku predstavovala 2 725,- Sk mesačne. Táto suma sa následne upravila už o spomínaných 81,4 % a o pevnú sumu 1 010,- Sk, čo znamenalo viac ako 100 % nárast sumy dôchodku. Posledná úprava dôchodkov bola stanovená zákonom pre rok 2003. Úpravy pre ďalšie roky už nie sú stanovené, lebo došlo k zrušeniu zákona o sociálnom zabezpečení, avšak aj v súčasnosti môže nastať situácia, že sa suma dôchodku určuje podľa tohto zákona. To by nebol až taký problém, keby Sociálna poisťovňa pri výpočte dôchodkov v takýchto prípadoch uplatnila zvýšenia dôchodku (valorizáciu) za každý kalendárny rok od dňa vzniku nároku na dôchodok až do dňa, od ktorého dôchodok priznáva. Sociálna poisťovňa však takýto postup neuplatňuje. Bez ohľadu na to, v ktorom roku vznikol nárok na dôchodok, vykoná jeho úpravu stanovenú pre rok 2003, prizná k nemu aj zvýšenie (valorizáciu) stanovenú pre tento rok, avšak následné zvýšenia (valorizácie) nevykoná, resp. vykoná ich najviac tri roky spätne od dňa priznania dôchodku. Ak by teda napr. v roku 2018 priznávala dôchodok, na ktorý vznikol nárok v roku 2000, prizná jeho valorizáciu za rok 2003 a potom valorizácie za roky 2016, 2017 a 2018.

Takýto postup výrazným spôsobom znižuje sumu dôchodku. Dôchodok nie je

priznaný v sume akú by dosiahol, keby sa vyplácal odo dňa vzniku nároku, ale v podstatne nižšej sume. Sociálna poisťovňa tvrdí, že valorizácie nemôže vykonať, pretože podľa doslovného znenia zákona to nie je možné. Zvyšujú sa totiž iba dôchodkové dávky priznané v určitom stanovenom čase, resp. vyplácané k určitému dňu a na ich zvýšenie je rozhodujúca suma, v ktorej sa dôchodok vypláca ku dňu, od ktorého sa zvyšuje. To znamená, že ak sa dôchodok v skutočnosti nevypláca, nemožno ho dodatočne valorizovať. To je, podľa môjho názoru, v príkrom rozpore s čl. 12 ods. 1 druhá veta ústavy, podľa ktorého základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné. Právo na dôchodok, ako základné právo je nepremlčateľné a podľa zákona nárok na dôchodok nezaniká uplynutím času, zaniká len nárok na výplatu dávky alebo jej časti. Preto sa domnievam, že Sociálna poisťovňa by mala v týchto prípadoch vykladať zákon tak, aby nedošlo k zásahu do základného práva podľa čl. 39 ods. 1 ústavy.

Preddavková výplata dôchodku

V uplynulom roku som konštatovala porušenie základného práva aj pri preddavkovej výplate dôchodku. Obrátila sa na mňa podávateľka, ktorá namietala prietahy v konaní o svojom nároku na invalidný dôchodok. O jeho priznanie požiadala v decembri 2016, pričom ani po uplynutí jedného roka nebolo o jej žiadosti rozhodnuté. Preskúmaním podnetu bolo zistené, že vydaniu konečného rozhodnutia bránia Sociálnej poisťovni objektívne príčiny, ktoré nemôže svojim postupom ovplyvniť. Rozhodnutie bolo totiž podmienené súčinnosťou zahraničných orgánov sociálneho poistenia, lebo podávateľka počas svojho života pracovala aj v iných

krajinách (Kanada, USA, Rakúsko). Závažné nedostatky som však zistila pri preddavkovej výplate dôchodku. Sociálna poisťovňa bola totiž v danom prípade povinná začať dôchodok vyplácať preddavkovo. To však urobila neskoro a v nedostatočnom rozsahu. Je zrejmé, že Sociálna poisťovňa môže prísť k preddavkovej výplate dôchodkovej dávky až v okamihu, keď disponuje informáciami o tom, že účastník splnil podmienky pre vznik nároku na túto dávku. To však neznamená, že by dôchodok mala vyplatiť preddavkovo iba za obdobie od zistenia rozhodujúcich skutočností, pretože nárok na dôchodok vznikol už oveľa skôr. V prípade podávateľky Sociálna poisťovňa začala vyplácať dôchodok preddavkovo takmer po dvoch mesiacoch odkedy zistila, že sú splnené podmienky pre nárok na invalidný dôchodok. Preddavok na dôchodok zároveň vyplatila iba za obdobie, odkedy jej boli známe rozhodujúce skutočnosti pre vznik nároku na dôchodok a nie odo dňa, odkedy nárok na dôchodok vznikol. V danom prípade vznikol nárok na dôchodok už od augusta 2016, avšak dôchodok bol vyplatený preddavkovo iba za obdobie od júna 2017. Sociálna poisťovňa je zároveň povinná preddavkovo vyplácať dôchodkovú dávku vo výške čo najviac sa približujúcej sume, ktorá sa pravdepodobne bude vyplácať. Výška preddavkovo vyplácaného dôchodku predstavovala v preskúmanom prípade približne dve tretiny sumy invalidného dôchodku, na ktorý by mala podávateľka nárok podľa dovtedy zistených informácií, čo podľa môjho názoru, nemožno považovať za dostatočné.

Treba zdôrazniť, že v danom prípade bola pravdepodobná výška invalidného dôchodku veľmi nízka, a preto sa domnievam, že je o to dôležitejšie poskytnúť dôchodok

preddavkovo v čo najvyššej možnej sume. Konania, pri ktorých sa uplatňujú európske koordinačné predpisy v oblasti sociálneho zabezpečenia a rovnako aj iné konania s medzinárodným prvkom, sú obvykle spojené s náročnejším zisťovaním skutkového stavu, pretože je pri nich nutná súčinnosť príslušných inštitúcií iných štátov. Ich vzájomná komunikácia je často zložitá, problematická a vyžaduje dlhšie časové obdobie, čo má vplyv aj na dĺžku konania o nároku na dávku sociálneho zabezpečenia. Ide pritom o oblasť, ktorá má priamy dopad na životnú úroveň a často aj na zabezpečenie základných životných potrieb žiadateľov. Je zrejmé, že ustanovenia o preddavkovej a predbežnej výplate dávok v európskych koordinačných predpisoch boli prijaté práve na minimalizovanie negatívnych dopadov na dotknuté osoby v záujme ochrany ich sociálnych práv. Ustanovenia nariadenia sú priamo aplikovateľné a vyplývajú z nich obligatórna povinnosť Sociálnej poisťovne začať vyplácať dôchodkovú dávku preddavkovo bezodkladne potom čo zistí, že žiadateľ spĺňa podmienky pre vznik nároku na nezávislú dávku, čo Sociálna poisťovňa v tomto prípade neurobila. Zároveň, ak má preddavková výplata dôchodkových dávok splniť svoj účel, musí sa svojím rozsahom čo najviac približovať riadnej výplate dôchodku. Teda dôchodok by mal byť, podľa môjho názoru, vyplatený preddavkovo za celé obdobie od okamihu, kedy naň vznikol nárok a v sume, ktorá sa čo najviac približuje sume dôchodku, ktorý bude pravdepodobne priznaný.

Úrazové dávky

Zákon o sociálnom poistení priniesol výraznú zmenu v oblasti zodpovednosti zamestnávateľa za škodu pri pracovnom

úraze alebo pri chorobe z povolania. Nároky zamestnancov sú kryté najmä formou úrazového poistenia, ktoré je súčasťou sociálneho poistenia a rozhoduje o nich Sociálna poisťovňa. Ak nastane spor medzi poškodeným zamestnancom a zamestnávateľom o tom, či vôbec došlo k pracovnému úrazu, prípadne či a v akom rozsahu zamestnávateľ zodpovedá za pracovný úraz, musí sa s tým vysporiadať aj Sociálna poisťovňa. To prináša značné problémy, lebo nie vždy sa účastníci v tejto veci obrátia na súd. Sociálna poisťovňa sa v takýchto prípadoch musí zaoberať aj otázkami pracovnoprávneho charakteru, čo podľa skúseností z podnetov adresovaných verejnému ochrancovi práv, niekedy nerobí v dostatočnom rozsahu. Problémy nastávajú aj pri posudzovaní zdravotného stavu. V uplynulom roku som v dvoch prípadoch, ktoré sa týkali nároku na úrazový príplatok, konštatovala porušenie základného práva spočívajúceho v nedostatočnom odôvodnení rozhodnutia.

Úrazový príplatok

Obrátil sa na mňa podávateľ, ktorý uviedol, že v roku 2016 utrpel pracovný úraz – pád na chrbát. Úrazový príplatok mu bol priznaný preto, lebo mu vznikla pracovná neschopnosť v dôsledku pracovného úrazu. Absolvoval všetky vyšetrenia a rehabilitácie, no zdravotné ťažkosti mu stále pretrvávajú. Napriek tomu mu po približne štyroch mesiacoch trvania dočasnej práceneschopnosti bol úrazový príplatok odňatý. Dôvodom bolo, že podľa posudkového lekára, jeho dočasná pracovná neschopnosť už netrvá v dôsledku pracovného úrazu. Rozhodnutia Sociálnej poisťovne však nie sú jasne, zrozumiteľne a presvedčivo odôvodnené. Aj keď v rozhodnutiach to výslovne uvedené nie je, podľa posudkového lekára boli príčinou ne-

príaznivého zdravotného stavu podávateľa, pre ktorý bol i naďalej uznaný za dočasne práce neschopného, degeneratívne zmeny na chrbtici, resp. iné ochorenie, ktoré nesúvisí s pracovným úrazom.

Z judikatúry súdov vyplýva, že pre zodpovednosť zamestnávateľa za pracovný úraz nie je významné, či zamestnanec mal vrodené alebo inak získané predpoklady pre možnosť poškodenia jeho zdravia. Táto skutočnosť je, z hľadiska hodnotenia úrazu ako pracovného, bezvýznamná. Príčinná súvislosť je daná, ak úrazový dej bol jednou z príčin poškodenia zdravia, pričom sa spravidla vyžaduje, aby išlo o príčinu dôležitú, podstatnú a značnú, alebo príčinu, ktorá len završí predchádzajúci nepriaznivý zdravotný stav zamestnanca. Obdobne to platí aj pri posudzovaní príčinnej súvislosti medzi pracovným úrazom a DPN. Nemožno preto vylúčiť príčinnú súvislosť medzi pracovným úrazom podávateľa a jeho DPN iba z toho dôvodu, že u neho boli zistené degeneratívne zmeny chrbtice a iné ochorenie - syndróm karpálneho tunela. Pre konštatovanie, že od určitého dátumu DPN nie je v príčinnej súvislosti s jeho pracovným úrazom, je potrebné preukázať, že práve degeneratívne zmeny na chrbtici alebo iné ochorenia nesúvisiace s pracovným úrazom sú jedinou podstatnou príčinou jeho zdravotných problémov, pre ktoré je uznaný za dočasne práce neschopného, resp. že poškodenie zdravia, ktoré bolo spôsobené pracovným úrazom sa nepodieľa na zdravotných ťažkostiach, pre ktoré je uznaný za dočasne práce neschopného v takej miere, ktorú by bolo možné označiť za podstatnú, značnú alebo dôležitú, prípadne za príčinu, ktorá završila predchádzajúci nepriaznivý zdravotný stav, a že k takémuto stavu by došlo aj v prípade, ak by pracovný úraz

nenastal. Toto však z rozhodnutí Sociálnej poisťovne vôbec nevyplýva.

Z podnetov, ktoré dostávam je vidieť, že „obyčajný človek“ neraz dopláca na komplikovanosť a nejednoznačnosť právnej úpravy. Len v roku 2018 bolo prijatých deväť zákonov, prostredníctvom ktorých došlo k novelizácii zákona o sociálnom poistení. Nezriedka sa objavujú nejasnosti, ba až absurdné situácie. Niektoré dokáže ako - tak korigovať judikatúra súdov. Tento proces je však pomerne dlhý a vyžaduje si nemalú dávku odvahy a trepezlivosti zo strany dotknutých osôb. Mnohí svoj boj vzdajú, resp. si sami poradiť nedokážu.

Nejasnosti v systéme sociálneho zabezpečenia policajtov a vojakov

Svoje o tom vedia napríklad policajti a profesionálni vojaci, ktorí počas výkonu tohto povolania nie sú poistení v už spomínanom všeobecnom systéme sociálneho poistenia, ale patria do osobitného systému sociálneho zabezpečenia. S účinnosťou od 01. 07. 2002 sa na nich vzťahuje osobitný zákon o sociálnom zabezpečení policajtov. Predtým však ich sociálne zabezpečenie prešlo dlhým vývojom a bolo upravené rôznym spôsobom. Najmä preto vznikajú nejasnosti v tom, ktorý orgán verejnej správy je príslušný na rozhodnutie o ich nároku na dôchodkovú dávku. Stávajú sa prípady, že žiadosť podajú Sociálnej poisťovni, tá však dospeje k záveru, že nie je príslušná na rozhodnutie. Preto ich žiadosť postúpi inému orgánu (napr. ministerstvu, Vojenskému úradu sociálneho zabezpečenia). Ani ten sa však necíti byť príslušný vo veci konať, a tak postúpenú žiadosť vráti späť Sociálnej poisťovni. Legislatíva je v týchto prípadoch nejasná a svoje v danej veci vyslovili aj súdy. Prípady sa však líšia a nie každú situáciu je

možné prirovnať k už judikovanej veci. Preto dotknutým osobám nezostáva nič iné, ako obrátiť sa na súd. No ani súdy nie sú v týchto otázkach vždy jednotné.

V súčasnosti vo všeobecnosti platí, že tým osobám, ktoré sú v osobitnom systéme sociálneho zabezpečenia, vzniká (po splnení zákonných podmienok) za dobu výkonu služby v osobitnom zamestnaní nárok na výsluhový dôchodok, a ak pracujú nejakú dobu aj v civilnom zamestnaní a sú poistení vo všeobecnom systéme, môže im vzniknúť nárok na dôchodok, ktorý priznáva Sociálna poisťovňa. Oba dôchodky pritom poberajú súčasne bez toho, aby boli nejako krátené.

Výsluhové dôchodky hasičov

V uplynulom roku v tejto téme (všeobecný vs. osobitný systém sociálneho zabezpečenia) rezonovalo najmä odnímanie výsluhových dôchodkov hasičom. Tí boli až do konca roku 2007 poistení iba vo všeobecnom systéme sociálneho poistenia, teda v Sociálnej poisťovni. Zároveň im patril za službu hasiča príplatok k dôchodku. Od 01. 01. 2008 boli hasiči zaradení do osobitného systému sociálneho zabezpečenia, podobne ako policajti, či profesionálni vojaci. Majú teda nárok na výsluhový dôchodok, a to aj za obdobie dôchodkového poistenia, ktoré ako hasiči získali ešte pred rokom 2008.

Pri prijatí tejto veľkej zmeny bolo do zákona včlenené prechodné ustanovenie týkajúce sa hasičov, ktorí skončili výkon služby v rokoch 2008 až 2010. Hovorí o tom, že títo hasiči majú právo požiadať Sociálnu poisťovňu o starobný, prípadne o predčasný starobný dôchodok zo všeobecného systému. Ak však o dôchodok požiadajú, zaniká im nárok na výsluhové zabezpečenie z osobitného systému. Nerozlišuje pritom,

či hasič požiada o dôchodok iba za dobu, ktorú získal výkonom civilného zamestnania, alebo aj za dobu, kedy pracoval ako hasič.

Tesne pred Vianocami v roku 2017 začalo ministerstvo vnútra postupne odnímať výsluhové dôchodky hasičom, ktorí skončili výkon služby v rokoch 2008 až 2010 a bol im priznaný dôchodok výlučne za civilnú dobu poistenia zo strany Sociálnej poisťovne. K odňatiu výsluhového dôchodku pritom v niektorých prípadoch došlo až po takmer desiatich rokoch, kedy došlo k uvedenej skutočnosti. Ministerstvo vnútra tvrdí, že o tom nemalo informácie. To sa však v určitých prípadoch ukázalo ako nepravdivé. Prítom samotné ministerstvo vnútra hasičov pri priznaní výsluhového dôchodku informovalo, že pri súbehu nároku na výplatu výsluhového dôchodku s národom na dôchodok zo všeobecného systému, má poberateľ nárok na výsluhový dôchodok naďalej v plnej výške. Podnetom pre náhlu zmenu v postupe ministerstva vnútra bol rozsudok najvyššieho súdu, ktorý v rámci rozhodovania o skutkovo inej otázke, poukázal na sporné prechodné ustanovenie a vyslovil záver o zániku nároku na výsluhový dôchodok z dôvodu podania žiadosti v Sociálnej poisťovni. Touto otázkou ako takou sa však pri rozhodovaní nezaoberal a nepodrobil ju hlbšej analýze.

Výsledok bol taký, že ministerstvo vnútra odňalo niekoľkým desiatkam hasičov výsluhový dôchodok v čase tesne pred a po vianočných sviatkoch. Takmer 40 z nich sa na mňa obrátilo. Zároveň im hrozilo, že ministerstvo vnútra im uloží povinnosť vrátiť neprávom vyplatený výsluhový dôchodok. Mnohí hasiči teda zostali iba s minimálnym príjmom, nedosahujúcim ani životné minimum. Ministerstvo vnútra tento svoj postup

nekoordinovalo so Sociálnou poisťovňou, iba dotknutých hasičov odkázalo na to, aby si požiadali o zvýšenie ich dôchodku aj za doby získané pri výkone služby hasiča a aby požiadali o príplatok k dôchodku. Sociálna poisťovňa sa však s názorom ministerstva vnútra nestotožnila a požiadala najvyšší súd o vydanie zjednocujúceho stanoviska. Ministerstvo vnútra napokon počas odvolacieho konania zrušilo svoje rozhodnutia o odňatí výsluhového dôchodku s tým, že vyčká na vydanie stanoviska, ktoré doteraz nebolo vydané.

Po preskúmaní celej veci vidím hlavný problém v tom, že ministerstvo vnútra pri použití čisto gramatického výkladu prechodného ustanovenia nerozlišovalo, či hasič požiadal Sociálnu poisťovňu o dôchodok výlučne za doby poistenia získané v civilnom zamestnaní, alebo či požiadal o dôchodok aj za dobu, kedy pracoval ako hasič. To znamená, že s touto skupinou hasičov zaobchádza odlišne ako s ostatnými hasičmi (ktorí skončili výkon služby po roku 2010), pretože títo hasiči môžu Sociálnu poisťovňu požiadať o dôchodok za dobu poistenia získanú v civilnom zamestnaní, a ak im aj je priznaný, nemá to vplyv na ich nárok na výsluhový dôchodok. Na takéto rozdielne zaobchádzanie však, podľa mňa, nie je žiaden dôvod. Sporné prechodné ustanovenie môže priznávať iba také právo, ktoré by inak dotknutí hasiči nemali. Avšak, ak by aj prechodné ustanovenie neexistovalo, každý hasič, ktorý skončí služobný pomer po 31. 12. 2007, má za zákonom stanovených podmienok nárok na výsluhový dôchodok z osobitného systému a aj na dôchodok zo všeobecného systému za obdobie dôchodkového poistenia získané v civilnom zamestnaní. Prechodné ustanovenie preto nemôže znamenať nič iné ako to, že týmto

hasičom priznáva, okrem už uvedeného nároku, aj nárok na dôchodok zo všeobecného systému, na ktorý by inak nárok nemali, teda na dôchodok so zohľadnením obdobia výkonu služby hasiča. V takomto prípade, ak hasič požiada o starobný dôchodok, zaniká mu nárok na výsluhové zabezpečenie z osobitného systému, pretože doba výkonu služby hasiča nemôže byť zhodnotená v oboch systémoch sociálneho zabezpečenia. Zostáva mu však nárok na príplatok za štátnu službu k dôchodku.

Ministerke vnútra som adresovala oznámenie, v ktorom som ju informovala o svojom závere, že uvedeným postupom ministerstva vnútra došlo k porušeniu základných práv dotknutých osôb. Na moje oznámenie nereagovala priamo ministerka, ale riaditeľ odboru sociálneho zabezpečenia ministerstva vnútra. Z reakcie vyplýva, že ministerstvo vnútra sa s mojím záverom nestotožňuje, avšak napriek tomu výsluhové dôchodky vypláca a čaká na vydanie zjednocujúceho stanoviska.

Požadovanie vrátenia príspevku na chránenú dielňu

V roku 2018 sa mi podarilo domôcť nápravy pre podávateľku, ktorá sa štyri roky márne pokúšala presvedčiť úrad práce, že jeho postup v súvislosti s predčasným ukončením činnosti chránenej dielne nebol správny a podávateľka nebola povinná vrátiť úradu práce časť poskytnutého príspevku v sume viac ako 5 000 €, lebo na jej strane k pochybeniu nedošlo. Preskúmaním veci som zistila, že úrad práce nesprávne aplikoval ustanovenia zákona o službách zamestnanosti, ako aj zmluvy o poskytnutí príspevku na zriadenie chránenej dielne uzavretej medzi podávateľkou a úradom práce a nútil ju vrátiť časť príspevku bez právneho dôvodu,

čím porušil jej vlastnícke právo v spojení s právom na súdnu a inú právnu ochranu. Úrad práce najprv odmietol svoju chybu priznať, hoci pristúpil k zmenám v obsahu uzatváraných zmlúv tak, aby sa pochybenie zistené u podávateľky podnetu už neopakovalo. S vecou sme sa obrátili na prokuratúru, tá ju však posúdila ako nepatriacu do jej pôsobnosti. Úradu práce, upovedomiac aj ministerstvo práce, som adresovala písomné oznámenie zisteného porušenia spolu s rozsiahlou právnou argumentáciou, na základe čoho úrad práce pristúpil k vráteniu sumy vyše 5 000 € späť podávateľke.

Požadovanie vrátenia dávky v hmotnej núdzi

S neochotou úradu práce pri vrátení neprávom odňatých príspevkov som sa stretla aj v prípade nároku na dávku v hmotnej núdzi, kedy úrad práce nesprávne vyhodnotil, že poberateľ hmotnej núdze nevykonáva prácu (podľa zákona o pomoci v hmotnej núdzi) ako súčasť aktívnej snahy vymaniť sa z daného stavu, a preto odňal poberateľovi dávku. Úrad práce konal nesprávne, lebo podávateľ bol aktivovaný iným spôsobom, a teda nebol povinný popritom vykonávať aj prácu v rozsahu 32 hodín mesačne. Podávateľ, síce oneskorene, ale podal odvolanie a domáhal sa vyplatenia dávky v hmotnej núdzi, na ktorú mal nárok. Úrad práce odvolanie vyhodnotil ako oneskorene podané a vôbec sa nezaoberal skutočnosťou, že skutočne pochybil a podávateľ odkázaný na pomoc v hmotnej núdzi má pravdu, a teda sám svoje pochybenie nenapravil, hoci tak v zmysle zákona o pomoci v hmotnej núdzi mohol a mal spraviť. Urobil tak až na základe môjho upozornenia, že porušil práva podávateľa na pomoc v hmotnej núdzi v zmysle

čl. 39 ods. 2 ústavy, a dávku v hmotnej núdzi podávateľovi doplatil.

Nesprávny postup pri vyradení z evidencie uchádzačov o zamestnanie

S nesprávnym postupom úradov práce sa stretávam aj v prípade vedenia žiadateľov v evidencii uchádzačov o zamestnanie. Napriek skutočnosti, že ide o službu zo strany štátu, ktorá má pomáhať pri zabezpečovaní práva na prácu, neraz sa stretávam s úplne opačným nastavením, kedy úrad práce namiesto vyvíjania snáh nájsť prácu čo najväčšiemu počtu evidovaných osôb, zameriavajú svoje úsilie na nájdenie zákonných dôvodov ako očistiť evidenciu od osôb, ktoré takpovediac dlhodobo kazia štatistiku. Na takýto prípad som narazila aj tento rok, kedy úrad práce mal snahu vyradiť z evidencie dlhodobo nezamestnaného uchádzača o prácu, a to kontrolou dodržiavania liečebného režimu. Vo svojom postupe však urobil niekoľko chýb, ktoré poukazujú aj na nedostatočné vzájomné informovanie sa medzi jednotlivými organizačnými zložkami úradu práce, v dôsledku čoho ústredie práce rozhodnutie úradu práce o vyradení podávateľa z evidencie uchádzačov o zamestnanie nakoniec zrušilo.

Zmena dátumov zaradenia a vyradenia z evidencie uchádzačov o zamestnanie

Skúmala som tiež až absurdný prípad spätnej zmeny dátumov zaradenia a vyradenia do a z evidencie uchádzačov o zamestnanie, ktoré dobromyseľnej podávateľke značne skomplikovali sociálnu situáciu a spochybnili jej minulé nároky na pomoc štátu. Zistila som, že úrad práce síce správne zistil, že podávateľka v tom - ktorom období nemala nárok byť evidovaná ako uchádzačka o zamestnanie, stalo sa tak však až

s odstupom dvoch rokov, resp. jeden a pol roka, pričom ale mal k dispozícii potrebné informácie, a teda nesprávnu evidenciu spôsobil svojou chybou sám úrad práce. V snahe napraviť to postupoval vyslovene neformálnym spôsobom bez aplikovania relevantných procesných pravidiel, ktoré stanovujú zákonné limity kedy a ako môže štát zasiahnuť do platného právneho stavu, zvlášť ak jeho užívanie oprávnenou osobou je dobromyseľné, t. j. nevzniklo v dôsledku jej pochybenia. Úrad práce svojim neuváženým postupom pri snahe spätne napraviť chybu porušil právo podávateľky na súdnu a inú právnu ochranu v spojení s právom na prerokovanie veci bez zbytočných prieťahov. Aktuálne úrad práce, v spolupráci s ústredím práce, hľadajú zákonnú cestu ako situáciu napraviť tak, aby podávateľku nepoškodili.

Slovenčina - rodný jazyk ako podmienka pri výberovom konaní

Obrátil sa na mňa podávateľ s podnetom, v ktorom poukazoval na možné porušenie zásady rovnakého zaobchádzania v pracovnoprávných vzťahoch a v prístupe k zamestnaniu. Podávateľom namietaná pracovná ponuka bola zverejnená prostredníctvom inzerátu na internetovej stránke a obsahovala požiadavku na ovládanie jazykov „slovenčina - rodný jazyk“. Podávateľ sa domnieval, že takto formulovaná požiadavka by mohla byť porušením zásady rovnakého zaobchádzania.

Pracovnoprávne vzťahy, vrátane predzmluvných vzťahov pri prijímaní fyzickej osoby do zamestnania, patria do oblasti súkromného práva, ktorá je z pôsobnosti verejného ochrancu práv zákonom vylúčená. Musela som preto tento podnet odložiť.

Podávateľ bol však upovedomený o tom, že zásada rovnakého zaobchádzania (zákaz diskriminácie) je obsiahnutá nielen v ústave, ale pre oblasť pracovnoprávných vzťahov je rozpracovaná aj vo viacerých osobitných zákonoch (napr. Zákonník práce, antidiskriminačný zákon, zákon o službách zamestnanosti a pod.). V súlade s týmito zákonmi nesmie zamestnávateľ porušiť zásadu rovnakého zaobchádzania, ani vtedy, ak ide o prístup k zamestnaniu. Z právnej úpravy vyplýva, že zamestnávateľ, okrem iného, nesmie zverejňovať ponuky zamestnania, ktoré obsahujú akékoľvek obmedzenia a diskrimináciu, napríklad aj podľa jazyka. I keď požiadavka ovládania štátneho jazyka ako podmienka prijatia do určitého zamestnania je legitímna, takáto požiadavka musí byť formulovaná spôsobom, z ktorého jednoznačne vyplýva, že ide o ovládanie štátneho jazyka a nie o rodnú reč. Takýmto postupom zamestnávateľa potom už nemôže dôjsť k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania.

Odoberanie dokladov prijímateľom sociálnych služieb

Sociálne služby sú primárne určené k pomoci a podpore fyzickej osoby, ktorá sa z rôznych príčin nedokáže o seba postarať úplne sama a mali by viesť k obnove či rozvoju schopnosti viesť samostatný život a začleniť sa do spoločnosti. Každý prijímateľ sociálnych služieb má právo na to, aby akýmkoľvek spôsobom kontaktoval osobu, ktorú si sám vyberie, aby nadväzoval a udržiaval sociálne väzby, či už s rodinou alebo s komunitou a udržiaval aj partnerské vzťahy.

Deinštitucionalizácia zariadení sociálnych služieb reflektuje nezávislosť v živote prijímateľov sociálnych služieb a začlene-

nie sa do spoločnosti, ktoré upravuje čl. 19 Dohovoru o právach osôb so zdravotným znevýhodnením. V mnohých prípadoch sú zariadenia sociálnych služieb izolované, ich vchody sú zamknuté a vychádzať z nich možno len za prítomnosti personálu zariadenia či za prítomnosti rodinného príslušníka. Takéto obmedzovanie vychádzok, podmienené účasťou personálu zariadenia či rodinného príslušníka, môže byť v mnohých prípadoch oprávnené, súvisí napokon s „náležitým dohľadom“, no ten sa musí realizovať v duchu zásad individualizácie a flexibility. Len pri rešpektovaní týchto dvoch zásad sa poskytovateľ vyvaruje efektu skupinového zaobchádzania s prijímateľmi sociálnych služieb (rovnaké prostriedky dohľadu využívané rovnako voči všetkým).

V nadväznosti na právo prijímateľov sociálnych služieb udržiavať partnerské vzťahy a de facto právo na rodinný a súkromný život, by mala existovať možnosť, aby sprevedzajúcou osobou mohla byť aj blízka osoba, ktorá síce nie je rodinným príslušníkom, no rodinného príslušníka často nahrádza. V jednom zo zariadení neverejných poskytovateľov, v ktorom som poukázala na tento problém, som zároveň zistila, že zariadenie odoberá svojim klientom pri nástupe do zariadenia osobné doklady (občiansky preukaz, preukaz poisťovne) a ponecháva si ich počas celej dĺžky pobytu v zariadení. Pritom v zmysle zákona o občianskych preukazoch sa občiansky preukaz nesmie odovzdať alebo odobrať pri vstupe do objektu alebo na pozemok a nesmie sa odovzdať alebo odobrať v súvislosti s poskytovaním služieb. Predmetnému zariadeniu som vytkla takúto prax a upozornila na to, že tým dochádza k značnému obmedzovaniu osobnej slobody prijímateľov sociálnych služieb.

Tu treba zdôrazniť, že ľudsko-právna dimenzia poskytovania sociálnych služieb prenikla do slovenskej právnej úpravy už v roku 2014, kedy sa záväzky dodržiavania základných ľudských práv a slobôd stali súčasťou prílohy č. 2 zákona o sociálnych službách, ako jedna z oblastí hodnotenia podmienok kvality poskytovaných sociálnych služieb. Zákon o sociálnych službách zaviedol povinnosť poskytovateľa sociálnej služby plniť podmienky kvality poskytovanej sociálnej služby podľa spomenutej prílohy. Hodnotenie kvality bolo niekoľkokrát legislatívnymi úpravami odložené. Podľa prechodných ustanovení zákona o sociálnych službách, ministerstvo práce nehodnotilo podmienky kvality od 01. 03. 2012 do 31. 12. 2015, ani do 31. 12. 2017 a legislatívnou úpravou z novembra 2017 sa nebudú hodnotiť do 31. 08. 2019.

System kontroly v zariadeniach sociálnych služieb so zameraním na seniorov

Zariadenia sociálnych služieb, ktoré majú charakter dlhodobej starostlivosti, sú domovom pre takmer 50 tisíc obyvateľov Slovenskej republiky. A práve tieto osoby sú často v tieni, teda mimo spoločenskej pozornosti a dohľadu. Z tohto dôvodu som sa ako verejná ochrankyňa práv zamerala na to, ako sa vykonáva kontrola vo vybraných typoch zariadení sociálnych služieb.

Zistenia z tohto prieskumu sú veľmi znepokojivé. System kontroly, štandardy poskytovaných služieb a rozdelenie kompetencií sú nejasné, čo môže mať za následok nedostatočnú kvalitu služieb ale aj prehadzovanie si zodpovednosti za chyby, tak ako tomu bolo napr. v medializovanom prípade zariadenia IRIS.

Frekvencia kontrol je obrovským problémom. Vyššie územné celky, ktoré majú kontrolovať poskytovanie sociálnych služieb, vykonali v priemere len 11 kontrol ročne, pričom priemerne sa na území jedného kraja nachádza až 95 zariadení. Ministerstvo práce vykonalo dohľad nad poskytovaním sociálnych služieb priemerne v ôsmich prípadoch. Pri takejto frekvencii výkonu dohľadov by ministerstvo práce potrebovalo zhruba 94 rokov, aby skontrolovalo každé zariadenie aspoň jedenkrát. Čo sa týka kontroly poskytovanej zdravotnej starostlivosti v zariadeniach, tu je to ešte oveľa horšie – Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou vykonal v priemere len 2 kontroly ročne, pričom vybraných zariadení bolo cca 750. Veľmi problematický je aj samotný výkon kontroly, ktorý je v mnohých prípadoch zameraný iba na

kontrolu písomnej dokumentácie a nie aj na kontrolu poskytovaných služieb v zariadení či materiálneho vybavenia zariadenia.

Svetlými príkladmi vykonávania kontrol boli regionálne úrady verejného zdravotníctva a Hasičský a záchranný zbor. Regionálne úrady verejného zdravotníctva vykonali priemerne 1300 kontrol ročne, pričom zistili porušenie hygienických predpisov v zhruba desiatine kontrolovaných zariadení. Hasičský a záchranný zbor vykonal priemerne 433 kontrol ročne a až v 4/5 kontrolovaných zariadení konštatoval porušenie zákona, pričom niektoré z jeho zistení sú naozaj alarmujúce - uzamknuté únikové východy, nefunkčné hasiace zariadenia, imobilní klienti ubytovaní na vyšších poschodiach bez evakuačného výtahu, nevhodné budovy, pôvodne určené na iný účel, ktoré neboli projektované pre pobyt imobilných osôb a nedostatok personálu v noci a cez víkendy.

Verím, že moje zistenia budú varovným signálom pre kompetentné orgány. Som totiž presvedčená, že vykonávaním kvalitných a pravidelných kontrol nevyhnutne prídeme k zvyšovaniu kvality poskytovaných služieb a k ochrane ľudskej dôstojnosti osôb, ktoré sú v týchto zariadeniach ubytované.

V roku 2019 sa téme práv seniorov budem naďalej venovať, pričom sa pri prieskume zameriam na podmienky priamo v zariadeniach pre seniorov.

Vlastnícké právo a právo na priaznivé životné prostredie

Úvod

Aj v roku 2018 som sa ako verejná ochrankyňa práv venovala problematike reštitučných konaní, kde nastal aspoň čiastočný posun pri ich riešení. Okrem toho sme sa zaoberali problémami občanov súvisiacimi s ich životným prostredím, či s konaniami na katastrálnych úradoch, stavebných úradoch a pri ROEP.

Príklady z podnetov

Problémové stojisko na odpad

Podávateľka namietala, že približne pred 10 rokmi bolo na vedľajšom pozemku pri jej dome zriadené stojisko na odpad, z ktorého nie je zabezpečený pravidelný odvoz odpadu, čím dochádza k zníženiu kvality jej bývania a k znečisťovaniu životného prostredia. Preskúmaním podnetu som zistila, že mesto nezabezpečilo stojisko na BIO odpad plotom ani iným primeraným spôsobom pred odcudzením odpadu a vstupom cudzích osôb, ako to požaduje zákon o odpadoch. Taktiež som zistila skutočnosti, ktoré ma viedli k pochybnostiam o dodržiavaní mestom určeného systému nakladania s komunálnymi odpadmi, vrátane zabezpečenia minimálneho 14 dňového intervalu vývozu biologicky rozložiteľného odpadu. Navyše, opakované zistenia regionálneho úradu verejného zdravotníctva poukazovali na dlhodobu nedostatočnú plnenie povinností mesta Turčianske Teplice pokiaľ ide o zabezpečenie povinností v oblasti nakladania s odpadom na dotknutom stojisku.

Na základe preverovaných skutočností som dospela k záveru, že mesto porušilo základné právo na ochranu životného prostredia, garantované čl. 44 ods. 1 a ods. 4 ústavy tým, že nedostatočným plnením svojich zákonných povinností pri nakladaní s komunálnymi odpadmi a drobnými stavebnými odpadmi na stojisku na BIO odpady, napriek opakovaným sťažnostiam a zisteniam zo štátneho zdravotného dozoru, nedbalo o účinnú starostlivosť o životné prostredie. Uložila som preto mestu viaceré konkrétne opatrenia (zabezpečenie oplotenia stojiska, zabezpečenie nakladania s odpadmi, upravenie frekvencie vývozu odpadu), ktoré mesto následne aj prijalo.

Nezákonná oprava chyby v katastrálnom operáte

V ďalšom z podnetov sa na mňa obrátil podávateľ, ktorý namietal konanie a rozhodovanie katastrálneho odboru v konaní o oprave chýb v katastrálnom operáte. Podávateľ namietal, že mu katastrálny odbor nezákonne rozdelil jeho parcelu a jej časť zapísal do vlastníctva inej osoby. Preskúmaním podnetu som zistila, že katastrálny odbor nebol takto oprávnený postupovať. Katastrálny orgán nemôže opraviť chybu v katastri nehnuteľností, ak je vec sporná, lebo inak by zasiahol do nerušeného a dobromyseľne nadobudnutého vlastníctva ostatných vlastníkov. Posudzovanie charakteru vecných práv a rozhodovanie sporov o vlastníctvo patrí do výlučnej pôsobnosti súdov.

Preskúmaním podnetu som zistila, že v konaní o oprave chýb v katastrálnom operáte došlo postupom katastrálneho odboru k porušeniu základného práva podávateľky podľa ustanovenia čl. 46 ods. 1 ústavy. Vzhľadom na skutočnosť, že v konaní bolo už právoplatne rozhodnuté, požiadala som o súčinnosť okresnú prokuratúru, ktorá podala proti dotknutému rozhodnutiu katastrálneho odboru protest prokurátora.

Nevydanie rozhodnutia o zmene údajov schváleného ROEP

Obrátila sa na mňa s podnetom podávateľka, ktorá nebola spokojná s vybavením viacerých svojich podaní, v ktorých sa domáhala opravy údajov v ROEP. Podľa ustanovenia § 7 ods. 6 zákona o niektorých opatreniach na usporiadanie vlastníctva k pozemkom, o zmene údajov schváleného ROEP, ak tento obsahuje údaje o pozemkoch a o právnych vzťahoch k nim v rozpore s údajmi, ktoré boli podkladom pre jeho

zostavenie, rozhoduje do piatich rokov od zápisu údajov ROEP do katastra nehnuteľností, správny orgán.

Preskúmaním podnetu som zistila, že správny orgán nevybavil podanie podávateľky ako žiadosť o opravu údajov schváleného ROEP. Správny orgán vyhodnotil podanie podávateľky ako žiadosť o prešetrenie a žiadosť o informáciu z katastra nehnuteľností a odpovedal podávateľke listom.

Prešetrením som zistila, že práva alebo právom chránené záujmy podávateľky mohli byť dotknuté, a tak správny orgán mal návrh podávateľky posudzovať podľa ustanovenia § 7 ods. 6 zákona o niektorých opatreniach na usporiadanie vlastníctva k pozemkom. Nevydanie rozhodnutia pritom závažným spôsobom zasahuje do práv účastníka konania, ktorý má, podľa zákona, právo sa proti rozhodnutiu právne relevantným spôsobom brániť podaním opravných prostriedkov, čo mu je nevydaním rozhodnutia (ale vybavením prostredníctvom listu) znemožnené. Na základe uvedených skutočností som považovala za preukázané, že postupom katastrálneho odboru došlo k porušeniu základného práva podávateľky na súdnu a inú právnu ochranu, zaručeného ustanovením čl. 46 ods. 1 ústavy. Ako konkrétne opatrenie som navrhla správne orgánu sa riadne s návrhom podávateľky na zmenu údajov schváleného ROEP vysporiadať a následne vydať rozhodnutie plne rešpektujúce požiadavky preskúmateľnosti. Správny orgán sa plne stotožnil s uloženým opatrením a začal správne konanie podľa ustanovenia § 7 ods. 6 zákona o niektorých opatreniach na usporiadanie vlastníctva k pozemkom.

Dlhoročné prerušenie územného konania o umiestnení stavby vodného diela

S podnetom sa na mňa obrátilo občianske združenie, zástupcovia organizácií, ako aj viacerí občania. Upozornili ma na nezákonnosť rozhodnutia odboru výstavby a bytovej politiky okresného úradu, ktorým bolo zrušené rozhodnutie stavebného úradu o zastavení územného konania o umiestnení stavby Vodné dielo Slatinka a vec bola vrátená na nové prejednanie a rozhodnutie stavebnému úradu. Súčasne uviedli, že územné konanie trvá v súčasnosti viac ako päť rokov, a že v dôsledku tohto chybného rozhodnutia môže trvať konanie donekonečna, keďže malo za následok prerušenie územného konania. Podávatelia namietali, že v dôsledku tohto prerušenia vlastníci nehnuteľností nemôžu dotknuté pozemky pokojne užívať a rozvoj územia je blokovaný, pretože stavba Vodného diela Slatinka je vraj v pokročilom štádiu prípravy – bol podaný návrh na vydanie územného rozhodnutia (to, že sa to stalo pred piatimi rokmi nie je už nikdy spomínané).

Preskúmaním podnetu som zistila, že namietané rozhodnutie odboru výstavby a bytovej politiky okresného úradu malo vplyv na ďalší nesprávny postup stavebného úradu, keďže okresný úrad vo viacerých bodoch nesprávne usmernil stavebný úrad ako má ďalej postupovať v konaní. Keďže išlo o rozhodnutie staršie ako tri roky, nemohla som v tejto veci požiadať o súčinnosť prokuratúru (kvôli podaniu protestu prokurátora). Odbor výstavby a bytovej politiky som však upozornila na nesprávny úradný postup a porušenie čl. 46 ods. 1 ústavy. Toto rozhodnutie malo v konečnom dôsledku za následok, že stavebný úrad, viazaný právnym názorom odvolacieho orgánu, územné konanie prerušil, kým mu nebudú zo strany

navrhovateľa doručené požadované doklady. Navrhovateľ však tieto podklady vôbec nedoplnil. Na jednej strane je pravdou, že v niektorých prípadoch je na pokračovanie v konaní nevyhnutná súčinnosť účastníka konania (napr. odstránením nedostatkov návrhu na začatie konania, doplnením relevantných dokladov). Na strane druhej je však potrebné vziať do úvahy, že správny orgán je zodpovedný za riadny priebeh správneho konania, k čomu má zákonom dané právne prostriedky. Je preto predovšetkým zodpovednosťou správneho orgánu postarať sa o riadny priebeh konania a o jeho ukončenie bez zbytočných prietahov. Stavebný úrad nemôže roky nečinne čakať či mu navrhovateľ potrebné doklady niekedy doloží. Aj nesprávna činnosť orgánu verejnej správy môže zapríčiniť porušenie ústavou zaručeného práva podľa čl. 48 ods. 2 ústavy. Ako konkrétne opatrenia na odstránenie zbytočných prietahov som uložila stavebnému úradu nielen začať vykonávať úkony smerujúce k ukončeniu konania, ale podrobne som ho usmernila aj v tom, ako má ďalej v územnom konaní postupovať. Na základe uložených opatrení začal stavebný úrad po rokoch opätovne vykonávať potrebné úkony v územnom konaní.

Na podnet KVOP sa uskutočnilo v júli 2018 v sídle ÚGKK pracovné stretnutie zástupcov ÚGKK a VOP k praktickým problémom pri výkone agendy okresných úradov, katastrálnych odborov.

Zástupcovia VOP upozornili na podnety týkajúce sa prietahov v konaní, resp. nevybavenia vecí v zákonom stanovenej lehote zo strany katastrálnych odborov okresných úradov. Zástupcovia VOP upozornili najmä na v tom čase aktuálnu situáciu na katastrálnom odbore Okresného úradu Bardejov. Zástupcovia ÚGKK uviedli,

že na katastrálnom odbore Okresného úradu Bardejov bola na základe informácií od VOP vykonaná kontrola, v rámci ktorej boli riešené aj dôvody zmeškania zákonných lehôt. Uvedený stav mal byť v dohľadnej dobe stabilizovaný, dôvodom bolo čerpanie materských dovolení a výpadok zamestnancov. ÚGKK v tejto súvislosti uviedol, že po reforme ESO (predovšetkým zákon o organizácii miestnej štátnej správy) nemá dosah na personálne obsadenie katastrálnych odborov okresných úradov, resp. možnosť zvýšenia počtu zamestnancov a s tým spojené platové otázky. Na poddimenzovanosť niektorých katastrálnych odborov okresných úradov upozorňoval ÚGKK ministerstvo vnútra, pričom žiadosti ÚGKK v tejto veci budú poskytnuté aj VOP. ÚGKK zároveň poskytne VOP aj štatistiky výkonnosti v katastrálnych konaniach, z ktorých je zrejmé, kde je nevyhnutné navýšenie počtu zamestnancov. V tejto súvislosti ÚGKK uviedol, že ministerstvo vnútra na uvedené upozornenia nereflektovalo.

Zástupcovia VOP upozornili, že v rámci prešetrovania podnetov sa často vyskytujú problémy v konaniach o oprave chyby v katastrálnom operáte podľa § 59 katastrálneho zákona spojené s nesprávnou aplikáciou Správneho poriadku. Katastrálne odbory okresných úradov nevydávajú rozhodnutia, ale s účastníkmi konania komunikujú iba listom. ÚGKK uviedol, že na opisovaný problém sú upozorňovaní zamestnanci katastrálnych odborov okresných úradov na školeniach, kde je výslovne uvádzané, že je nevyhnutné vydávať rozhodnutia, pokiaľ sa aplikuje Správny poriadok. ÚGKK uviedol, že bude na uvedené zistenia aj naďalej upozorňovať na školeniach.

Zástupcovia VOP upozornili aj na nedostatočné odôvodňovanie nevykonania

zápisu do katastra nehnuteľností záznamom, kedy katastrálny odbor okresného úradu len vráti listinu, bez uvedenia dôvodu. Na uvádzanie dôvodov vrátenia listiny bude ÚGKK upozorňovať zamestnancov katastrálnych odborov okresných úradov na školeniach.

Neukončené reštitučné konania

Po vydaní Správy o zbytočných prietahoch v reštitučných konaniach k poľnohospodárskej a lesnej pôde II. som v marci 2018 vystúpila s mimoriadnou správou o tejto problematike aj v národnej rade. Okrem iného som v nej navrhla zabezpečiť adekvátne mzdové ohodnotenie zamestnancov odborov pozemkových a lesných okresných úradov tak, aby sa zamedzilo ich častej fluktuácii. V tejto súvislosti som ocenila, že platy štátnych zamestnancov sa zvyšujú od januára 2018 o 10 % a v ďalšom kalendárnom roku o ďalších 10 %. Poslancom národnej rady som odporučila aby pri schvaľovaní rozpočtu zohľadnili najmä zabezpečenie potrebných finančných prostriedkov na posilnenie odborov pozemkových a lesných okresných úradov.

V Správe som uložila dotknutým orgánom viaceré konkrétne opatrenia, ktoré by mali prispieť k rýchlejšiemu ukončeniu reštitučných konaní. Ako nevyhnutné sa ukázalo personálne posilnenie niektorých odborov pozemkových a lesných okresných úradov. Kritická situácia sa ukázala najmä na odbore pozemkovom a lesnom Okresného úradu Košice, kde je potrebné okamžité posilnenie najmenej o troch zamestnancov. Po vydaní Správy sa na mňa obrátila listom aj vedúca odboru pozemkového a lesného Okresného úradu Košice, ktorá

žiadala naďalej o podporu vo veci personálneho posilnenia svojho odboru. Rovnako je potrebné okamžite personálne posilniť aj odbor pozemkový a lesný Okresného úradu Bratislava, keďže odbor vybavuje veľký počet neukončených reštitučných nárokov. Ďalšie prípadné posilnenia niektorých odborov pozemkových a lesných okresných úradov mali vyplynúť z kontrol, ktoré som navrhla vykonať v súčinnosti odborov pozemkových a lesných okresných úradov, odborov opravných prostriedkov okresných úradov a ministerstva pôdohospodárstva. Ako avizovala v liste ministerka pôdohospodárstva, tieto kontroly prebiehali v máji 2018. Jedným z ďalších navrhnutých opatrení bolo, aby sa na dotknutých odboroch pozemkových a lesných vyčlenil/i zamestnanec/-ci, ktorý/-í budú výlučne rozhodovať o reštitučnej agende. Ako ma informovala ministerka pôdohospodárstva, stotožnila sa s navrhnutým opatrením a požiadala listom všetky správne orgány, ktoré majú viac ako 50 neukončených reštitučných konaní, aby vyčlenili minimálne jedného zamestnanca, ktorý sa bude venovať výlučne reštitučnej agende. Jedným z opatrení navrhnutých v Správe bolo zabezpečiť pre zamestnancov, ktorí rozhodujú reštitučnú agendu, v roku 2018, špecializované školenie/školenia zamerané na reštitučnú problematiku (školiťelom mala byť osoba s osobnou skúsenosťou s rozhodovacím procesom v tejto oblasti, najlepšie s právnickým vzdelaním). Ministerstvo pôdohospodárstva uviedlo, že nie je možné z kapacitných dôvodov zorganizovať celoslovenské školenie všetkých pracovníkov. V prípade individuálnych požiadaviek pracovníci ministerstva pôdohospodárstva poskytovali, a naďalej budú poskytovať, potrebné konzultácie. Vzhľadom na skutočnosť, že o reštitučných

nárokoch rozhodujú prevažne zamestnanci, ktorí nemajú právnické vzdelanie, tiež ohľadom na častú fluktuáciu a na náročnosť uvedenej problematiky (odborom ostali na rozhodovanie tie najzložitejšie konania), naďalej poukazujem na potrebnosť takýchto špecializovaných odborných školení (ako ich, v prípade potreby, pre svojich zamestnancov robí napr. aj ÚGKK). Odôvodnenosť potreby týchto školení sa ukázala aj v prípadoch, kedy bolo potrebné vyčleniť zamestnanca, ktorý sa bude výlučne venovať reštitučnej agende. Vzhľadom na náročnosť problematiky, na dlhší čas zaučenia a na počty zamestnancov na odbore nakoniec niektoré odbory k tomuto kroku z hľadiska efektivity radšej nepristúpili.

Následne, v septembri 2018, ma ministerka pôdohospodárstva informovala o výsledku vykonaných kontrol na dotknutých odboroch pozemkových a lesných okresných úradov:

- odbor pozemkový a lesný Okresného úradu Bratislava – od apríla 2018 sú vyčlenení štyria zamestnanci, ktorí majú pridelenú výlučne reštitučnú agendu. Bude teda potrebné sledovať, akým spôsobom toto opatrenie bude v budúcnosti vplývať jednak na celkové zrýchlenie vybavovania reštitučných podaní, a jednak na ďalšie agendy, ktoré má odbor v náplni činnosti. Teda, či na úkor zrýchlenia reštitúcií nebude stagnovať vybavovanie ďalšej agendy. Vzhľadom na nízke finančné ohodnotenie je na tomto odbore veľká fluktuácia pracovníkov, čo vplýva na rýchlosť rozhodovania reštitučných nárokov. Ministerstvo pôdohospodárstva navrhne ministerstvu vnútra navýšenie počtu pracovníkov o dve funkčné miesta, najlepšie s právnickým vzdelaním. Zároveň by bolo vhodné prijať aj

ďalšieho zamestnanca na vybavovanie právne menej zložitej administratívy v reštitučnej agende;

- odbor pozemkový a lesný Okresného úradu Malacky – je zavedené opatrenie v podobe vyčlenenia dvoch výlučných pracovníkov. Do budúca je potrebné sledovať jeho ďalší vplyv. Ministerstvo pôdohospodárstva navrhne ministerstvu vnútra zváženie navýšenie počtu pracovníkov o jedno funkčné miesto;
- odbor pozemkový a lesný Okresného úradu Senec – je už vyčlenený jeden výlučný zamestnanec. Vyčlenenie ďalšieho nie je možné vzhľadom na počet zamestnancov a rozsah agendy. Ministerstvo pôdohospodárstva navrhne ministerstvu vnútra navýšenie počtu pracovníkov o jedno funkčné miesto, najlepšie s právnickým vzdelaním;
- odbor pozemkový a lesný Okresného úradu Dunajská Streda – naďalej nie je vyčlenený zamestnanec, ktorý sa bude venovať výlučne reštitučnej agende. Vyčlenenie takéhoto zamestnanca, alebo prerozdelenie agendy nie je možné, vzhľadom na počet zamestnancov a na rozsah agendy. V rámci opatrení mal byť zanalyzovaný aj dopad skutočnosti, že odbor prišiel o jedno tabuľkové miesto. Zistilo sa, že je nevyhnutné personálne posilnenie o jedno tabuľkové miesto, o ktoré odbor prišiel, a to výslovne na účely vybavovania reštitučných konaní;
- odbor pozemkový a lesný Okresného úradu Nitra – od marca 2018 sú vyčlenení traja zamestnanci, ktorí majú pridelenú výlučne reštitučnú agendu. Bude teda potrebné sledovať ďalší vplyv tohto opatrenia. Opatrenia prijal aj vedúci odboru – každý zamestnanec bude vyhotovovať jednoduchý výkaz práce a pripraví sa

- analýza reštitučných nárokov uplatnených pozemkovými spoločnosťami;
- odbor pozemkový a lesný Okresného úradu Prievidza – došlo k vyčleneniu jedného zamestnanca, ktorý sa bude venovať výlučne reštitučnej agende. Vedúci odboru plánuje určiť ďalšieho zamestnanca, ktorý bude tiež riešiť len reštitučnú agendu. Bude potrebné sledovať ďalší vplyv tohto opatrenia;
 - odbor pozemkový a lesný Okresného úradu Námestovo -nie je tu naďalej vyčlenený zamestnanec, ktorý sa bude venovať výlučne reštitučnej agende. Vyčlenenie takéhoto zamestnanca, alebo prerozdelenie agendy nie je možné, vzhľadom na počet zamestnancov a rozsah agendy. Ministerstvo pôdohospodárstva navrhne ministerstvu vnútra navýšenie počtu pracovníkov o jedno funkčné miesto, najlepšie s právnickým vzdelaním;
 - odbor pozemkový a lesný Okresného úradu Michalovce – výlučne reštitučnú agendu rieši jedna pracovníčka, bolo navrhnuté aby sa minimálne ešte jeden zamestnanec venoval reštitúciám. Bude potrebné sledovať ďalší vplyv tohto opatrenia;
 - odbor pozemkový a lesný Okresného úradu Humenné – došlo k vyčleneniu dvoch pracovníčok, ktoré riešia výlučne reštitučnú agendu. Bude potrebné sledovať ďalší vplyv tohto opatrenia. Vedúci odboru prijal zároveň ďalšie opatrenia (napr. prehodenie každého spisu, pravidelné mesačné porady, kontrola neukončených spisov vedúcim);
 - odbor pozemkový a lesný Okresného úradu Prešov - došlo k vyčleneniu jedného pracovníka na výlučné riešenie reštitúcií. Ukázalo sa, že by bolo vhodné,

aby sa vyčlenil ešte jeden zamestnanec. Bude potrebné sledovať ďalší vplyv tohto opatrenia.

Ako ma vo svojom liste následne informovala ministerka vnútra, ministerstvo vnútra rieši s ministerstvom pôdohospodárstva navýšenie štátnozamestnaneckých miest na vybraných odboroch pozemkových a lesných presunom štátnozamestnaneckých miest z iných pozemkových a lesných odborov. V prípade potreby bude oslovené aj ministerstvo financií. Keďže, v tejto súvislosti, je potrebné aj navýšenie rozpočtových prostriedkov ministerstva vnútra, obrátila som sa v tejto veci aj na ministra financií a apelovala naňho, aby tejto požiadavke ministerstva vnútra vyhovel a zohľadnil pri tvorbe návrhu rozpočtu zabezpečenie potrebných finančných prostriedkov na posilnenie vybraných odborov pozemkových a lesných okresných úradov. Ako mi uviedlo ministerstvo financií vo svojom stanovisku, ministerstvo zastáva názor, že v rozpočte kapitoly ministerstva vnútra je vytvorený dostatočný priestor na racionalizáciu činností vykonávaných kapitolou, z ktorých by v prípade potreby mohli byť posilnené dotknuté pozemkové a lesné odbory. Vzhľadom na uvedené konštatovanie ministerstvo financií nepristupuje k úprave záväzných ukazovateľov štátneho rozpočtu, ale krytie danej veci odporúča zabezpečiť realokáciou výdavkov a počtu zamestnancov z vlastných zdrojov. V tejto súvislosti nepovažujem, vzhľadom na rozsah a náročnosť agendy, ako aj na počet pracovníkov odborov pozemkových a lesných, riešenie navýšenia stavu zamestnancov presunom štátnozamestnaneckých miest z iných pozemkových a lesných odborov za efektívne a systémové riešenie. Je veľký predpoklad, že presun zamestnancov by veľmi pravde-

podobne mal dopad na odbor, ktorý by tak prišiel o zamestnanca. Z uvedeného dôvodu podporujem riešenie posilnenia zamestnancov formou pridania tabuľkových miest (môže ísť aj o dočasné posilnenie).

Pozitívne hodnotím, že na základe vykonaných kontrol došlo ku konkrétnym opatreniam, najmä v podobe vyčlenenia zamestnancov, ktorí sa budú výlučne venovať reštitučnej agende tak, ako som navrhovala v Správe. Rovnako pozitívne je i to, že prišlo k prijatiu ďalších potrebných opatrení zo strany niektorých vedúcich odborov, ktoré vzišli na základe vykonaných kontrol. Oceňujem, že došlo k personálnemu posilneniu odboru pozemkového a lesného Okresného úradu Kežmarok, ktorý rieši špecifickú situáciu vysporiadania reštitučných nárokov v bývalom Vojenskom obvode Javorina. Ako negatívum hodnotím skutočnosť, že naďalej nedošlo k personálnemu posilneniu:

- odboru pozemkového a lesného Okresného úradu Košice – o tri štátnozamestnanecké miesta,
- odboru pozemkového a lesného Okresného úradu Bratislava – o dve štátnozamestnanecké miesta a o ďalšieho zamestnanca,
- odboru pozemkového a lesného Okresného úradu Malacky – o jedno štátnozamestnanecké miesto,
- odboru pozemkového a lesného Okresného úradu Senec – o jedno štátnozamestnanecké miesto,
- odboru pozemkového a lesného Okresného úradu Dunajská Streda – o jedno štátnozamestnanecké miesto,
- odboru pozemkového a lesného Okresného úradu Námestovo – o jedno štátnozamestnanecké miesto.

Špeciálne v tejto súvislosti poukazujem na kritickú situáciu, ktorá je naďalej

najmä na odbore pozemkovom a lesnom Okresného úradu Košice, kde sa odhaduje, že odbor bude rozhodovať o neskončených reštitučných konaniach ďalších 40 rokov!!! Na tento stav poukazujem ja, a predtým mnou i moja predchodkyňa, už od roku 2015. Napriek tomu neboli zo strany zodpovedných orgánov prijaté doteraz ŽIADNE OPATRENIA v podobe nevyhnutného a potrebného personálneho posilnenia tohto odboru.

Sloboda prejavu, právo na informácie, petičné právo, volebné veci, zhromažďovanie a združovanie

Úvod

Táto časť správy sa venuje najmä tým právam, ktoré sú dôležité pre zabezpečenie transparentného výkonu verejnej správy.

Príklady z podnetov

Porušenie práva na informácie, nesprístupnenie informácií, nečinnosť pri vybavovaní sťažností

Obrátil sa na mňa s podnetom podávateľ - bývalý aktívny športovec, ktorý okrem iného, žiadal ministerstvo školstva o prešetrovanie zákonnosti postupu tohto ministerstva a tiež športovej organizácie (Slovenský atletický zväz) pri zabezpečovaní, organizovaní a financovaní športových projektov.

Keďže na žiadosť podávateľa ministerstvo školstva nereagovalo, podávateľ ho požiadal o sprístupnenie informácie (podľa zákona o slobode informácií) - v akom štádiu sa nachádza vybavovanie jeho žiadosti a či ministerstvo v predmetnej veci konalo. Zároveň podal ministerstvu školstva v súvislosti s predmetnou vecou niekoľko sťažností podľa zákona o sťažnostiach, na ktoré taktiež nedostal odpoveď. Pri vybavovaní podnetu podávateľa som preskúmala postup ministerstva školstva pri sprístupňovaní informácií a pri vybavovaní sťažností, pričom som zistila, že ministerstvo školstva ako povinná osoba nepostupovalo v súlade s ustanoveniami zákona o slobode informácií a zákona o sťažnostiach. Požadované informácie podávateľovi neboli sprístupnené ani ich sprístupnenie ministerstvo školstva neodmietlo rozhodnutím. Ministerstvo školstva nekonalo ani vo veci podaných sťažností podávateľa.

Výsledkom vybavenia podnetu preto bolo preukázané, že ministerstvo školstva svojím postupom porušilo základné právo podávateľa na informácie garantované čl. 26 ústavy. Zároveň s výsledkom vybavenia podnetu som ministerstvu školstva oznámila zistenie skutočností nasvedčujúcich tomu, že pri jeho činnosti boli po-

rušené ustanovenia zákona o sťažnostiach. V nadväznosti na moju ingerenciu a v nadväznosti na oznámenie o výsledkoch vybavenia podnetu s výzvou na prijatie opatrení na odstránenie zistených nedostatkov ministerstvo školstva požadované informácie sprístupnilo. Zároveň vyjadrilo úprimné poľutovanie nad svojou nečinnosťou odôvodnenou aplikačnými problémami relevantných zákonných ustanovení a personálnym vyťažením spojeným s personálnymi zmenami. Teda môžem konštatovať, že ministerstvo školstva vykonalo reflexiu porušenia zákonných povinností. Zároveň uviedlo, že prijalo opatrenia na zamedzenie obdobných situácií v budúcnosti.

Čiastočné odmietnutie sprístupnenia informácií evidenčného charakteru – rozhodovacia činnosť súdu

Ďalší prípad sa týka podnetu, v ktorom ma podávateľ informoval o tom, že žiadal preskúmať postup ministerstva spravodlivosti pri sprístupňovaní informácie - materiálu, ktorého obsahom je stav konaní (týkajúcich sa Slovenskej republiky) pred súdmi Európskej únie. Ministerstvo spravodlivosti časť požadovaných informácií sprístupnilo, avšak informácie o tzv. živých, teda prebiehajúcich konaniach, sprístupniť odmietlo podľa § 11 ods. 1 písm. d) zákona o slobode informácií, keďže sa, podľa posúdenia ministerstva spravodlivosti, týkajú rozhodovacej činnosti súdov.

Po preskúmaní podnetu a príslušnej právnej úpravy som dospela k rozhodnutiu, že postupom ministerstva spravodlivosti bolo preukázané porušenie základného práva podávateľa na informácie pri vybavovaní žiadosti o sprístupnenie informácií. Konštatovala som, jednotne s príslušnými rozhodnutiami súdov, že informácie evi-

denčného charakteru, ktoré sú obsahom požadovaného materiálu, nepredstavujú skutkový základ pre obmedzenie prístupu k informáciám s právnym dôvodom v rozhodovacej činnosti súdov. Požadované informácie majú – aj podľa súdnych rozhodnutí v analogickej veci podávateľa - v zásade evidenčný charakter. Na informácie evidenčného charakteru sa, podľa aktuálnej slovenskej aj európskej judikatúry, obmedzenie prístupu k informáciám podľa § 11 ods. 1 písm. d) zákona o slobode informácií nevzťahuje.

Oznámila som ministerke spravodlivosti výsledky vybavenia podnetu, konštatovala som porušenie základného práva podávateľa na informácie a vyzvala som ju na prijatie opatrení na odstránenie protiprávneho stavu a sprístupnenie požadovaných informácií podávateľovi. Ministerka spravodlivosti v nadväznosti na predložené výsledky vybavenia podnetu oznámila, že začína realizovať kroky v súvislosti so začatím preskúmania namietaného rozhodnutia o čiastočnom odmietnutí sprístupniť informácie mimo odvolacieho konania, v zmysle § 65 Správneho poriadku.

V nasledujúcom období ma nastupujúci minister spravodlivosti informoval, že ministerka spravodlivosti zrušila napadnuté rozhodnutie. Následne ministerstvo spravodlivosti v novom správnom konaní sprístupnilo podávateľovi ďalšiu časť požadovaných informácií a vydalo nové rozhodnutie o nesprístupnení zostávajúcej časti informácií, pričom sa čiastočne stotožnilo s mojím právnym posúdením. Čiastočne však stále zotrváva na svojom právnom názore, že zvyšná časť informácií, ktoré žiada podávateľ, sa týka rozhodovacej činnosti súdu, a teda ich podávateľovi nesprístupní.

Podávateľ sa na mňa obrátil koncom roka 2018 opätovne, v analogickej veci. Možno preto predpokladať, že v budúcom období bude riešenie predmetnej otázky a hľadanie konsenzu v právnych posúdeniach predmetom mojej ďalšej činnosti.

Právo na ochranu súkromia prednostu vs. právo na informácie

Na základe novinárskej otázky som sa rozhodla z vlastnej iniciatívy preskúmať konanie mesta počas zasadnutí mestského zastupiteľstva. Výstupom z týchto zasadnutí boli, okrem iného, audiovizuálne nahrávky zverejňované na webovej stránke www.youtube.com. Počas niektorých z týchto zasadnutí poukazoval občan mesta na konanie prednostu mestského úradu, ktorého dôsledkom bolo vznesenie obvinenia zo spáchania trestného činu voči osobe prednostu. Tieto pasáže však vo zverejňovaných záznamoch neodznali, lebo boli buď stíšené, alebo boli prekryté „voicecoverom“. V prvom rade bolo v tomto prípade potrebné vyriešiť otázku, či prednostu mestského úradu možno považovať za verejného činiteľa, ktorý je povinný zniesť vyššiu mieru zásahu do súkromia a v nadväznosti na odpoveď ustáliť, či má v tomto konkrétnom prípade prednosť právo občanov mesta Nováky na informácie o trestnom stíhaní prednostu mestského úradu, alebo má prednosť právo prednostu mestského úradu na súkromie.

Po analýze judikatúry slovenských súdov ako aj ESLP som dospela k záveru, že prednosta mestského úradu verejne činnou osobou je, a taktiež že právo verejnosti na informácie o jeho trestnom stíhaní v tomto prípade prevažuje. Za zmienku stojí rozhodnutie ESLP o tom, že osoba, ktorá spáchala skutok, o ktorom vedela, že jej môže privodiť trestné stíhanie, resp. že ten-

to skutok môže poškodiť jej reputáciu, sa nemôže dovoliť ochrany, ktorú jej poskytuje právo na súkromie obsiahnuté v čl. 8 Dohovoru. Vzhľadom na skutočnosť, že ani zápisnice zo zasadnutí mestského zastupiteľstva, ktoré je každé mesto podľa zákona o obecnom zriadení povinné vypracovať, neobsahovali tvrdenia občana o vznesení obvinenia, dospela som k záveru, že konanie mesta bolo spôsobilé zasiahnuť do práva svojich občanov na informácie.

Právo na súdnu a inú právnu ochranu

Úvod

Ústava garantuje každému právo sa domáhať svojho práva na nezávislom a nestrannom súde, prípadne na inom orgáne Slovenskej republiky. Každý má zároveň právo aby sa jeho vec prerokovala bez zbytočných prietahov.

Z mojich zistení vyplýva, že zbytočné prietahy v súdnych konaniach sú stále pretrvávajúcim nežiadúcim javom na súdoch Slovenskej republiky. V uplynulom roku som zistila porušenie základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov v 48 prípadoch. V konaniach, v ktorých boli preukázané zbytočné prietahy, typovo prevládajú občianskoprávne konania. Zbytočné prietahy sa pritom prejavujú aj v konaniach, kde sa vyžaduje osobitná rýchlosť konania

(napr. konania o výživné na maloleté deti a pod.). Hoci v občianskom súdnom procese došlo v nedávnej minulosti k prijatiu nových civilných procesných kódexov, zatiaľ som pri svojej práci nezistila, že by sa táto skutočnosť nejako výraznejšie začala odzrkadľovať v skracovaní celkovej dĺžky konaní. Dôležité je však podotknúť, že obmedzenie výskytu zbytočných prietahov v konaní, ktoré si, ako jeden z cieľov, predšavzala rekodifikácia občianskeho procesného práva, si vyžaduje dlhší čas a následne aj dôkladnejšie posúdenie.

Súdy svoju nečinnosť, resp. nemožnosť konať rýchlejšie, naďalej odôvodňujú prevažne problémami s personálnym obsadením súdu a s tým súvisiacim vysokým

nápadom vecí. Niektorí upozorňujú aj na stúpajúcu tendenciu výskytu určitých typov konaní, ktoré sú podnietené celospoločenskými javmi a problémami. Predseda jedného okresného súdu upozornil na vzrastajúci počet tzv. poručenských konaní, ktorý je, vychádzajúc z poznatkov pri výkone súdnictva, podmienený kvantitatívne a kvalitatívne vplyvom socioekonomických, kultúrno-spoločenských a hodnotových posunov.

Príklady z podnetov

Právo na prístup k súdu

Podávateľ nachádzajúci sa vo výkone trestu odňatia slobody namietal, že mu ústav na výkon trestu odňatia slobody neodovzdal včas uznesenie okresného súdu, hoci ho riadne prevzal, a tým podávateľ zmeškal lehotu na podanie opravného prostriedku.

Vyžiadala som si k podnetu písomné stanovisko a relevantné doklady a zistila som, že ešte v apríli bola z okresného súdu ústavu na výkon trestu odňatia slobody doručená zásielka určená podávateľovi. Doručenkou podpísal splnomocnený zamestnanec ústavu. Pracovníčka, zaradená na funkciu samostatný odborný referent referátu správy registratúry však omylom túto zásielku vyhodnotila ako určenú ústavu. Keďže ústav nebol účastníkom konania, táto zásielka bola následne založená do osobného spisu podávateľa. Tento nesprávny postup zo strany ústavu bol zistený až v septembri pri preverovaní podnetu postúpeného z Generálneho riaditeľstva ZVJS. Podľa vyjadrenia riaditeľa ústavu na výkon trestu odňatia slobody pracovník ústavu na výkon trestu odňatia slobody okamžite túto zásielku osobne odniesol podávateľovi so snahou vysvetliť mu chybu, odporučiť mu ďalšie kroky a zároveň ho tiež upovedomiť,

že ústav na výkon trestu odňatia slobody bude informovať príslušný okresný súd.

Na základe uvedených skutočností som dospela k záveru, že nesprávnym postupom ústavu na výkon trestu odňatia slobody pri manipulácii s uznesením okresného súdu došlo k porušeniu základného práva podávateľa podnetu na súdnu a inú právnu ochranu zaručeného ustanovením článku 46 ods. 1 ústavy, podľa ktorého sa každý môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky. Výsledok vybavenia podnetu som písomne oznámila ústavu na výkon trestu odňatia slobody a vyzvala som ho na prijatie opatrení, ktoré by zamedzili chybám pri manipulácii s doručenou poštou.

Právo na obhajobu

Právo na obhajobu v trestnom konaní je považované za jedno z najvýznamnejších práv osoby, proti ktorej sa vedie trestné stíhanie. Zároveň predstavuje jeden z najzákladnejších princípov, ktorý musí byť bezpodmienečne splnený, aby bola splnená podmienka dodržania základných práv a slobôd v trestnom konaní. Rozumie sa ním súhrn práv obvineného proti ktorému bolo vznesené obvinenie na realizáciu obhajoby. Právne zakotvenie, vyjadrenie a oporu má jednak v predpisoch vnútroštátnej ale aj medzinárodnej povahy.

V preskúvanom prípade išlo o podnet obvineného nachádzajúce sa v kolúznei väzbe a týkal sa uplatnenia jeho základného práva na telefonický kontakt s obhajcom. Ak obvinený v kolúznei väzbe žiada ústav na výkon väzby o telefonovanie s obhajcom na predpísanom tlačive, uvedie údaje o obhajcovi, ktoré si ústav overuje prostred-

níctvom orgánu činného v trestnom konaní alebo prostredníctvom súdu. Z uvedeného konštatovania vyplýva, že v tých prípadoch, v ktorých obvinený žiada o telefonovanie s obhajcom, stačí vyplnené tlačivo odovzdať priamo ústavu na výkon väzby a nezaslať ho orgánu činnému v trestnom konaní alebo súdu. Podávateľ však i takúto žiadosť o telefonický kontakt s obhajcom zaslal poštou na orgán činný v trestnom konaní. Podľa právnej úpravy môže obvinený s obhajcom telefonovať raz za kalendárny týždeň. Na základe písomnej žiadosti obvineného môže riaditeľ ústavu v odôvodnených prípadoch povoliť obvinenému telefonovať obhajcovi aj častejšie. Predchádzajúci súhlas príslušného orgánu činného v trestnom konaní alebo súdu na telefonovanie obvineného s obhajcom sa nevyžaduje. V tomto prípade sa po doručení žiadosti obvineného o telefonický kontakt s obhajcom orgánu činnému v trestnom konaní stalo, že príslušný orgán činný v trestnom konaní sa k predmetnej žiadosti vyjadril, a to ešte negatívne, a zaslal žiadosť spolu so svojím vyjadrením do ústavu na výkon väzby. Ústav na výkon väzby po doručení takto vybavenej žiadosti obvineného o telefonovanie s obhajcom postupoval podľa podkladov od orgánu činného v trestnom konaní a nie podľa zákona o výkone väzby, podľa ktorého mu mal telefonický kontakt s obhajcom byť umožnený. Neumožnením telefonického kontaktu s obhajcom porušil ústav na výkon väzby podávateľovi jeho základné právo na obhajobu, ktoré je potrebné nepochybne považovať za súčasť práva na spravodlivé súdne konanie, ako aj za súčasť procesných práv obvineného.

Z uvedeného dôvodu som ústav na výkon väzby vyzvala na prijatie príslušných opatrení a súčasne som výsledok vybave-

nia podnetu oznámila aj orgánu činnému v trestnom konaní. Urobila som tak preto, že vznik uvedenej situácie, ktorá mala za následok zásah do základného práva podávateľa, nastal aj v dôsledku postupu príslušnej vyšetrovateľky, ktorá konala nad rámec svojich služobných oprávnení.

Prietahy v exekučnom konaní

V rámci jedného z podnetov som preskúmavala dodržiavanie základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov v exekučnom konaní, ktoré bolo začaté už v roku 2001. Okresný súd, ktorý v tejto veci konal, závažným spôsobom zasiahol do uvedeného základného práva účastníkov. Exekučné konanie a v jeho rámci aj úloha súdu sa líši od iných typov konaní. Úloha súdu a jeho rozhodovanie sa sústreďuje len na vymedzené záležitosti týkajúce sa exekúcie (napr. udelenie poverenia pre exekútora, zastavenie exekúcie a pod.). Súd teda v exekučnom konaní nekoná kontinuálne. Koná predovšetkým exekútor. Pokiaľ však súd eviduje návrh účastníka alebo exekútora je potrebné, aby o ňom rozhodol. V tomto prípade sa súd dopustil nečinnosti už pri udeľovaní poverenia pre exekútora na vykonanie exekúcie, kedy poverenie udelil až po siedmich rokoch od podania (resp. spresnenia) návrhu. Pritom, podľa vtedy platného znenia Exekučného poriadku, bola lehota na rozhodnutie o takomto návrhu ustanovená na 15 dní od jeho doručenia. Je teda zrejmé, že táto lehota bola bezdôvodne mnohonásobne prekročená. Súd napokon poverenie exekútorovi neudelil, proti čomu sa oprávnený odvolal. Okresný súd opätovne nekonal ďalších šesť rokov. V roku 2015 podal povinný návrh na odklad exekúcie. Súd bol viac ako dva roky nečinný až do času, kým v roku 2017 povinný požia-

dal o zastavenie exekúcie a odblokovanie účtu. O odklade mal súd rozhodnúť v lehote 30 dní. Napokon však, vzhľadom na vývoj situácie, o odklade nerozhodol, ale exekúciu zastavil. Účel práva povinného požiadať o odklad exekúcie bol tak zmařený. Predmetné exekučné konanie bolo napokon ukončené. Predsedu súdu som však zaviazala prijatím niekoľkých opatrení, aby k takýmto závažným pochybeniam už nedochádzalo. Nie je akceptovateľné, aby celková dĺžka exekučného konania (17 rokov) bola zavinená predovšetkým nečinnosťou okresného súdu.

Prietahy v trestnom konaní

V inom prípade sa na mňa obrátil podávateľ zastúpený advokátskou kanceláriou, ktorý sa domáhal vyslovenia porušenia základného práva na život a práva nebyť pozbavený života podľa čl. 2 ods. 1 Dohovoru a podľa čl. 15 ods. 1 a 2 ústavy postupom odboru kriminálnej polície okresného riaditeľstva Policajného zboru, postupom okresnej prokuratúry a postupom krajského súdu. Tiež sa domáhal ochrany základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov v konaní vedenom na okresnom súde. V podnete uvádzal, že v občianskoprávnom konaní nebolo vydané jediné rozhodnutie.

Podávateľovi zomrela dcéra pri páde stanu na festivale Pohoda. Z toho dôvodu bolo začaté trestné stíhanie voči konateľovi obchodnej spoločnosti, ktorá na festivale tento stan zhotovovala. Jeho pád spôsobil smrť dvoch mladých ľudí a ťažké zranenia najmenej troch osôb.

Vzhľadom k tomu, že trestné konanie bolo vedené pre nedbanlivostný trestný čin a Dohovor neposkytuje ochranu ľudskému životu pred nedbanlivostným konaním, ne-

vyslovila som porušenie základného práva na život a práva nebyť pozbavený života podľa čl. 2 ods. 1 Dohovoru.

Podávateľ ďalej v podnete namietal, že v trestnom konaní, vedenom na okresnom riaditeľstve Policajného zboru, došlo k prietahom. Postup policajtov pri vyšetrovaní trestného činu preskúmala okresná prokuratúra. V tejto časti som preto musela podnet odložiť. Ak totiž vec preskúmava prokuratúra, som povinná tak urobiť.

Vo vzťahu k ochrane základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov v trestnom konaní vedenom na okresnom súde som zistila, že súd za takmer dva roky od podania obžaloby vykonal len minimálne množstvo úkonov, ktoré smerovali k rozhodnutiu vo veci. Nečinnosť súdu nastala počas šiestich mesiacov, kedy bol do trestného konania pribratý prekladateľ. Ďalšia šesťmesačná nečinnosť súdu nastala v období, keď súd predložil ministerstvu spravodlivosti predmetný spis spolu s podnetom na odovzdanie trestnej veci štátu, z ktorého pochádzal konateľ obchodnej spoločnosti. Bola som preto nútená konštatovať porušenie základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov, zaručeného ustanovením čl. 48 ods. 2 ústavy a práva na prejednanie záležitosti v primeranej lehote podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru. Zároveň som požiadala predsedu okresného súdu, aby prijal vhodné opatrenia smerujúce k odstráneniu dlhotrvajúcej nečinnosti súdu v konaní. Predseda okresného súdu upozornil zákonnú sudkyňu, ktorá bezodkladne nariadila pojednávanie, a tak sa môžu rodičia po deviatich rokoch od tragickej smrti svojej dcéry dočkať, že trestný čin bude prejednaný a vinník bude potrestaný. Predseda súdu tiež v písomnom stanovisku prisľúbil, že bude stav

predmetného trestného konania až do jeho právoplatného skončenia v pravidelných intervaloch sledovať.

V súvisiacom občianskoprávnom konaní, ktorého dĺžku taktiež podávateľ namietal, som prietahy nekonštatovala, lebo medzičasom bol vo veci vyneseny rozsudok.

Prietahy v konaní o preskúmanie zákonnosti rozhodnutia o sprístupnení informácií

Ďalší podávateľ sa na mňa obrátil so žiadosťou o pomoc vo veci ochrany základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov v konaní vedenom na krajskom súde. Predmetom konania bolo preskúmanie zákonnosti rozhodnutia krajského súdu a fiktívneho rozhodnutia okresného súdu o sprístupnenie informácií podľa zákona o slobode informácií.

Preskúmaním podnetu bolo zistené, že za doterajšiu neprimeranú dĺžku konania nesie v tomto prípade zodpovednosť krajský súd. Výsledkom vybavenia tohto podnetu bolo preto preukázané porušenie základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov a práva na prejednanie záležitosti v primeranej lehote postupom krajského súdu. Na základe mojej intervencie bolo vo veci nariadené pojednávanie a súd na tomto pojednávaní vo veci rozhodol rozsudkom.

Prietahy v konaní Úradu na ochranu osobných údajov

V súvislosti s postupom Úradu na ochranu osobných údajov Slovenskej republiky sa na mňa obrátil podávateľ, ktorý sa domáhal ochrany svojich základných práv v konaní o ochrane osobných údajov, ktoré sa začalo na návrh podávateľa. Úrad na ochranu osobných údajov Slovenskej republiky o návrhu

podávateľa rozhodoval (do času vybavovania veci verejnou ochrankyňou práv) viac než dva roky, pričom v tej istej veci trikrát rozhodoval v prvom stupni a dvakrát v druhom stupni na základe podaného rozkladu.

O stanovisko som požiadala predsedníčku Úradu na ochranu osobných údajov Slovenskej republiky. Následne som preskúmala pripojenú spisovú dokumentáciu, ktorú som posúdila v kontexte príslušnej právnej úpravy platnej v čase rozhodovania tohto úradu. Po preskúmaní všetkých prvostupňových i druhostupňových fáz v predmetnom správnom konaní som nezistila postupom úradu zásah do práv podávateľa takej intenzity, ktorý by mal za následok porušenie základných práv podávateľa. Zároveň som však zistila skutočnosti nasvedčujúce tomu, že v konaní o ochrane osobných údajov boli porušené povinnosti ustanovené zákonom o ochrane osobných údajov a Správnym poriadkom. Úrad na ochranu osobných údajov Slovenskej republiky porušil povinnosť písomne a s primeraným odôvodnením informovať účastníkov konania o predĺžení lehoty na rozhodnutie a predsedníčka úradu nerozhodla v zákonom stanovenej lehote. Úradu som tiež dala do pozornosti okolnosť opakovaného zrušenia prvostupňového rozhodnutia nadriadeným orgánom, ktorého dôsledkom môže byť (i časovo) neefektívna rozhodovacia činnosť.

Na základe môjho oznámenia úrad prerokoval zistené nedostatky na príslušných stupňoch riadenia s cieľom zabezpečiť, aby sa v budúcnosti neopakovali. Taktiež ma informoval o vydanom internom riadiacom akte, ktorý upravuje predĺžovanie lehoty v správnych konaniach v súlade s platnou právnou úpravou.

Nedostatky vo vyšetrovaní dopravnej nehody

Obrátila sa na mňa s podnetom podávateľka, ktorá bola účastníčkou a svedkom dopravnej nehody. Na základe výsledkov vyšetrovania dopravnej nehody dopravným inšpektorátom sa uskutočnilo priestupkové konanie, vo výsledku ktorého bola za vinníčku dopravnej nehody uznaná dcéra podávateľky, ako vodička jedného z vozidiel. Podľa podávateľky rozhodnutie o spáchaní priestupku a o uložení sankcie za priestupok nezodpovedalo skutočnému priebehu dopravnej nehody, preto ho vnímala ako nespravodlivé a nesprávne. Podľa názoru podávateľky vinníkom, príp. prinajmenšom spoluvinníkom dopravnej nehody bol vodič druhého motorového vozidla.

Vyžiadala som si stanovisko dopravného inšpektorátu spolu s príslušným priestupkovým spisom, vrátane znaleckých posudkov a výpovedí svedkov. Po preskúmaní podnetu a príslušnej dokumentácie z priebehu dopravnej nehody som zistila viaceré porušenia zákona a závažné nedostatky v odôvodnení rozhodnutia dopravného inšpektorátu. Keďže sa podnet týkal preskúmania právoplatného rozhodnutia, podnet som postúpila podľa § 14 ods. 4 zákona o VOP, spolu so svojím právnym stanoviskom, príslušnému prokurátorovi.

Okresná prokuratúra mi nadväzne doručila oznámenie o vybavení podnetu, v zmysle ktorého prokurátor zistil, že napadnuté rozhodnutie bolo vydané v rozpore so zákonom. Z tohto dôvodu bol dopravnému inšpektorátu podaný protest prokurátora proti predmetnému rozhodnutiu a bolo navrhnuté napadnuté rozhodnutie zrušiť a po riadnom dokazovaní vo veci vydať nové rozhodnutie zodpovedajúce zákonu.

Nesprávny úradný postup pri žiadosti o zmenu priezviska

V inom prípade sa na mňa obrátil podávateľ s podnetom, ktorý sa týkal zmeny priezviska. Stručne odôvodnenú žiadosť o zmenu priezviska adresoval odboru všeobecnej vnútornej správy okresného úradu, pričom žiadal o zmenu priezviska z X na XY, prípadne X-Y. Ešte pred samotným podaním žiadosti navštívil podávateľ príslušné pracovisko a informoval sa o zmene priezviska. Správny orgán ho usmernil ako žiadosť podať a aké verejné listiny je potrebné k žiadosti predložiť. Po obdržaní samotnej žiadosti ju správny orgán posúdil ako nekompletnú a nejednoznačnú, avšak vzhľadom na predchádzajúcu konzultáciu nepovažoval za potrebné vyzvať podávateľa na prepracovanie a doplnenie žiadosti. Správny orgán zaslal na predmetnú žiadosť odpoveď a pretože ho podávateľ už nekontaktoval, spis uzavrel.

Správny orgán pri vybavení podávateľovej žiadosti nepostupoval v súlade so zákonom. Po prijatí neúplnej žiadosti nevyzval podávateľa na prepracovanie a doplnenie žiadosti a na doloženie potrebných príloh v určitej lehote. Rovnako podávateľa nepoučil o dôsledkoch nedoplnenia žiadosti, ako to vyžaduje Správny poriadok. Zároveň správne konanie, ktoré sa začalo na základe tejto žiadosti, správny orgán neukončil zákonom stanoveným spôsobom – vydaním rozhodnutia so všetkými jeho formálnymi aj obsahovými náležitosťami. Týmto postupom došlo k porušeniu základného práva podávateľa podnetu na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy.

Na zistené nedostatky som upozornila a odbor všeobecnej vnútornej správy okresného úradu pristúpil následne k náprave a prijal príslušné opatrenia – poučil zamest-

nancov o správnom postupe, vyzval podávateľa na doplnenie žiadosti a následne bude pokračovať v konaní podľa Správneho poriadku.

Nepriзнание jednorazového finančného príspevku vojnovým sirotám

Čl. 46 ústavy obsahuje, okrem práva na súdnu ochranu (právo na spravodlivý proces), aj právo osoby na inú právnu ochranu, pod ktoré zaradujeme napr. právo na ochranu pred nezákonnými rozhodnutiami orgánov štátnej správy. Preskúmavala som podnet, v ktorom konštatujem porušenie práva na inú právnu ochranu rozhodnutím ministerstva spravodlivosti vo veci neprizenia jednorazového finančného príspevku vojnovým sirotám. Otec podávateľky podnetu – dôchodkyne a vojrovej siroty – zomrel v roku 1944 v Prahe, v Pankráckej väznici, statím na gilotíne. Podávateľka doručila ministerstvu spravodlivosti podklady potrebné pre priznanie uvedeného príspevku v lehote stanovenej zákonom. Ministerstvo spravodlivosti jej žiadosť, ako aj odvolanie voči rozhodnutiu, ktorým rozhodlo o neprizení príspevku, zamietlo a odkázalo ju na dva iné zákony, na základe ktorých malo byť, podľa názoru ministerstva spravodlivosti, podávateľke priznané odškodnenie, resp. iná forma finančného príspevku za to, že jej otec padol v protifašistickom odboji. Zároveň uviedlo, že podávateľkin otec v čase svojej smrti nespĺňal jednu z podmienok, ktoré zákon o jednorazovom finančnom príspevku požaduje.

Preskúmaním podnetu som zistila, že ani jeden zo zákonov odporúčaných ministerstvom spravodlivosti nie je na podávateľkinu situáciu aplikovateľný a taktiež, že zákon o jednorazovom finančnom príspevku nestanovuje, v ktorom období života účastní-

ka odboja musí spĺňať určené podmienky. Vzhľadom na to, že otec podávateľky počas časti obdobia svojho života spĺňal všetky podmienky, ktoré zákon o jednorazovom finančnom príspevku vyžaduje, postup ministerstva spravodlivosti vyhodnocujem ako arbitrárny a priečiaci sa zmyslu, ktorý chcel zákonodarca prijatím predmetného zákona dosiahnuť. Ministerstvo spravodlivosti preto v prípade podávateľky porušilo čl. 46 ods. 1 ústavy.

Malé vodné elektrárne

Naďalej mám v pozornosti aj problematiku MVE. V správe predchádzajúcej verejnej ochrankyne práv, ktorá sa týkala postupov orgánov verejnej správy pri povoľovaní výstavby MVE bolo konštatované, že pri konaní a rozhodovaní orgánov verejnej správy v povoľovacích procesoch týkajúcich sa MVE dochádzalo k porušovaniu základných práv a slobôd týkajúcich sa práva na priaznivé životné prostredie, práva na včasné a úplné informácie o stave životného prostredia a o príčinách a následkoch tohto stavu, ako aj práva na súdnu a inú právnu ochranu. V konkrétnych prípadoch najčastejšie dochádzalo k porušeniu práv účastníkov konaní nesplnením požiadavky na riadne odôvodnenie rozhodnutia, nesplnením povinnosti vychádzať zo spoľahlivo zisteného stavu veci a porušením povinnosti svedomite a zodpovedne sa zaoberať každou vecou. Ochrana životného prostredia ako dôležitý záujem spoločnosti sa v konaniach často vybavila formalisticky a bez skutočného naplnenia zmyslu, na ktorý bola príslušným orgánom zverená právomoc. V absolútnej väčšine prípadov chýbalo pri posudzovaní vplyvov na životné prostredie posúdenie kumulatívnych vplyvov viacerých MVE na tom istom vodnom toku alebo na jeho úseku.

V novembri 2018 zrušil Krajský súd v Banskej Bystrici rozhodnutie odboru výstavby a bytovej politiky Okresného úradu v Banskej Bystrici a rozhodnutie mesta Žiar nad Hronom vo veci územného rozhodnutia o umiestnení stavby „MVE Žiar nad Hronom“. Súd uvedené rozhodnutie zrušil kvôli zisteniu viacerých závažných pochybení v konaní. Správny orgán sa napríklad nevyšporiadal so všetkými odbornými podkladmi a námietkami účastníkov konania, a tak nezistil skutočný stav vo veci prípadného negatívneho vplyvu MVE Žiar nad Hronom na už dostavanú MVE Lutilla. Správny orgán sa taktiež nezaoberal námietkou nesúladu prvostupňového rozhodnutia s územným plánom Banskobystrického kraja. Účastníci konania spochybnili líniou povahu stavby a stavebný úrad námietke nevyhovel. Na základe uvedených nedostatkov mal stavebný úrad predložiť vec na rozhodnutie príslušnému špeciálnemu stavebnému úradu oprávnenému na povoľovanie vodných stavieb, ktorý by vec konečným spôsobom posúdil a uzavrel. Taktiež samotný výrok rozhodnutia o umiestnení stavby bol ako celok nezrozumiteľný, keďže z neho nie je možné dospieť k jednoznačnému názoru o umiestnení stavby MVE Žiar nad Hronom (jej jednotlivých stavebných objektov a prevádzkových súborov) v území.

V minulom roku miestni obyvatelia spolu s ochranárskymi organizáciami napadli na súde proces posudzovania vplyvov na životné prostredie plánovanej MVE v Hronskom Beňadiku. Namietali, že v procese posudzovania vplyvov tejto stavby na životné prostredie nebola zohľadnená skutočnosť, že elektrárňou môže negatívne ovplyvniť vládou odsúhlasené chránené územie európskeho významu „Stredný tok Hrona“. Nedostatočné posúdenie vplyvov na životné prostredie

v tomto prípade kritizoval aj Svetový fond pre ochranu prírody, ktorý zároveň podporil podanie žaloby.

Aktuálna smernica Európskej únie o vode zaväzuje členské štáty vrátiť riekam dobrý ekologický stav. Ako uvádza Svetový fond pre ochranu prírody, u nás túto podmienku nespĺňa viac ako 46 % vodných tokov, a to nielen kvôli znečisteniu, ale najmä kvôli bariéram. Aktuálny „Vodný plán Slovenska“ udáva, že v roku 2014 bolo na najväčších slovenských riekach 1 075 stavieb. Odvtedy ich počet ešte narástol. Najhoršia situácia je pritom na riekach Váh a Hron. Rámcová smernica o vode je jedným z najprogressívnejších environmentálnych zákonov Európskej únie. Smernica zaväzuje krajiny Európskej únie zhodnotiť stav svojich povrchových a podzemných vôd a vrátiť im dobrý ekologický stav. Smernica o vode v súčasnosti prechádza plánovanou revíziou, cca 100 európskych mimovládnych organizácií však vyzvalo Európsku komisiu k zachovaniu tohto európskeho predpisu, ktorý chráni rieky, potoky, jazerá, mokrade i podzemné vody. Požiadavku, aby Európska komisia nemenila podobu smernice, podporilo viac ako 300 tisíc Európanov, vrátane Slovákov.

Pre Slovenskú republiku bude mať zásadný vplyv na budúce rozhodovanie o MVE aj výsledok súdneho konania na Krajskom súde v Bratislave, ktorého predmetom je preskúmanie dokumentu „Aktualizácia Koncepcie využitia hydroenergetického potenciálu Slovenskej republiky do roku 2030“.

Problematike MVE budem aj naďalej venovať pozornosť, najmä vzhľadom na dôležitosť ochrany práva občanov na priaznivé životné prostredie.

Odporúčania pre národnú radu

Právna úprava mena a priezviska vo vzťahu k voľnému pohybu na území členských štátov Európskej únie

Súčasnú zákonnú pravidlá upravujúce meno a priezvisko fyzickej osoby, ktorá je štátnym príslušníkom Slovenskej republiky neumožňujú, aby maloleté deti nezobášaných rodičov s rôznymi priezviskami mali priezvisko zložené z priezviska matky a z priezviska otca zároveň. Takto nastavená právna úprava spôsobuje aplikačné problémy, pretože takúto formu priezviska umožňuje právny systém Veľkej Británie. Teda u dieťaťa, ktoré sa narodilo vo Veľkej Británii a má priezvisko zložené z priezviska matky a z priezviska

otca zároveň, právny poriadok Slovenskej republiky nepripúšťa možnosť takéto priezvisko uznať. To ma priviedlo k záveru, že aj keď je postup matričných úradov v takýchto prípadoch v súlade s vnútroštátnou úpravou, je spôsobilý zasiahnuť do základných práv a slobôd týchto detí, konkrétne do slobody pohybu. Predstavuje prekážku vo výkone práva týchto detí slobodne sa pohybovať na území členských štátov Európskej únie, ktoré je garantované čl. 21 Zmluvy o fungovaní Európskej únie, čl. 45 Charty základných práv Európskej únie a čl. 23 ods. 1 ústavy.

Moje závery opieram najmä o rozsudok Súdneho dvora Európskej únie v prípade C 353/06 Grunkin Paul, v ktorom uviedol, že voľnému pohybu osôb bránia všetky ustanovenia vnútroštátneho práva, na základe ktorých nie je možné uznať priezvisko dieťaťa, ktorého je štátnym občanom, tak ako bolo určené a zaregistrované v inom členskom štáte, v ktorom sa dieťa narodilo a má v ňom odvtedy bydlisko, no nenadobudlo štátne občianstvo tohto štátu.

Na základe mojich záverov odporúčam národnej rade prijatie takej zmeny právnej úpravy, konkrétne zákona o mene a priezvisku, ktorá umožní uznať priezvisko dieťaťa otca a matky, ktorí sú štátnymi príslušníkmi Slovenskej republiky v takom tvare, v akom ho umožňuje nadobudnúť právna úprava iného členského štátu Európskej únie, ak sa tam dieťa narodilo a dlhodobo tam žije, bez ohľadu na to, či v tomto štáte nadobudlo štátne občianstvo.

Potreba prijatia osobitnej právnej úpravy, ktorá by obetiam nezákonných sterilizácií zabezpečila možnosť účinnej nápravy

Nedobrovoľná sterilizácia predstavuje hrubý zásah do telesnej integrity a dôstojnosti osoby a zanecháva nezvratné následky aj vo sfére súkromného a rodinného života poškodenej ženy. Záväzok Slovenskej republiky chrániť jednotlivcov pred takýmto zásahmi vyplýva nielen z ústavy (čl. 16 ods. 1 a 2, čl. 19 ods. 1 a 2), ale aj z viacerých medzinárodných zmlúv, ktoré sú pre Slovenskú republiku právne záväzné (napr. Dohovor, Pakt o občianskych a politických právach, Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu).

Prax nezákonných sterilizácií prevažne rómskych žien na východnom Slovensku bola prvýkrát pomerne komplexne zdokumentovaná v správe mimovládnych organizácií s názvom „Telo a duša“ z r. 2003. Dotknuté ženy boli sterilizované buď bez ich informovaného súhlasu, alebo bol informovaný súhlas vynútený poskytnutím zavádzajúcich a zastráňujúcich informácií, prípadne k jeho podpisu došlo v situácii, keď už žena nebola schopná úsudku.

Aj keď v posledných rokoch došlo v legislatívnej rovine k výraznému posunu vo vzťahu k predchádzaniu nezákonným sterilizáciám, doposiaľ nebolo prijaté systematické riešenie, ktoré by umožnilo účinne odškodniť všetky protiprávne sterilizované ženy za tento mimoriadne závažný zásah do ich základných práv. Vzhľadom na túto skutočnosť čelí Slovenská republika opakovanej kritike zo strany medzinárodných organizácií. V roku 2016 vyzval Výbor OSN pre ľudské práva vládu Slovenskej republiky, aby zriadila nezávislý orgán, ktorý by vyšetril rozsah praxe násilných sterilizácií rómskych žien a zabezpečil finančnú a inú náhradu všetkým obetiam. Výbor OSN pre odstránenie všetkých foriem rasovej diskriminácie vo svojich záverečných zisteniach z januára 2018 urgoval Slovenskú republiku, aby zabezpečila prístup k účinným prostriedkom nápravy a k adekvátnemu odškodneniu pre rómske ženy, na ktorých bola vykonaná sterilizácia bez platného informovaného súhlasu, ako aj potrestanie páchatelov týchto činov a efektívne uplatňovanie právnych noriem a pravidiel týkajúcich sa informovaného súhlasu v prípadoch sterilizácie.

Som presvedčená, že súčasný vnútroštátny právny rámec neumožňuje poškodeným ženám dosiahnuť účinnú nápravu.

Podanie občianskoprávnej žaloby nie je dostatočne efektívnym prostriedkom nápravy, a to z viacerých dôvodov. Na jednej strane existujú určité procesnoprávne prekážky, predovšetkým povinnosť žalobcu uniešť dôkazné bremeno a s tým súvisiaca zložitosť dôkaznej situácie po dlhých rokoch. Na strane druhej je však nutné na problém nazerať aj z pohľadu sociálnej situácie poškodených žien, ktoré v mnohých prípadoch pochádzajú z marginalizovaného prostredia. S tým súvisí aj ich nedostatočná informovanosť o právnych inštitútoch, ale aj strach a nedôvera v inštitúcie.

Na základe uvedených skutočností národnej rade odporúčam, aby pristúpila k prijatiu osobitnej právnej úpravy, ktorá by umožnila zohľadniť všetky špecifiká prípadov protiprávnej sterilizácie a zabezpečila všetkým obetiam prístup k účinným prostriedkom nápravy a k primeranému odškodneniu.

Vytvorenie právneho rámca pre zabezpečenie adekvátnej starostlivosti pre deti v ústavnej starostlivosti, ktoré trpia vážnymi duševnými poruchami

Podľa zákona o sociálnoprávnej ochrane detí je úrad práce povinný vykonávať opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí tak, aby bol rešpektovaný najlepší záujem dieťaťa a táto povinnosť mu vyplýva aj z Dohovoru o právach dieťaťa.

V súčasnom systéme sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pre prípady zabezpečovania ústavnej starostlivosti chýba zariadenie pre deti s psychiatrickými diagnózami v spojení s vážnymi poruchami správania, ktoré si vyžadujú maximálnu individuálnu, odbornú i špeciálnu starostlivosť. V praxi tak dochádza k situáciám, v ktorých súčasne nastavený systém sociál-

noprávnej ochrany detí a sociálnej kurately nedokáže ponúknuť dieťaťu adekvátnu pomoc. Dochádza k premiestňovaniu dieťaťa zo zariadenia do zariadenia (napr. z detského domova do reedukačného centra), pričom dôsledkom tohto postupu je inštitucionalizované týranie dieťaťa bez reflexie na potrebu bezpečia a istoty ako základu pre dieťa s ťažkou psychickou poruchou.

Národnej rade odporúčam, aby prijala právnu úpravu, ktorá vytvorí predpoklady pre vznik takého typu zariadenia, v ktorom budú umiestnené deti s psychickými poruchami a poruchami správania vyžadujúce poskytovanie adekvátnej zdravotnej starostlivosti (zodpovedajúcej zdravotnému stavu, resp. postihnutiu dieťaťa) a zároveň umožní profiláciu a špecializáciu odborného tímu zariadenia tak, aby boli zohľadnené potreby zdravotne postihnutých detí.

Riešenie situácie poberateľov dôchodkov, ktorých doby dôchodkového poistenia (zabezpečenia) získané do rozdelenia spoločného československého štátu sa považujú za doby poistenia Českej republiky

Za neúnosnú a z hľadiska zachovania základných práv za neprijateľnú považujem situáciu, v ktorej sa ocitla skupina dôchodcov, ktorým na Slovensku vznikol nárok na dôchodkovú dávku, avšak za doby dôchodkového poistenia získané do 31. 12. 1992, ktoré sa hodnotia podľa právnych predpisov Českej republiky, im nárok na dôchodkovú dávku nevznikol. Niektorým v Českej republike pravdepodobne vznikne nárok na dôchodok neskôr (keď dosiahnu vek aspoň o päť rokov vyšší ako je ich dôchodkový vek), niektorým však nárok na dôchodok nevznikne vôbec. Nejde iba o poberateľov starobných dôchodkov, ale aj o poberate-

ľov invalidných dôchodkov a o poberateľov predčasných starobných dôchodkov. Títo ľudia nemajú nárok na vyrovnávací príplatok a väčšinou ani na zvýšenie dôchodku na sumu minimálneho dôchodku.

Je zrejmé, že doby dôchodkového poistenia (zabezpečenia) získané za existencie spoločného štátu neboli a ani nie sú dobami poistenia získanými v cudzine. Za takéto sa iba považujú na účely určenia, ktorý nástupnícky štát bude za túto dobu priznávať dôchodok. Je preto neprijateľné, aby sa tieto osoby dostávali do tak zásadne odlišného postavenia ako osoby, ktorým československú dobu poistenia hodnotí Slovenská republika.

Z uvedeného dôvodu považujem za nutné, aby národná rada v čo najskoršom možnom termíne prijala takú právnu úpravu, ktorou sa odstráni uvedený nepriaznivý stav spočívajúci v rozdielnom zaobchádzaní a bude riešiť situáciu osôb, ktorým v Českej republike nevznikol nárok na dôchodkovú dávku z dôvodu nedostatočného počtu rokov obdobia dôchodkového poistenia alebo nedovršeného dôchodkového veku, hoci v Slovenskej republike im nárok na dôchodok vznikol.

Právo na udelenie pobytu osobe rovnakého pohlavia na základe statusu rodinného príslušníka

Postup orgánov verejnej moci, ktorý bráni občanovi tretej krajiny, ktorý je manželom občana Slovenskej republiky rovnakého pohlavia, k prístupu k právu na trvalý pobyt z dôvodu existencie manželského zväzku, pričom manželstvo bolo platne uzavreté v tretej krajine v súlade s jej právnym poriadkom, považujem za porušenie základných práv a slobôd žiadateľa o udelenie pobytu. Na tomto závere nič nemení ani

skutočnosť, že podľa právneho poriadku Slovenskej republiky nie je možné uzavrieť manželstvo medzi osobami rovnakého pohlavia.

V niektorých štátoch sveta sa manželstvá medzi osobami rovnakého pohlavia bežne uzatvárajú a slovenská právna úprava, v súlade s legitímne sledovaným cieľom, obmedzuje práva týchto osôb tak, že tieto manželstvá nie sú v Slovenskej republike platné. Obmedzenie základných práv a slobôd je možné vtedy, ak vychádza z objektívnych dôvodov verejného záujmu a je primerané cieľu, ktorý obmedzenie legitímne sleduje. Obmedzenie je však primerané vtedy, ak je spôsobilé realizovať sledovaný legitímny cieľ a zároveň nejde nad rámec toho, čo je nevyhnutné na jeho dosiahnutie. Ak má byť sledovaným legitímnym cieľom zachovanie manželstva ako „jedinečného zväzku medzi mužom a ženou“ v zmysle čl. 41 ods. 1 ústavy, je potrebné uviesť, že samotné udelenie pobytu podávateľovi, ktorý je občanom tretej krajiny, nie je spôsobilé ohroziť túto ústavnú hodnotu, pretože nemá žiadny vplyv na charakter manželstva podľa právneho poriadku Slovenskej republiky.

V prípade, že správne orgány udeľujú trvalý pobyt manželovi opačného pohlavia (občanovi tretej krajiny), ale zároveň odmietajú udeliť trvalý pobyt manželovi rovnakého pohlavia (na základe manželstva uzatvoreného podľa právneho poriadku tretej krajiny), tento postup zakladá nepriamu diskrimináciu z dôvodu ich sexuálnej orientácie.

ESLP označil sexuálnu orientáciu osôb za najintímnejší aspekt súkromného života a z tohto dôvodu je priestor pre voľnú úvahu štátu zúžený, pričom štát musí preukázať obzvlášť závažné dôvody pre zásahy do prá-

va na rešpektovanie rodinného života zaručeného čl. 8 Dohovoru. Dohovor nezaručuje právo cudzinca na vstup alebo na pobyt v danej krajine, no napriek tomu rozhodnutia prijaté štátmi v oblasti prisťahovalectva môžu v niektorých prípadoch predstavovať zásah do práva na rešpektovanie súkromného a rodinného života zabezpečeného čl. 8 Dohovoru, najmä ak dotknuté osoby majú silné osobné alebo rodinné väzby v hostiteľskej krajine, ktoré môžu byť predmetným opatrením vážne dotknuté.

Z uvedeného dôvodu odporúčam národnej rade, aby prijala takú zmenu právnej úpravy, ktorá umožní nerušený výkon práva na rodinný život žiadateľov o trvalý pobyt z dôvodu rodinných väzieb, bez ohľadu na ich sexuálnu orientáciu.

Právna úprava udeľovania štátneho občianstva osobe bez štátnej príslušnosti

Na základe Európskeho dohovoru o občianstve, ktorý pre Slovenskú republiku nadobudol platnosť 01. 03. 2000, sa Slovenská republika zaviazala v najväčšej možnej miere predchádzať prípadom stavu bez štátnej príslušnosti. Konkrétne podľa čl. 8 predmetného dohovoru, zmluvný štát síce môže umožniť svojmu občanovi zrieknuť sa štátneho občianstva, avšak za predpokladu, že týmto úkonom sa osoba nestane osobou bez štátnej príslušnosti. Následne má zmluvný štát podľa čl. 9 Európskeho dohovoru o občianstve uľahčiť opätovné nadobudnutie občianstva bývalým občanom, ktorí majú zákonný a obvyklý pobyt na jeho území.

V súčasnosti vnímam ako problematické tie ustanovenia zákona o štátnom občianstve, ktoré:

1. umožňujú vznik statusu osoby bez štátnej príslušnosti tým, že dôjde k prepusteniu štátneho občana Slovenskej republiky, aj keď ešte nemá udelené štátne občianstvo iného štátu (§ 9 ods. 2 zákona o štátnom občianstve),
2. v prípade, ak k udeleniu štátneho občianstva iného štátu nedôjde, neriešia zrýchlený proces udelenia štátneho občianstva našim bývalým štátnym príslušníkom. Jediná výnimka, ktorá sa vzťahuje na bývalých štátnych príslušníkov je upustenie od podmienky nepretržitého trvalého pobytu na území Slovenskej republiky osem rokov pred podaním žiadosti o udelenie štátneho občianstva. Lehota na rozhodnutie je pre správny orgán v tomto prípade rovnaká ako je tomu aj v iných prípadoch v konaní o udelenie štátneho občianstva, teda 24 mesiacov, pričom lehota sa predlžuje vyžiadavaním si stanovísk od príslušných orgánov.

Národnej rade odporúčam, aby prijala takú zmenu zákona o štátnom občianstve, ktorá by zabezpečila predchádzanie vzniku situácií, kedy sa z bývalých štátnych príslušníkov Slovenskej republiky môžu stať osoby bez štátnej príslušnosti, ako aj možnosť zrýchleného a zjednodušeného postupu opätovného získania štátneho občianstva, s kratšou lehotou na rozhodnutie pre správny orgán ako je 24 mesiacov tak, aby Slovenská republika reflektovala záväzky podľa medzinárodného práva.

Sumárne vyhodnotenie porušení základných práv z doručených podnetov

Dokument	Článok	Počet zistených porušení
ústava	12 – zákaz diskriminácie	3
	13 – obmedzenie ZP, ukladanie povinností len zákonom	2
	16 ods. 1 – nedotknuteľnosť osoby a súkromia	1
	16 ods. 2 - mučenie, ponižujúce a neludzské zaobchádzanie	6
	17 – osobná sloboda	3
	19 ods. 1 – ľudská dôstojnosť	6
	19 ods. 2 – ochrana súkromného a rodinného života	7
	20 – vlastnícke právo	4
	23 – sloboda pohybu a pobytu	3
	26 – právo na informácie	3
	33 – príslušnosť k národnostnej menšine	2
	39 ods. 1 - primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu	3
	39 ods. 2 – pomoc v hmotnej núdzi	1
	40 – ochrana zdravia	1
	41 ods. 1 – osobitná ochrana detí a mladistvých	6
	42 - vzdelanie	2
	44 – životné prostredie	2
	46 ods. 1 – ochrana pred nezákonným postupom	32
	48 ods. 2 – zbytočné preťahy	51

súčet zistených porušení 138

Dokument	Článok	Počet zistených porušení
Dohovor o ochrane LPaZS	3 – mučenie, ponižujúce a neľudské zaobchádzanie	6
	6 ods. 3 písm. c) – právo na obhajobu	1
	8 – súkromný a rodinný život	5
		súčet zistených porušení 12
Dohovor o právach dieťaťa	3 – najlepší záujem dieťaťa	8
	9 – právo na starostlivosť rodičov	2
	12 – právo vyjadriť svoj názor	1
	28 – vzdelanie	1
		súčet zistených porušení 12
Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím (ZP)	1 – rovnosť osôb so ZP	1
	2 – primerané úpravy	1
	5 – nediskriminácia	1
	7 – osobitné záväzky pre deti so ZP	5
	19 – nezávislý spôsob života	1
	24 – vzdelávanie	2
		súčet zistených porušení 11
Charta základných práv EÚ	21 ods. 1 – zákaz diskriminácie	1
	45 – sloboda pohybu a pobytu	2
	súčet zistených porušení	3
Zmluva o fungovaní EÚ	21 – sloboda pohybu a pobytu v EÚ	2

Spolupráca s medzinárodnými a národnými inštitúciami, osвета a stretnutia

Stretnutia s prezidentom Slovenskej republiky

Stretnutie s prezidentom Slovenskej republiky k výročnej správe za rok 2017.

Na stretnutí s prezidentom republiky, Andrejom Kiskom, som 23. mája 2018 prezentovala svoje zistenia za rok 2017. Hovorili sme spolu o prietáhoch v konaniach, o právach menších, ale aj o policajnej inšpekcii. Dotkli sme sa aj pripravovaného zákona o Policajnom zbore a kontroly polície. Zhodli sme sa, že dĺžka reštitučných konaní je už teraz neprijateľná. Ak sa neprijmú systémové opatrenia, môžu sa konania v niektorých prípadoch predĺžiť až o ďalších 40 rokov.

Okrem toho sme tiež otvorili tému rómskej otázky spojenú aj so vzdelávaním. Neriešenie problémov tejto komunity je často vodou na mlyn pre extrémistické názory. Dôležité je nájsť naozaj účinné a efektívne riešenia, ktoré by pomáhali ľuďom zo zraniteľných skupín spoločnosti. Prezident mi vyjadril podporu a povzbudil ma pri ochraňovaní ľudských práv.

Stretnutie s prezidentom Slovenskej republiky v Moldave nad Bodvou

Spolu s prezidentom republiky sme privítali 3. septembra 2018 nový školský rok na návšteve v Moldave nad Bodvou. Stretli sa s vedením mesta a s občanmi a navštívili sme komunitné centrum Čierne srdce v rómskej osade na Budulovskej ulici. Navštívili sme aj základnú a materskú školu, ktorá má 500 rómskych žiakov. Pre médiá som sa vyjadrila, že súčasťou mojej práce je chodiť do terénu a stretávať sa s ľuďmi, ktorí sú zodpovední za riešenia. Uviedla som, že sú naštartované viaceré pilotné projekty, napríklad „Škola otvorená všetkým“, avšak ďalej sa v nich nepokračuje, lebo chýbajú systémové opatrenia, ktoré by to zabezpečili. Práca s deťmi v komunitných centrách je, podľa mňa, dôležitá, no upozornila som tiež na potrebu pracovať aj s rodičmi z rómskej komunity a riešiť ich zamestnanie. Opakovane som poukázala na situáciu detí, ktoré treba dostať do lepšej životnej pozície tak, aby boli schopné sa vymaniť z generáčnej chudoby, aby boli pripravené vzdelávať sa a v budúcnosti sa zamestnať.

Stretnutie s prezidentom Slovenskej republiky k voľbe ústavných sudkýň a sudcov

Prezident republiky, Andrej Kiska, so mnou diskutoval 20. novembra 2018 o voľbe ústavných sudkýň a sudcov. Okrem profesionálnych komôr či univerzít môže po novom navrhnúť kandidátky a kandidátov na túto pozíciu aj VOP. K novému oprávneniu som pristúpila s plnou vážnosťou a zodpovednosťou. Keďže ústavný súd je posledným garantom spravodlivosti pre všetkých občanov, považovala som za absolútne prirodzené zapojiť do procesu výberu kandidátok a kandidátov na sudkyne a sudcov ústavného súdu

aj občiansku spoločnosť prostredníctvom mimovládnych organizácií a združení.

Medzinárodná spolupráca

Spolupráca s inštitúciou Európskeho ombudsmana

Na pozvanie Európskej ombudsmanky Emily O'Reilly som sa dňa 27. novembra 2018 zúčastnila spoločného zasadnutia výborov Európskeho parlamentu, a to výboru IURI a Petičného, so zástupcami národných parlamentov. Na zasadnutí som prezentovala zistenia VOP v oblasti malých vodných elektrární. Špecifikom prezentovaných problémov je skutočnosť, že v tejto oblasti dochádza ku stretu dvoch záujmov, oboch zastrešených európskymi smernicami: podpora využívania energie z obnoviteľných zdrojov je predmetom smernice Európskeho parlamentu a Rady a environmentálne záujmy sú predmetom napr. smernice Európskeho parlamentu a Rady o posudzovaní určitých plánov a programov na životné prostredie (SEA). Na záver svojho príspevku som prezentovala záver, že skutočne dôkladné porovnanie prínosov z výroby energie z obnoviteľných zdrojov a strát na hodnote ekosystémov spôsobených ich výstavbou je možné až po ich reálnom porovnaní v obdobných kategóriách. Až potom sa bude môcť uzavrieť otázka, či je energia vyrobená v MVE v danom území skutočne „zelená“. Takéhoto porovnania sa domáhali viacerí účastníci posudzovacích a povoľovacích procesov. Vysporiadanie sa s ich námietkami prakticky v žiadnom prípade nezodpovedalo nárokom, ktoré na rozhodovanie orgánov verejnej správy kladú požiadavky právneho štátu a princípy dobrej správy.

KVOP ako súčasť Európskej siete ombudsmanov poskytuje v prípade potreby súčinnosť Európskemu ombudsmanovi. V tomto roku som sa zapojila do konzultácie týkajúcej sa práva na rodinné dávky v cezhraničnom kontexte, pričom som sa podielila o skúsenosť s riešením dvoch podnetov z rokov 2011 - 2012. Problémom v daných prípadoch boli rozdielne stanoviská dotknutých členských štátov (Slovenská republika a Rakúsko) k otázke primárnej príslušnosti na výplatu rodinných dávok. Slovenská republika bola do momentu vyriešenia tohto rozporu v zmysle relevantných ustanovení práva Európskej únie povinná žiadateľom rodinné dávky predbežne vyplácať, čo však príslušné inštitúcie opomenuli. Aj v dôsledku mojej intervencie napokon uznala svoju príslušnosť na predbežnú výplatu rodinných dávok v prípade, ak má dieťa bydlisko v Slovenskej republike.

Medzinárodná spolupráca súvisiaca s potrebou vytvorenia NPM

V dňoch 28. a 29. novembra 2018 sa zástupkyňa KVOP zúčastnila medzinárodnej konferencie v arménskom Jerevane organizovanej úradom arménskeho ochrancu ľudských práv, ktorá sa konala pri príležitosti 10. výročia od vytvorenia systému národného preventívneho mechanizmu v Arménsku.

Povinnosť zriadiť nezávislý orgán, ktorý by vykonával systematické návštevy v miestach, kde sa nachádzajú osoby obmedzené na osobnej slobode, vzniká pre zmluvný štát prístupom k OPCAT.

Cieľom konferencie bolo predovšetkým presadzovanie implementácie OPCAT na národnej úrovni a vytvorenie platformy pre výmenu skúseností medzi zúčastnenými partnermi reprezentujúcimi tak štátne orgány, ako aj občiansku spoločnosť. V pod-

mienkach Slovenskej republiky národný preventívny mechanizmus vytvorený nie je, účasť na konferencii bola však pre KVOP napriek uvedenej skutočnosti prínosná. Zúčastnené partnerské štáty pri výmene skúseností v rámci národného preventívneho mechanizmu pomenovávali také problémy, s ktorými sa v praxi stretávame aj v podmienkach Slovenskej republiky. Ide napríklad o problematiku tzv. vyhradených priestorov, na ktoré VOP poukazovala aj v Mimoriadnej správe verejného ochrancu práv o skutočnostiach nasvedčujúcich závažnému porušeniu základných práv a slobôd postupom policajných orgánov.

Uvedené skutočnosti len podporujú závery o potrebe vytvorenia národného preventívneho mechanizmu aj v podmienkach Slovenskej republiky s cieľom kreirať účinný systém prevencie zlého zaobchádzania v zariadeniach s obmedzenou osobnou slobodou.

Konferencia Európskej siete ombudsmanov

Počas konferencie 7. – 9. marca 2018 sa zástupcovia KVOP vyjadrili k téme menšín, ako k jednému z najdôležitejších problémov, ktorými sa v budúcnosti musíme na Slovensku zaoberať. Prezentovali zistenia VOP z prieskumov k prístupu k pitnej vode. Upozornili, že hoci štát disponuje európskymi zdrojmi, z ktorých je možné čerpať príspevky na podporu prístupu k pitnej vode, starostovia obcí o ich čerpanie prejavili len minimálny záujem.

Regionálne stretnutie zástupcov ombudsmanských inštitúcií

Vo februári 2018 sa v KVOP stretli zástupcovia Poľska, Českej republiky, Rakúska, Chorvátska a Slovinska. Stretnutie organizovala Európska sieť ombudsmanov (European Network of Ombudsmen – ENO). Hlavnou témou bola migrácia a s ňou spojená problematika overovania identity detí, návrat migrantov a migrantiek do pôvodnej krajiny. Navyše upriamili pozornosť aj na činnosť mimovládnych organizácií a ich kontrolu zo strany štátu.

Návšteva Vysokého komisára pre národnostné menšiny OBSE Lamberta Zanniera

Vysoký komisár sa 26. februára 2018 na stretnutí v Bratislave zaujímal o národnostné menšiny žijúce na Slovensku a o ich životné podmienky. Informovala som ho o prístupe k pitnej vode na Slovensku a oprela sa o zistenia KVOP v súvislosti s týmto problémom. Okrem toho boli predmetom stretnutia aj vzdelávanie v materinskom jazyku a situácia detí zo znevýhodneného prostredia.

Návšteva Komisára Rady Európy pre ľudské práva

V marci 2018 som prijala delegáciu Komisára Rady Európy pre ľudské práva, Nilsa Muiznieksa, na ktorej som predstavila a zhrnula činnosť KVOP. Na stretnutí som tiež informovala o spoločenskej situácii na Slovensku po vražde novinára Jána Kuciaka a jeho snúbenice Martiny Kušnírovej a otvorila som otázku ochrany novinárov a novinárov nielen u nás, ale aj vo svete. Ďalšími témami stretnutia boli vzdelávanie rómskych detí, diskriminácia rómskej menšiny na úrovni policajných zásahov, problematika

osôb so zdravotným postihnutím, Istanbulský dohovor a situácia v súvislosti s LGBTI.

Stretnutie so zástupcami Výboru CPT

Na stretnutí 19. marca 2018 som, spolu s právničkami a právnikmi KVOP a delegáciou Výboru CPT, diskutovala o podnetoch, s ktorými sa na KVOP obracajú občania. Zároveň sme sa dotkli aj problematiky potreby ratifikácie OPCAT.

Podpora stanoviska holandskej ombudsmanky pre deti

V apríli 2018 som podporila výzvu Margrite Kalverboer, holandskej ombudsmanky pre deti, ktorú adresovala holandskej vláde, aby prevzala zodpovednosť za ochranu detí rodičov, ktorí sa rozhodli opustiť Holandsko a aktuálne sa nachádzajú v Sýrii, v nebezpečných podmienkach v táboroch na severe krajiny. Vo výzve apelovala na bezpečný návrat detí naspäť do Holandska.

Stretnutie s maďarskou ombudsmankou pre práva národnostných menšín

Na stretnutí koncom júna 2018 som v Bratislave s Erzsébet Sandor-Szalay predstavila auditový prieskum o dodržiavaní a ochrane základného práva na vzdelanie. Maďarskú ombudsmanku pre práva národnostných menšín som informovala, že prieskum poukázal na pretrvávajúcu diskrimináciu a segregáciu v školách, za čo nás od roku 2014 kritizuje Európska komisia, a ak sa stav nezlepší, hrozí nám žaloba. Školská reforma nepriniesla evidentnú zmenu a ukončenie segregácie, a to aj napriek tomu, že školský zákon ju vyslovene zakazuje. Témami stretnutia boli aj problematická diagnostika a rediagnostika v súvislosti so špeciálnym vzdelávacím prúdom a potreba zavedenia povinnej predškolskej dochádzky či prob-

lém s nedostatočným vzdelávaním v rómskom jazyku.

Stretnutie ombudsmanov krajín V4

Na každoročnom stretnutí ombudsmanov krajín V4 diskutovali v polovici septembra 2018 zástupcovia KVOP o aktuálnych témach, akými sú sloboda prejavu, vzdelávanie v oblasti ľudských práv a úloha medzinárodných zmlúv a dohovorov. V súvislosti s ochranou slobody prejavu poukázali na februárovú udalosť spojenú s vraždou novinára Jana Kuciaka a Martiny Kušnírovej a na rastúcu potrebu zabezpečiť novinárskemu povolaniu zvýšenú ochranu.

V rámci aplikácie medzinárodných ľudsko-právnych dokumentov upriamili pozornosť na potrebu ratifikácie OPCAT a neodkladného vytvorenia národného preventívneho mechanizmu v Slovenskej republike, ktorá je poslednou z krajín Európskej únie, ktorá tak ešte neučinila.

Zdvorilostná návšteva srbského verejného ochrancu práv

Na stretnutí v Bratislave so srbským ombudsmanom, Zoranom Pašalićom, s jeho delegáciou a s veľvyslancom Srbskej republiky v Slovenskej republike, Momci- lom Babicom, sme si začiatkom októbra 2018 vymenili zistenia v oblasti ochrany práv detí a vzdelávania. Srbská strana nás informovala ako pomáha vzdelávaniu detí utečencov, ktorých má v krajine približne 5 000. Prebrali sme aj tému súdnych preťahov. Keďže srbskému ombudsmanovi sa rozšírili kompetencie o preskúmavanie lehôt v súdnych konaniach, podelili sme sa s ním o naše skúsenosti. Zo stretnutia vyplynulo podpísanie Memoranda o porozumení medzi ochrancom občanov (ombudsma-

nom) Srbskej republiky a VOP Slovenskej republiky.

Osveta a iné aktivity na podporu ľudských práv

Ombudsmanské „Ďakujem“ 2018

Už tradične som vyjadrila poďakovanie osobnostiam, ktoré chránia ľudské práva. Urobila som tak pri príležitosti Medzinárodného dňa ľudských práv (10. 12.), ktorý bol vyhlásený Valným zhromaždením OSN ako pripomienka prijatia Všeobecnej deklarácie ľudských práv. Na tradíciu odovzdávania ombudsmanského „Ďakujem“, ktorú v roku 2015 zaviedla vtedajšia VOP, som nadviazala i ja a tento rok som odovzdala ocenenie po druhý raz.

Medzi ocenenými boli Lucia Mikulinová a Marián Ruňanin, ktorí sa aktívne zapojili do vzdelávania o demokracii v projekte Otvorené školy Nadácie otvorenej spoločnosti. Poďakovanie získali za prínos v šírení osvetu o fungovaní demokratického a právneho štátu medzi žiakmi a žiačkami, či už intelektovo nadanými alebo z marginalizovaných skupín. Ďalšou ocenenou bola Mariana Kováčová za ochranu práv detí a žien, ktoré sa stali obeťami domáceho a rodovo podmieneného násillia. Ocenila som jej iniciatívu a priamu pomoc deťom a ženám v krízovom stredisku, či poradni občianskeho združenia Centrum Slniečko. Poďakovanie som venovala tiež Eve Sirackej za to, že sa dlhodobo angažuje v boji proti rakovine a pri ochrane zraniteľnej skupiny ľudí trpiacich touto zákernou chorobou. Ocenenie získala za medicínsky prínos vo výskume, rozvoji diagnostiky, liečby onkologických chorôb ako aj za jej záujem a starostlivosť o pacientky a pacientov s rakovinou. Zuzana Pohánková dostala ocenenie za

dlhodobú prácu s ľuďmi bez domova a vytváranie možností pre nich, ako sa vymaniť z ťažkej a často bezvýchodiskovej situácie. Cením si prínos projektov občianskeho združenia Proti prúdu, vďaka ktorým majú mnohé bezdomovkyne a bezdomovci šancu a nádej na lepší život. Poukázala som nielen na najznámejší projekt – pouličný časopis NOTA BENE, ktorý ľuďom bez domova po celom Slovensku poskytuje možnosť získať príjem, ale aj na ďalšie projekty zamerané na ich zamestnávanie či oddľžovanie. Na záver večera som ocenila Antona Srholca in memoriam za jeho celoživotný prínos v rozvíjaní myšlienky ochrany ľudských práv. Kňaz a zakladateľ občianskeho združenia Resoty bojoval počas života s mnohými prekážkami, ktoré mu nedovoľovali venovať sa teologickej činnosti, za čo bol dokonca väznený. Napriek tomu po návrate z väzenia a zákaze vykonávať kňazskú činnosť, rozhodne pomáhal ľuďom z marginalizovaných skupín a chránil ich práva. V roku 1992 založil re-socializačné zariadenie Resoty a postaral sa o dôstojné bývanie a život zraniteľných ľudí bez domova. Ocenenie prebral Michal Srholec, brat Antona Srholca.

Prednášková činnosť a osveta

V roku 2018 prejavili záujem o prednášku či diskusiu so mnou alebo s právničkami KVOP dve základné školy, deväť stredných škôl (z toho štyri gymnáziá) a tri univerzity. Cieľom prednášok a diskusií bolo sprostredkovať deťom a študentom základné ľudské práva garantované ako ústavou, tak aj medzinárodnými dokumentmi a tiež činnosť VOP. Témy prednášok a diskusií sa líšili podľa záujmu školy, vekovej štruktúry žiakov a študentov a ich študijného zamerania. Súčasťou prednášok bolo vždy riešenie prípadových štúdií založených buď na konkrét-

nych prípadoch, ktorými som sa zaoberala, alebo na prípadoch prejedávaných ESLP, s cieľom čo najviac priblížiť žiakom a študentom problematiku ľudských práv.

Projekt na zlepšenie zrozumiteľnosti právnych poučení

V rámci tejto kapitoly by som rada uviedla spoluprácu aj s akademickou obcou, a to konkrétne s Univerzitou Komenského v Bratislave, s Filozofickou fakultou a s Katedrou etnológie a muzeológie. Uvedená univerzita ma oslovila listom, ktorým mi ponúkla spoluprácu na projekte, ktorý by mohol zlepšiť komunikáciu v našej spoločnosti a prispieť tak k vyriešeniu niektorých signifikantných problémov.

Na základe tohto oslovenia boli s príslušnou pracovníčkou danej fakulty v priestoroch KVOP uskutočnené viaceré osobné stretnutia. Fakulta sa zaujímala o situácie/prípady, v ktorých ide o preklad z/do cudzieho jazyka a zároveň z/do odbornej reči. Konkrétne uviedla, že ide o situácie, v ktorých rôzne skupiny ľudí (žiadatelia o azyl, rodičia v rámci školských aktivít svojich detí, pacienti, osoby stíhané v rámci trestného stíhania) podpisujú informované súhlasy o tom, že boli poučení napriek tomu, že samotnému poučeniu zakódovanému v právnom texte v skutočnosti nerozumejú. Javí sa, že tento problém sa týka nielen minoritných skupín či cudzincov, ale aj ľudí s rôznym stupňom vzdelania, či iným materinským jazykom, ktorým by bolo potrebné podať dané informácie inou formou tak, aby im porozumeli.

Na riešenie tohto problému by bolo vhodné spojiť sily viacerých profesií – právnikov, tlmočníkov, prekladateľov, etnológov - aby právne zložité texty preložili do zrozumiteľnej slovenčiny a následne aj do

iných jazykov, vrátane jazykov etnických minorít. Išlo by o právne nezáväzné preklady - vysvetlivky, ktorých jediný účel by bol zrozumiteľnejšie informovanie jednotlivca. Právne záväznú formu by aj naďalej malo zákonné znenie pučenia.

Týždeň boja proti rasizmu

Počas týždňa boja proti rasizmu právničky KVOP diskutovali o ľudských právach so študentmi a študentkami stredných škôl v Tisovci a v Detve o tom, čo sú ľudské práva a ako sa brániť v prípadoch, kedy je do nich zasahované. Načrtli im príklady, kedy sa polícia neprimerane správala k deťom. Keďže prednášali počas týždňa boja proti rasizmu, spomenuli aj tému rasovej diskriminácie, ktorá v našej spoločnosti rezonuje.

Olympiáda ľudských práv

Prevzala som záštitu nad 20. ročníkom Olympiády ľudských práv. V rámci spolupráce právničky KVOP realizovali prednášky pre študentky a študentov, ktorí sa rozhodli do tejto súťaže zapojiť. Zároveň, spolu so mnou, pripravili jednu z tém esejí, a to: *„Ktoré ľudské práva sú podľa Vášho názoru najviac ohrozené extrémizmom? – Porad'te verejnej ochrankyni práv, ako môže prispieť k ich účinnej ochrane.“*

V rámci dvojdnovej olympiády mali mladí ľudia za úlohu vyjadriť svoj postoj k modelovým prípadom, v ktorých by mohlo dochádzať k zasahovaniu do ľudských práv. Jeden z modelových prípadov pripravili právničky KVOP. Zaujímalo ich, aký je názor súťažiacich na situáciu v Žiline, kde bola možnosť detí dopravovať sa mestskou hromadnou dopravou zadarmo podmienená tým, či ich rodičia platia za smeti. Z toho dôvodu nemohli všetky deti využívať bezplatnú hromadnú dopravu, a niektoré

sa preto nemohli dostať do školy. Väčšina mladých ľudí správne vycítila, že ide o zásah do práva detí na ich vzdelanie. Študenti a študentky s nadšením a so zápalom pre ľudské práva okrem iného podotkli, že by uvítali, keby školy venovali väčšiu pozornosť témam spojeným s ľudskými právami. Víťazné eseje som ocenila krátkodobou stážou pre ich tvorcov v KVOP.

Diskusia o chudobe a jej dôsledkoch

Občianske združenie Proti korupcii ma pozvalo na verejnú diskusiu o chudobe, jej príčinách a dôsledkoch. Tento spoločenský problém síce zasahuje len určitú časť obyvateľstva, no aby sme ho prekonávali, musíme ho riešiť systematicky. Samostatnou kapitolou témy chudoba je rómska otázka, ktorá si vyžaduje dlhodobé a účinné opatrenia v oblasti vzdelávania a bývania a s tým súvisiacou zamestnanosťou. Je potrebné vyriešiť základné existenčné potreby, edukáciu detí aj ich rodičov a hľadať cesty, ako im napomôcť. Pozitívne príklady sú dôkazom, že sa to dá, ale na to, aby sa ich počet zvyšoval, je dôležité prijať systémové opatrenia a riešenia. Na otázku chudoby vplyva aj otázka prístupu k pitnej vode, ktorou sa KVOP dlhodobo zaoberá. Dostupnosť pitnej vody je jedným z krokov k prekonávaniu chudoby v spoločnosti.

Týždeň rešpektu k pôrodu

Počas Svetového týždňa rešpektu k pôrodu som sa zapojila do projektu Zuzany Limovej, autorky filmu „Medzi nami“, ktorá okrem mňa oslovila aj ďalších odborníkov a odborničky v danej oblasti, aby uviedli svoj komentár k jednotlivým problémom pôrodnictva na Slovensku. Do projektu bola zapojená aj lekárka, Lucia Kantorová, právnička, Janka Debrecéniová, pôrod-

ná asistentka, Iveta Lazorová, aktivistka, Zuzana Krišková, psychiater, Jozef Hašto, a pôrodník, Viliam Lokša.

Ja som sa v rámci týždňa vyjadrila k šitiu bez anestézie:

„Ľudské práva musíme rešpektovať a chrániť. V prípade šitia bez adekvátnej anestézie je porušené právo nebyť podrobená násilniu, mučeniu a inému krutému, neľudskému a ponižujúcemu zaobchádzaniu.

Šitie bez dostatočnej anestézie či iného spôsobu tláenia bolesti spôsobuje ženám veľké utrpenie. Osobitný spravodajca OSN pre násilie a iné kruté, neľudské a ponižujúce zaobchádzanie alebo trest to označuje za jasný príklad hrubého zaobchádzania. Namiesto postupu, ktorý ženám spôsobuje vážne utrpenie, by mali byť v plnej miere využívané metódy, vďaka ktorým môžu byť pôrodné alebo popôrodné bolesti u žien tláené.

Šitie pôrodných poranení súvisí aj s problémom rutinného nástrihu hrádze. Tento úkon sa v slovenských vysokoškolských učebniciach stále prezentuje ako ochrana pred natrhnutím, čo však bolo vedeckými štúdiami vyvrátené. Podľa Svetovej zdravotníckej organizácie by sa nástrih mal používať len v nevyhnutných prípadoch, napríklad ak je ohrozený život dieťaťa. Ak sa nástrih vykonáva bez medicínsky indikovaného dôvodu, takisto predstavuje hrubé zaobchádzanie.“

Diskusia o dôvere v štát

Prijala som pozvanie na diskusiu „O tom potom“ o dôvere v štát a v jeho inštitúcie. O tom, čo je to dôvera a ako sa má prejavovať dôveryhodný štát som diskutovala s novinárom, Dušanom Karolyim, a so Zuzanou Révészovou, ktorá v súčasnosti pôsobí v špeciálnej základnej škole.

Podpora Svetového dňa utečencov

Právničky KVOP sa zúčastnili podujatia Nedelná Paráda, ktorú pripravila Nadácia Milana Šimečku pri príležitosti osláv Svetového dňa utečencov. V informačnom stánku KVOP sa účastníci a účastníčky mohli oboznámiť s činnosťou VOP a s informáciami ohľadom situácií, v ktorých im môže pomôcť, keď úrady porušujú ich práva a slobody.

Ústavnoprávne aspekty ochrany práv LGBTI

Na základe pozvania Evanjelickej cirkvi Augsburgského vyznania Bratislava Staré mesto som sa zúčastnila konferencie, na ktorej som predniesla informáciu o aktuálnom stave problematiky ochrany práv príslušníkov LGBTI *de constitutione lata* i *de lege lata* v nadväznosti na aktuálnu judikatúru ESLP aj Súdneho dvora Európskej únie. Zásadný záver, ktorý by mal byť určujúci pre danú oblasť je predovšetkým to, že existencia osobitnej ústavnoprávnej ochrany manželstva ako jedinečného zväzku muža a ženy (čl. 41 ods. 1 ústavy) netvorí prekážku pre vytvorenie právneho rámca pre páry osôb rovnakého pohlavia (takáto právna situácia je v Chorvátsku i v Maďarsku).

Konferencia „Aktívne starnutie a medzigeneračná spolupráca“

Intenzívne sa venujem aj ochrane práv seniorov. Na konferencii v Bratislave som prezentovala spôsoby, akými KVOP bojuje za práva starších a zraniteľnejších ľudí. Konkrétne som spomenula prieskum kontroly dodržiavania základných práv v zariadeniach pre seniorov. Poukázala som na v tom čase predbežné výsledky, ktoré naznačili, že v tejto oblasti má Slovensko stále veľký priestor na zlepšenie. Okrem toho som po-

čas diskusie upozornila aj na ďalšie rezervy v ochrane práv seniorov, presnejšie na diskrimináciu na základe veku zo strany štátu. V prípade príspevkov na motorové vozidlo a osobnú asistenciu, ktoré môžu získať len ľudia, ktorí ešte nemajú viac ako 65 rokov, som sa obrátila na ústavný súd a žiadala o odstránenie diskriminačných podmienok zo zákona. Ústavný súd prijal môj návrh na ďalšie konanie.

Pracovné stretnutie so zástupcami veľvyslanectiev na Slovensku

Na základe pozvania Chargé d'affaires Kánady, Johna von Kaufmanna, som sa stretla so zástupcami približne zo veľvyslanectiev na Slovensku, na ktorom som prezentovala činnosť VOP v roku 2017, 2018 (s odkazmi na konkrétne podnety tak, ako boli uvedené v správe o činnosti VOP v anglickom jazyku), priblížila ústavnoprávnu a zákonnú úpravu tohto inštitútu (s odkazmi na pôsobnosť VOP prostredníctvom Ombudsman-kinho sprievodcu orgánmi verejnej správy v anglickom jazyku) a zodpovedala som otázky zo strany prítomných účastníkov stretnutia.

Konferencia „Romologické diskurzy - RODI 2018“

V Nitre som krátkym príspevkom otvorila konferenciu „Romologické diskurzy - RODI 2018“. Základom pre pochopenie rómskej kultúry je odlišenie charakteristických črt tohto etnika od dôsledkov chudoby. Zároveň je kľúčom nájsť také riešenia, ktoré ľuďom z marginalizovaných komunit a zo sociálne znevýhodneného prostredia pomôžu vymaniť sa z generačnej chudoby. V tomto kontexte má svoje nezastupiteľné miesto aj vzdelávanie – či už zavedenie povinnej predškolskej dochádzky alebo krokov na

zabránenie segregácie a diskriminácie v školách.

Prednáška pri príležitosti pripomenutia Nežnej revolúcie

Na akademickej pôde medzi študentmi a študentkami práva Trnavskej univerzity som si pripomenula Deň študentstva. Novembrové udalosti roka 1989 poukazujú nielen na nespokojnosť ľudí s vtedajším režimom, ale aj na ich odvahu a odhodlanosť bojovať za slobodu a ľudské práva. O slobodu a demokraciu musíme bojovať každý deň, pretože o ňu môžeme ľahko a rýchlo prísť. Aj z tohto dôvodu je potrebné s mladými ľuďmi o týchto témach hovoriť.

Human forum 2018

Prevzala som záštitu nad piatym ročníkom ľudsko-právneho fóra „HUMAN FORUM – Demokracia v ohrození?“, ktorého iniciátorom je občianska platforma Nie v našom meste. Vo svojom príspevku som sa venovala téme „Ako byť aktívnym a zodpovedným občanom?“. Odpoveď som hľadala v troch krokoch. Prvým je uvedomiť si, že každý z nás je pre spoločnosť dôležitý a že máme reálnu možnosť veci ovplyvniť. Za ďalší dôležitý krok považujem záujem o dianie okolo nás a o snahu identifikovať problémy a výzvy, ktorým naša spoločnosť čelí. Posledným krokom je neostať ľahostajným a začať zodpovedne využívať dostupné možnosti a nástroje, ktoré nám demokratická spoločnosť ponúka.

Podpora výzvy ku klimatickej kríze

Podpísala som výzvu odbornej a kultúrnej obce týkajúcu sa klimatickej krízy smerom k vláde Slovenskej republiky, k médiám aj k verejnosti. Iniciatíva reaguje na klimatickú konferenciu COP24, ktorá sa začala v de-

cembri 2018 v Katoviciach v Poľsku s účasťou viac ako 200 krajín sveta a tiež na stanovisko vedeckej obce z októbra 2018. Právo na priaznivé životné prostredie je ohrozené klimatickou krízou, ktorá zásadne ovplyvňuje našu budúcnosť. Ak nezačneme ihneď hľadať riešenia na zmiernenie a spomalenie krízy, o niekoľko rokov už môže byť neskoro. Z tohto dôvodu som vyslovila iniciatívu podporu a vyzvala som aj verejnosť, aby sa k výzve pripojila.

Odovzdanie ocenenia „Vnímavá škola“

Vedúci KVOP odovzdal na oceňovaní Vnímavých projektov certifikáty z kategórie „Vnímavé školy“. Iniciatívny a progresívny prístup škôl k vzdelávaniu, poznávaniu a hľadaniu spôsobov ako medzi študentkami a študentmi búrať predsudky a stereotypy, je dnes nesmierne dôležitý. Vnímaví učitelia, učiteľky, študenti a študentky sú mimoriadnou inšpiráciou pre ďalšie školy, ktoré majú snahu stať sa otvorenými, inkluzívnymi a nakoniec aj „Vnímavými“.

Dúhový Pride

V roku 2018 som mala snahu o realizáciu stretnutia za okrúhlym stolom k téme práv ľudí z LGBTI komunity na Slovensku. Zorganizovala som niekoľko prípravných stretnutí, ktoré mali vyústiť do spoločného stretnutia za okrúhlym stolom, za ktorým by sa stretli zástupcovia LGBTI komunity a zástupcovia konzervatívneho či umierneného názorového prúdu. Jadrom troch parciálnych stretnutí bola prezentácia dôvodov (zo zverejneného stanoviska VOP k tejto téme), pre ktoré by sa párom osôb rovnakého pohlavia mal poskytnúť právny rámec na úrovni tzv. minimálneho štandardu podľa relevantnej judikatúry ESLP. Vzhľadom na názorovú roztrieštenosť sa

okrúhly stôl nepodarilo zrealizovať. Na základe pozvania Iniciatívy Inakosť som preto podporila osobnou účasťou Dúhový Pride, ktorého zmyslom je upozorniť na existenciu ľudských bytostí z LGBTI menšiny aj na Slovensku a ich aktivitu pre uznanie práv v sekulárnej spoločnosti (čl. 1 ods. 1 ústavy).

Vek nemôže byť prekážkou pri poskytovaní pomoci

Obrátila som sa na ústavný súd, aby preskúmal právnu úpravu, ktorá je, podľa mňa, diskriminačná. Na legislatívu, ktorá upravuje podmienky na získanie príspevkov na osobnú asistenciu alebo na motorové vozidlo len v ohraničenom vekovom limite, upozornila komisárka pre osoby s ťažkým zdravotným postihnutím, Zuzana Stavrovská. V súčasnosti možno podľa zákona poskytnúť príspevok na osobnú asistenciu „najskôr od šiesteho roku veku do dovŕšenia 65. roku veku“. Podobne je to aj pri žiadosti o príspevok na kúpu auta. Dolná veková hranica síce v tomto prípade neexistuje, horná je však rovnako stanovená na 65 rokov. Som toho názoru, že právna úprava nie je v súlade s ústavou, ani s medzinárodnými dohovormi. Podľa rozhodnutia zo 14. 11. 2018 sa ústavný súd bude mojim návrhom zaoberať v ďalšom konaní.

Okrem tejto spolupráce sme v roku 2018 s Úradom komisárky pre osoby so zdravotným postihnutím komunikovali aj vo veci prieskumu dodržiavania základných práv v zariadeniach pre seniorov.

Spoločne proti segregácii vo vzdelávaní

Na tlačovej konferencii sme spolu so splnomocnencom vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity, Ábelom Ravaszom, s hlavnou školskou inšpektorkou, Vierou Kalmárovou, a s riaditeľka Výskumného

ústavu detskej psychológie a patopsychológie, Janette Motlovou, podpísali Spoločné vyhlásenie k desegregácii vzdelávacieho systému Slovenskej republiky. Upozornili sme v ňom na nedostatky vo vzdelávacom systéme, pripomenuli vláde Slovenskej republiky jej záväzky z programového vyhlásenia v tejto oblasti a navrhli opatrenia na zlepšenie aktuálneho stavu. Jedným z nich bolo zavedenie povinnej predškolskej dochádzky. Predstavitelia vlády rozhodli na novembrovom zasadnutí, že od 01. 09. 2020 by malo byť predprimárne vzdelávanie pre všetky päťročné deti povinné.

Detské obeť násilia musíme obzvlášť chrániť

Dlhodobu spolupracujem s občianskym združením Náruč, ktoré sa venuje ochrane práv detí. Po viacerých pracovných stretnutiach sme sa zhodli na potrebe otvorenia tejto témy v širšom kontexte, a to prostredníctvom stretnutia za okrúhlym stolom, nad ktorým som prevzala záštitu.

Na stretnutí sa zúčastnili zástupcovia ministerstiev a iných kompetentných orgánov a inštitúcií. Výsledkom diskusie sú odporúčania na zlepšenie ochrany a postavenia detí v trestnom konaní – je potrebné, aby sa na ne v aplikačnej praxi dôsledne uplatňoval status obeť. Okrem toho sme sa zhodli, že vypočúvanie by malo prebiehať tak, aby deti boli čo najmenej traumatizované. Nejde len o minimalizovanie počtu výsluchov, ale aj o spôsob vypočúvania a o miesto, na ktorom sa výsluch odohráva. V roku 2019 by malo byť na Slovensku 15 špeciálnych výsluchových miestností zohľadňujúcich stav a vek dieťaťa. Do budúcnosti však bude nevyhnutné postupne zabezpečovať ďalšie takéto priestory. Diskutovali sme aj o potrebe zabezpečiť

oznamovateľom možnosť zachovania ich anonymity zo strany všetkých povinných subjektov.

Diskusia o práve na bývanie

Prevzala som záštitu nad diskusiou k téme ochrany práva na bývanie organizovanou Nadáciou SOCIA, v spolupráci s občianskym združením Proti prúdu (vydavateľ Nota Bene). Počas diskusie bola predstavená aj publikácia Právo na bývanie, ktorej autormi sú Nina Beňová a Maroš Matiaško.

Rada pre štátnu službu

Poverený právnik KVOP spolupracoval s Radou pre štátnu službu pri tvorbe Etického kódexu štátneho zamestnanca. Pracovná verzia Kódexu definuje princípy výkonu štátnej služby pre všetkých zamestnancov jednotne. Ide napríklad o princíp politickej neutrality, nestrannosti, verejného záujmu pri výkone štátnej služby a pod. Etický kódex ešte musí schváliť Úrad vlády Slovenskej republiky. (<https://radaprestatnuslužbu.vlada.gov.sk/19216-sk/eticky-kodex-statneho-zamestnanca/>),

Regionálne výjazdy

Žilina

Na regionálnom výjazde v Žiline v máji 2018 som sa, spolu so zástupcami KVOP, pozrela na otázku bývania rodín, ktoré po požiari v bytovke na Bratislavskej ulici dodnes žijú v provízorných unimobunkách. V jednom z obytných kontajnerov s tromi posteľami v stiesnených priestoroch žije napríklad aj osemčlenná rodina. Mesačné náklady zahŕňajúce nájomné a poplatky za energie vychádzajú na 200 €. Podľa informácií zástupcov sociálneho a bytového odboru mesta Žilina nesmú byť dlžníkmi a musia mať

zaplatený poplatok za komunálny odpad na to, aby im mesto pridelo iný nájomný byt. Podmienka bezdlžnosti voči mestu sa týkala aj bezplatnej mestskej dopravy pre deti. Ak rodičia detí neplatili za komunálny odpad, z detí sa stali dlžníci, bez možnosti využívať dopravu zadarmo. Tento princíp je v rozpore s ústavou, na čo som upozorňovala. Od januára 2018 sa situácia zrušením spomínanej podmienky v Žiline vyriešila.

V popisovanej zóne, kde rodiny žijú v unimobunkách, mesto zriadilo komunitné centrum, v ktorom pracujú dve sociálne pracovníčky. Majú s taktó ubytovanými ľuďmi pracovať, informovať ich, pomáhať deťom s učením. Priestory centra sú však pomerne malé a centrum je každodenne otvorené len do 16:00 hodiny.

Okrem otázky bývania ľudí zo sociálne znevýhodneného prostredia bolo cieľom výjazdu aj vzdelávanie. Žilina minulý rok zrušila ZŠ na Hollého ulici, ktorú navštevovali rómske deti. Tie boli po zatvorení školy porozdeľované do základných škôl po celom meste. Proces integrácie je dlhodobý, ale učiteľka a učiteľky sa deťom snažia pomáhať a uľahčiť im ho. Problémom je však nízky počet asistentov, napríklad na ZŠ Jarná.

Centrum pre výskum etnicity a kultúry organizuje doučovanie s dobrovoľníkmi na ZŠ Gaštanová a snaží sa pomáhať žiakom a žiačkam vo vzdelávaní. Mesto sa pri zabezpečovaní pomoci deťom zo sociálne znevýhodneného prostredia pri zvládaní školských povinností a ich napredovaní spolieha na dobrovoľníkov a dobrovoľníčky z centra.

Počas výjazdu v Žiline prebehla aj návšteva detského advokačného centra Náruč, ktoré poskytuje ochranu obetiam domáceho a sexuálneho násillia. Je veľkým krokom vpred, že občianske združenie Náruč

vytvorilo v centre špeciálne zariadenú výsluchovú miestnosť pre deti, ktorá samotný proces výsluchu výrazne uľahčuje. Centrum poskytuje miestnosť vyšetrovateľom Policajného zboru, tí ju však nevyužívajú vždy a často ostávajú pri zastaraných spôsoboch vypočúvania, ktoré však pre deti môžu byť traumatizujúce.

Prešov a Košice

Zareagovala som na otvorený list od príslušníkov Policajného zboru, ktorí pôsobia na východnom Slovensku a špecializujú sa na prácu s rómskou komunitou. Na regionálnom výjazde v Prešove a v Košiciach v júni 2018 som navštívila so zástupcami KVOP tie obce, ktoré obývajú ľudia z rómskej komunity a pozreli sme sa na podmienky, v akých žijú. Základom pre lepší životný štandard je pitná voda, ktorá však, žiaľ, nie je všade samozrejmosťou. V obci Svinia majú obyvatelia len jednu studňu, ktorej voda nebola podrobená kvalitatívnej kontrole. Je všeobecne uznanou skutočnosťou, že bez prístupu k pitnej vode a teplej úžitkovej vode nie je možné zabezpečiť osvojenie si základných hygienických návykov, ktoré sú nevyhnutným predpokladom pre základné spoločenské kontakty, akými sú napríklad školská dochádzka a práca.

Na výjazde sme diskutovali s policajťmi, ktorí mi výzvu na návštevu adresovali. Dozvedeli sme sa, že v snahe znižovať kriminalitu spolupracujú s tzv. občianskymi hliadkami, teda s vybranými obyvateľmi obcí, ktorí prispievajú k udržiavaniu poriadku a napomáhajú odvrátiť konflikty. V prípadoch, kedy je však nevyhnutný zásah polície, by policajti uvítali funkčné kamery. Podľa nich sú účinným nástrojom ako predchádzať konfliktom, pretože ak nimi disponujú, v potenciálnych útočníkoch vyvoláva-

jú väčší rešpekt. Na potrebu zabezpečenia funkčných kamier dlhodobo upozorňujem, rovnako, ako to robila moja predchodkyňa, pretože uľahčujú vyhodnotiť, či bol policajný zásah vykonaný primerane a legitímne.

Rómsku problematiku je nevyhnutné riešiť komplexne, systematicky a od základov. Ak sa budeme zameriavať iba na dôsledky problémov, nemôžeme očakávať pozitívne zmeny.

Na druhej strane existujú svetlé príklady, ako sa vymaniť z prostredia s nízkymi životnými štandardmi. Napríklad v obci Rankovce boli mimovládnu organizáciou ľuďom poskytnuté mikropožičky, aby si sami postavili obydlia, čo im zabezpečilo dostatok životného priestoru a lepšie podmienky pre život.

Trnava

Po prvý raz som dostala pozvanie na pracovné stretnutie od predsedu vyššieho územného celku. Jednou z tém stretnutia v novembri 2018 bola kauza „Čistý deň“ a vývoj situácie v súvislosti s ukončením nájmu budovy s prevádzkovateľmi zariadenia a jej využitím na iné účely. Podľa Jozefa Viskupiča kraj hľadá nové spôsoby kontroly zariadení sociálnych služieb, kde vidí priestor na úzku spoluprácu s KVOP. Okrem toho sa na rokovaní rozoberala téma vzdelávania v súvislosti s rozdelením školských obvodov, ktorej sa KVOP dlhodobo venuje.

Nitra

Počas regionálneho výjazdu v Nitre v novembri 2018 sa uskutočnilo stretnutie s Eleonórou Grófovou, riaditeľkou Ústavu na výkon trestu odňatia slobody Nitra – Chrenová, v ktorom sú umiestnené ženy. Riaditeľka ma oboznámila s aktuálnou

situáciou v ústave, po ktorej nasledovala prehliadka samotnej väznice, jej priestorov, ako aj jej materiálneho vybavenia. Zaujímala som sa o zabezpečenie zdravotnej starostlivosti. Keďže v ústave sa vyrábajú napríklad topánky a rôzne textilné výrobky – ponožky a pracovné odevy do nemocníc, zisťovala som, aké sú podmienky pri vykonávaní tejto pracovnej činnosti odsúdených. Cieľom návštevy bola aj obhliadka prebiehajúcej rekonštrukcie nového pavilónu, ktorý by mal byť k dispozícii v roku 2019.

Program pre stážistov

Aj v roku 2018 mali študenti a študentky práva, medzinárodných vzťahov a politológie možnosť absolvovať stáž v KVOP. Okrem slovenských univerzít sa na stáž v KVOP môžu prihlásiť aj mladí ľudia aj zo zahraničných škôl cez Akadémiu LEAF. Študenti a študentky majú počas stáže možnosť spoznať prípravu právnych analýz k zaujímavým témam, akými sú napríklad vzdelávanie detí zo sociálne znevýhodneného prostredia či postupy polície a mnoho ďalších. Zároveň si môžu teóriu overiť aj priamo v praxi – v teréne na výjazdoch, napríklad v rómskych osadách, domovoch sociálnych služieb či v školách, kde právnici a právničky KVOP sledujú, či nedochádza k segregácii a diskriminácii. Taktiež môžu počas stáže absolvovať vzdelávacie programy v rámci aj mimo KVOP. V roku 2018 v KVOP vykonávalo stáž 14 študentiek a študentov a niektorí si stáž predĺžili na viac ako tri mesiace.

Kancelária verejného ochrancu práv v roku 2018

Činnosť KVOP

KVOP je rozpočtová organizácia so sídlom v Bratislave, ktorá v súlade so zákonom o VOP plní úlohy spojené s odborným, organizačným a technickým zabezpečením činnosti VOP.

Podľa § 17 zákona o VOP má VOP právo požadovať od orgánov verejnej správy podklady a informácie, ktoré potrebuje na plnenie svojich úloh, resp. tieto informácie môžu požadovať ním splnomocnení zamestnanci KVOP. Úlohy KVOP plnia štátni zamestnanci a zamestnanci vykonávajúci práce vo verejnom záujme, ktorých počet schvaľuje VOP. Podrobnosti o organizácii a úlohách

KVOP obsahuje organizačný poriadok vydaný VOP.

Zabezpečenie bezproblémového a efektívneho výkonu zverených úloh predpokladá kvalitné a vysoko odborné ľudské zdroje, finančné prostriedky na ich zodpovedajúce mzdové ohodnotenie a vytvorenie plnohodnotného pracovného prostredia, rovnako dostatok rozpočtových zdrojov na krytie nákladov súvisiacich s aktivitami VOP a jeho kancelárie.

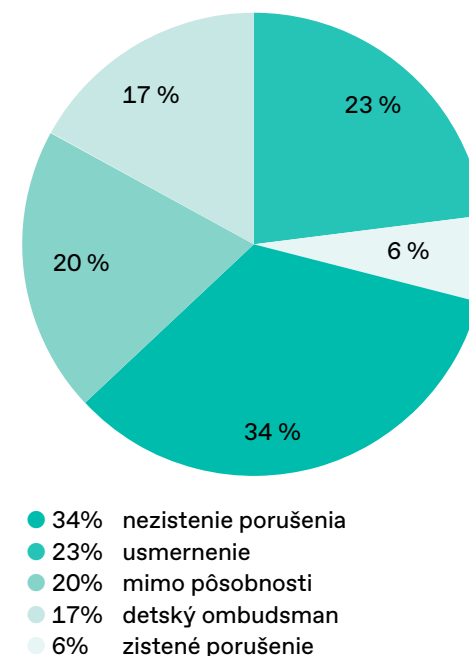
Sumárne údaje o činnosti KVOP

V roku 2018 pracovala KVOP celkovo s 2 282 agendovými písomnosťami. Z tohto počtu bolo 1 543 podnetov a 739 podaní, ktoré boli doručené KVOP buď osobne, prostredníctvom poštovej prepravy, elektronickou poštou alebo prostredníctvom elektronickej schránky (ÚPVS) č. E0005579891.

Po preskúmaní podnetov VOP konštatovala porušenie základného práva a slobody 178x v 101 podnetoch. Porušenie základného práva a slobody nezistila v 634 podnetoch a 369 podnetov bolo mimo pôsobnosti VOP. Do roku 2019 bolo prenesených 439 podnetov.

Zo 739 podaní bolo 315 doručených prostredníctvom formulára na stránke detskyombudsman.sk a 424 žiadostí o usmernenie bolo doručených prostredníctvom elektronickej pošty. Všetkých 739 podaní bolo vybavených v roku 2018.

Tab. Grafické znázornenie podielov agendových písomností v roku 2018

Spolu/rok		Celkovo		Počet
2 282	podnety	1 543	zistenie porušenie	101
			nezistenie porušenia	634
			mimo pôsobnosti	369
	podania	739	detský ombudsman	315
			usmernenie	424

Usmerňovanie občanov

Na KVOP sa často obracajú aj občania hľadajúci pomoc pri riešení problémov, ktoré nepatria do pôsobnosti VOP. Najčastejšie sa zamestnanci KVOP stretávajú s otázkami z oblasti občianskeho práva, ako napr. exekúcie, susedské spory, alebo spory s bankou, pričom občania veľa krát súčasne žiadajú aj o právne poradenstvo. Takýchto občanov sa zamestnanci KVOP snažia usmerniť a poradiť im, ako sa daný problém dá riešiť, prípadne ich odkázať na príslušný orgán alebo inštitúciu, ktorá im môže pomôcť. V roku 2018 bolo doručených a písomne vybavených 424 takýchto usmernení.

Pomoc deťom prostredníctvom stránky www.detskyombudsman.sk

KVOP bolo v roku 2018 prostredníctvom internetovej stránky www.detskyombudsman.sk celkovo doručených 315 otázok.

KVOP prostredníctvom internetovej stránky www.detskyombudsman.sk zvyšuje povedomie detí a mladých ľudí o problematike základných práv a slobôd, o tom aké sú ich práva v škole, v rodine, v medziľudských vzťahoch a o tom, akým spôsobom si ich môžu uplatňovať. KVOP to považuje za kľúčové najmä preto, že bez dostatku informácií je uplatňovanie práv pre deti a mladých ľudí ťažšie ako pre dospelých. Na tejto internetovej stránke nájdú mladí užívatelia prístupnou formou spracované informácie o pôsobnosti VOP, o jej aktivitách týkajúcich sa detí a ochrany ich práv a o Dohovore o právach dieťaťa. Nájdú tam tiež kontakty na organizácie, ktoré deťom pomáhajú, ako aj prehľadne usporiadané najčastejšie otázky detí a odpovede na tieto otázky.

Priama komunikácia s deťmi prebieha prostredníctvom formulára, ktorý sa nachádza na tejto internetovej stránke. Tu môžu

klásť otázky a odpoveď na nich dostanú na zadanú adresu elektronickej pošty. Najčastejšie otázky, s ktorými sa deti na KVOP obracali, sa týkali problémov v škole, v rodine, tiež otázky o ich právach a povinnostiach v súvislosti s rozvodom rodičov, o problematike výživného, o vyplácaní štátnych sociálnych dávok a pod.

Vybavovanie žiadostí podľa zákona o slobode informácií

Právo na informácie je zakotvené v ústave a tiež vyplýva i z viacerých noriem medzinárodného práva, napr. z Dohovoru, z Listiny základných práv a slobôd, z Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach. Procesný postup umožňujúci realizáciu tohto práva upravuje vo všeobecnej rovine zákon o slobode informácií. Špeciálnu právnu úpravu na tomto poli obsahujú aj iné právne predpisy. Zmyslom tohto práva je, aby orgány verejnej moci primeraným spôsobom poskytovali informácie o svojej činnosti.

Zákon o slobode informácií upravuje dva spôsoby sprístupňovania informácií – povinné sprístupňovanie, tzv. aktívne, a sprístupňovanie informácií na základe žiadosti žiadateľa, tzv. pasívne. KVOP zabezpečuje povinné sprístupňovanie informácií prostredníctvom svojej webovej stránky, kde zverejňuje všetky povinne zverejňované informácie, vrátane uzatvorených zmlúv a objednávok. Sprístupňovanie informácií na základe žiadosti zabezpečuje KVOP priebežne, v súlade so zákonom o slobode informácií.

V roku 2018 bolo KVOP doručených 56 individuálnych žiadostí o sprístupnenie informácií od fyzických a právnických osôb, ktoré KVOP aj vybavila. V dvoch prípadoch vydala rozhodnutie o nesprístupnení informácií a v štyroch prípadoch vydala rozhodnutie o čiastočnom nesprístupnení informá-

cií. V štyroch prípadoch boli žiadosti, resp. ich časti, postúpené inej povinnej osobe, konkrétne ZVJS, ministerstvu práce a ministerstvu spravodlivosti. V jednom prípade vzal žiadateľ svoju žiadosť späť.

Tie žiadosti, ktoré boli vybavené sprístupnením požadovaných informácií, sa týkali najmä informácií o stave vybavenia podaných podnetov, listinných kópií rôznych stanovísk a dokumentov od orgánov verejnej správy a rozhodnutí VOP v rámci podnetov, informácií o sťažnostiach podaných KVOP, informácií o výške mesačných plátov a výške odmien vedúcich zamestnancov KVOP, návrhov zaslaných na ústavný súd a súvisiacich rozhodnutí, ktorými tento nevyhovел predloženým návrhom, informácií o početných stavoch zamestnancov a informácií o verejných ochrancoch práv, ktorí doposiaľ vykonávali túto funkciu.

Rozhodnutia o nesprístupnení žiadostí sa týkali predovšetkým názorov a právnych výkladov a tiež takých informácií, ku ktorým je prístup zákonne obmedzený.

Všetky žiadosti o sprístupnenie informácií, ktoré boli KVOP doručené, boli aj vybavené.

Organizačné zabezpečenie a hospodárenie kancelárie

Organizačné a personálne zabezpečenie

Uznesením vlády Slovenskej republiky č. 471/2017 bol na rok 2018 pre KVOP zachovaný limit 57 zamestnancov. Rozpočet KVOP určený na odmeňovanie bol s navýšením súvisiacim s valorizáciou plátov v roku 2018 určený vo výške 841 539 €. Zohľadnenie rozpočtovej priority „Posilnenie efektívnosti ochrany základných práv a slobôd“ pri tvr-

be rozpočtu predstavovalo možnosť KVOP personálne posilniť úrad v záujme zefektívňovania právnej ochrany fyzických osôb a právnických osôb. Napriek tomu však nebolo možné obsadiť všetky miesta VOP určené ako potrebné pre riadne zabezpečenie činnosti úradu VOP.

Úlohy KVOP zabezpečovalo v roku 2018 v priemere 36 zamestnancov (stav uvádzaný bez VOP), z toho 19 odborných zamestnancov – právnikov, plniacich činnosti v oblasti pôsobnosti verejného ochrancu práv. Organizáciu, chod a prevádzku KVOP zabezpečovalo 17 zamestnancov. Napriek tomu, že trvalou snahou KVOP je stabilizácia obsadenia pracovných pozícií, rok 2018 bol v KVOP spojený s mimoriadnou personálnou fluktuáciou, ktorá do veľkej miery brzdila jej plynulý chod.

Podmienkou plnenia profesionálne náročných úloh s veľkou šírkou odborného zamerania je aj kontinuálne zabezpečovanie prehlbovania kvalifikácie zamestnancov a vytvorenie optimálneho pracovného prostredia. Vzdelávacie aktivity boli v roku 2018 zamerané nielen na témy súvisiace s odborným zameraním činnosti, ale aj na osobnostný rast a manažérske vzdelávanie zamestnancov. Zefektívnenie postupov v rámci riadenia ľudských zdrojov je jednou z priorit aj na nasledujúce obdobie.

Pre študentov, ktorých zaujímajú ľudské práva a slobody v činnosti VOP ponúka KVOP odborné, spravidla trojmesačné stáže, ktoré im pomôžu získať nielen odborné znalosti, ale aj praktické skúsenosti a zručnosti v oblasti ochrany práv a slobôd. S ohľadom na kapacitné možnosti absolvovalo odbornú stáž v roku 2018 celkom 17 študentov, z toho traja ako výhercovia súťaže esejí pod názvom: „Ktoré ľudské práva sú podľa Vášho názoru najviac ohrozené extrémizmom?“ -

Poradte verejnej ochrankyni práv, ako môže prispieť k ich účinnej ochrane.“, vyhlásenej VOP v rámci 20. ročníka Olympiády ľudských práv.

Správa informačných technológií

Rovnako ako v predchádzajúcich rokoch, bola vykonaná pravidelná čiastočná obnova zastaraných informačných technológií a v súvislosti s realizáciou rozpočtovej priority „Posilnenie efektívnosti ochrany základných práv a slobôd“ a so zvýšením počtu zamestnancov, obstaraná nová výpočtová technika a realizované rozšírenie štruktúrovanej kabeláže.

Správa majetku

KVOP nevlastní nehnuteľný majetok, sídli a činnosť vykonáva v prenajatých nebytových priestoroch, v budove na Grösslingovej ulici, súp. č. 102461/35 v Bratislave, ktorej výlučným vlastníkom je Správa služieb diplomatickému zboru, a. s., Bratislava. Táto je v zmysle platnej nájomnej zmluvy č. NZ/31/2014 i správcom predmetných nebytových priestorov.

Hnuteľný majetok KVOP bol nadobudnutý v rokoch 2002-2003. Postupne, podľa potreby, po uplynutí životnosti a po jeho morálnom zastaraní (počítačové vybavenie) je obmieňaný. Z tohto dôvodu, ako aj v súvislosti s realizáciou rozpočtovej priority „Posilnenie efektívnosti ochrany základných práv a slobôd“ a v súvislosti so zvýšením počtu zamestnancov boli v roku 2018 prenajaté ďalšie kancelárske priestory na rovnakej adrese a obstarané ich zariadenie. KVOP zároveň obstarala nové služobné motorové vozidlo Škoda Rapid a vyhlásila za prebytočné služobné motorové vozidlo zakúpené v roku 2002, ktoré bolo značne opotrebované a jeho ďalšie prevádzkovanie by bolo neefektívne. Toto vozidlo s hodnotou = 0,00 € je predmetom darovacej zmluvy obci.

Správa registratúry a podateľne

V hodnotenom období bolo v podateľni KVOP zaevidovaných spolu 7630 doručených záznamov. Poštou, e-mailom, prostredníctvom elektronickej schránky alebo osobným doručením bolo expedovaných 5 441 odoslaných záznamov. Zamestnancami KVOP bolo vytvorených celkovo 4 831

interných záznamov. Elektronická podoba doručených aj odoslaných záznamov je súčasťou registratúry.

Hospodárenie KVOP s pridelenými rozpočtovými prostriedkami/ finančné zabezpečenie

KVOP je rozpočtová organizácia, ktorá je súčasťou rozpočtovej kapitoly Všeobecná pokladničná správa a hospodári výlučne s prostriedkami štátneho rozpočtu. Podľa zákona o štátnom rozpočte na rok 2018 v rozpočtovom období roka 2018 hospodárila so schváleným rozpočtom vo výške **1535 649 €** určeným na realizáciu bežných a kapitálových výdavkov programu Ochrana základných práv a slobôd o6Q a medzirezortného programu oEkoW Informačné technológie financované zo štátneho rozpočtu, ktorý bol o 295 778 € vyšší ako schválený rozpočet na obdobie roka 2017. Okrem pravidelných platových valorizácií a k nim prislúchajúceho poistenia (spolu 31 338 €) bolo zvýšenie limitu určené aj na realizáciu rozpočtovej priority „Posilnenie efektívnosti ochrany základných práv a slobôd“ (spolu 264 440 €). Táto priorita umožnila čiastočné doplnenie stavu zamestnancov podľa účinného organizačného poriadku.

V priebehu rozpočtového obdobia bol schválený rozpočet, upravovaný v súvislosti s platovými valorizáciami pre rok 2018, zvýšený o kapitálové prostriedky z predchá-

dajúcich období a znížený o kapitálové prostriedky z roku 2018, ktoré sa presunuli do nasledujúcich rozpočtových období. Upravený rozpočet dosiahol sumu **1565 893 €**.

Výška rozpočtových prostriedkov oznámená v rozpise záväzných ukazovateľov štátneho rozpočtu na rok 2018 z 20. 12. 2017 a určená na krytie výdavkov kategórie odmeňovanie – mzdy, platy, služobné príjmy a ostatné osobné vyrovnania umožnila v priebehu roka posilniť personálny stav KVOP o deviatich zamestnancov, avšak stále nepostačovala na poskytovanie tarifných plátov pre plný počet - 57 osôb - podľa organizačnej štruktúry, ktorú vydala VOP, pričom sa tento počet osôb odzrkadlil aj v prílohe č. 1 k uzneseniu vlády Slovenskej republiky 471/2017.

Z upraveného rozpočtu bolo vyčerpaných 1494 367 €, čo predstavuje 95,43 % z celkového upraveného rozpočtu. Detailnejší priebeh čerpania finančných prostriedkov v hodnotenom období je uvedený v tabuľke.

Priebeh čerpania výdavkov bol z časového hľadiska závislý predovšetkým od lehôt na úhradu nájmu a služieb spojených s nájmom a od výplatných termínov. KVOP nevyčerpal všetky prostriedky určené na odmeňovanie, poistné a bežné výdavky súvisiace so stravovaním zamestnancov a príspevkov do sociálneho fondu, lebo zvyšovanie počtu zamestnancov prebiehalo postupne, počas celého rozpočtového obdobia 2018.

Rozpočet k 31. 12. 2018

rozpočtová položka	schválený v €	upravený v €
odmeňovanie	820 440	841 539
poistné	290 466	290 030
tovary a služby	390 422	399 180
bežné transfery	17 321	7 301
kapitálové výdavky	17 000	27 843
Spolu	1535 649	1565 893

Výdavky v €	Upravený rozpočet v €	Čerpanie	
odmeňovanie	841 539	796 242	94,61 %
poistné	290 030	270 826	93,37 %
tovary a služby	399 180	392 394	98,30 %
bežné transfery	7 301	7 211	89,57 %
kapitálové výdavky	27 843	27 694	99,46 %
Spolu	1565 893	1494 367	95,43 %

Príloha

Výňatok z Ústavy SR

Druhá hlava, Základné práva a slobody

Prvý oddiel VŠEOBECNÉ USTANOVENIA

Čl. 11

Zrušený od 1. 7. 2001

Čl. 12

(1) Ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremľateľné a nezrušiteľné.

(2) Základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvýhodňovať alebo znevýhodňovať.

(3) Každý má právo slobodne rozhodovať o svojej národnosti. Zakazuje sa akékoľvek ovplyvňovanie tohto rozhodovania a všetky spôsoby nátlaku smerujúce k odnárodňovaniu.

(4) Nikomu nesmie byť spôsobená ujma na právach pre to, že uplatňuje svoje základné práva a slobody.

Čl. 13

(1) Povinnosti možno ukladať

a) zákonom alebo na základe zákona, v jeho medziach a pri zachovaní základných práv a slobôd,

b) medzinárodnou zmluvou podľa čl. 7 ods. 4, ktorá priamo zakladá práva a povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb, alebo

c) nariadením vlády podľa čl. 120 ods. 2.

(2) Medze základných práv a slobôd možno upraviť za podmienok ustanovených touto ústavou len zákonom.

(3) Zákonné obmedzenia základných práv a slobôd musia platiť rovnako pre všetky prípady, ktoré spĺňajú ustanovené podmienky.

(4) Pri obmedzovaní základných práv a slobôd sa musí dbať na ich podstatu a zmysel. Takéto obmedzenia sa môžu použiť len na ustanovený cieľ.

Druhý oddiel ZÁKLADNÉ ĽUDSKÉ PRÁVA A SLOBODY

Čl. 14

Každý má spôsobilosť na práva.

Čl. 15

(1) Každý má právo na život. Ľudský život je hodný ochrany už pred narodením.

(2) Nikto nesmie byť pozbavený života.

(3) Trest smrti sa nepripúšťa.

(4) Podľa tohto článku nie je porušením práv, ak bol niekto pozbavený života v súvislosti s konaním, ktoré podľa zákona nie je trestné.

Čl. 16

(1) Nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia je zaručená. Obmedzená môže byť len v prípadoch ustanovených zákonom.

(2) Nikoho nemožno mučiť ani podrobiť krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.

Čl. 17

(1) Osobná sloboda sa zaručuje.

(2) Nikoho nemožno stíhať alebo pozbaviť slobody inak, ako z dôvodov a spôsobom, ktorý ustanoví zákon. Nikoho nemožno po-

zbaviť slobody len pre neschopnosť dodržať zmluvný záväzok.

(3) Obvineného alebo podozrivého z trestného činu možno zadržať len v prípadoch ustanovených zákonom. Zadržaná osoba musí byť ihneď oboznámená s dôvodmi zadržania, vypočutá a najneskôr do 48 hodín a pri trestných činoch terorizmu do 96 hodín prepustená na slobodu alebo odovzdaná súdu. Sudca musí zadržanú osobu do 48 hodín a pri obzvlášť závažných trestných činoch do 72 hodín od prevzatia vypočuť a rozhodnúť o väzbe alebo o jej prepustení na slobodu.

(4) Obvineného možno zatknúť iba na odôvodnený písomný príkaz sudcu. Zatknutá osoba musí byť do 24 hodín odovzdaná súdu. Sudca musí zatknutú osobu do 48 hodín a pri obzvlášť závažných trestných činoch do 72 hodín od prevzatia vypočuť a rozhodnúť o väzbe alebo o jej prepustení na slobodu.

(5) Do väzby možno vziať iba z dôvodov a na čas ustanovený zákonom a na základe rozhodnutia súdu.

(6) Zákon ustanoví, v ktorých prípadoch možno prevziať osobu do ústavnej zdravotníckej starostlivosti alebo ju v nej držať bez jej súhlasu. Takéto opatrenie sa musí do 24 hodín oznámiť súdu, ktorý o tomto umiestnení rozhodne do piatich dní.

(7) Skúmanie duševného stavu osoby obvinenej z trestného činu je možné iba na písomný príkaz súdu.

Čl. 18

(1) Nikoho nemožno poslať na nútené práce alebo nútené služby.

(2) Ustanovenie odseku 1 sa nevzťahuje na a) práce ukladané podľa zákona osobám vo výkone trestu odňatia slobody alebo osobám vykonávajúcim iný trest, nahradzujúci trest odňatia slobody,

b) vojenskú službu alebo inú službu ustanovenú zákonom namiesto povinnej vojenskej služby,

c) službu vyžadovanú na základe zákona v prípade živelných pohrôm, nehôd alebo iného nebezpečenstva, ktoré ohrozuje životy, zdravie alebo značné majetkové hodnoty,

d) konanie uložené zákonom na ochranu života, zdravia alebo práv iných,

e) menšie obecné služby na základe zákona.

Čl. 19

(1) Každý má právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, dobrej povesti a na ochranu mena.

(2) Každý má právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života.

(3) Každý má právo na ochranu pred neoprávneným zhromažďovaním, zverejňovaním alebo iným zneužívaním údajov o svojej osobe.

Čl. 20

(1) Každý má právo vlastniť majetok. Vlastnícke právo všetkých vlastníkov má rovnaký zákonný obsah a ochranu. Majetok nadobudnutý v rozpore s právnym poriadkom ochranu nepožíva. Dedenie sa zaručuje.

(2) Zákon ustanoví, ktorý ďalší majetok okrem majetku uvedeného v čl. 4 tejto ústavy, nevyhnutný na zabezpečovanie potrieb spoločnosti, potravinovej bezpečnosti štátu, rozvoja národného hospodárstva a verejného záujmu, môže byť iba vo vlastníctve štátu, obce, určených právnických osôb alebo určených fyzických osôb. Zákon tiež môže ustanoviť, že určité veci môžu byť iba vo vlastníctve občanov alebo právnických osôb so sídlom v Slovenskej republike.

(3) Vlastníctvo zaväzuje. Nemožno ho zneužiť na ujmu práv iných alebo v rozpore so všeobecnými záujmami chránenými zákonom. Výkon vlastníckeho práva nesmie po-

škodzovať ľudské zdravie, prírodu, kultúrne pamiatky a životné prostredie nad mieru ustanovenú zákonom.

(4) Vyvlastnenie alebo nútené obmedzenie vlastníckeho práva je možné iba v nevyhnutnej miere a vo verejnom záujme, a to na základe zákona a za primeranú náhradu.

(5) Iné zásahy do vlastníckeho práva možno dovoliť iba vtedy, ak ide o majetok nadobudnutý nezákonným spôsobom alebo z nelegálnych príjmov a ide o opatrenie nevyhnutné v demokratickej spoločnosti pre bezpečnosť štátu, ochranu verejného poriadku, mravnosti alebo práv a slobôd iných. Podmienky ustanoví zákon.

Čl. 21

(1) Obydlie je nedotknuteľné. Nie je dovolené doň vstúpiť bez súhlasu toho, kto v ňom býva.

(2) Domová prehliadka je prípustná len v súvislosti s trestným konaním, a to na písomný a odôvodnený príkaz sudcu. Spôsob vykonania domovej prehliadky ustanoví zákon.

(3) Iné zásahy do nedotknuteľnosti obydlija možno zákonom dovoliť iba vtedy, keď je to v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu života, zdravia alebo majetku osôb, na ochranu práv a slobôd iných alebo na odvrátenie závažného ohrozenia verejného poriadku. Ak sa obydlie používa aj na podnikanie alebo vykonávanie inej hospodárskej činnosti, takéto zásahy môžu byť zákonom dovolené aj vtedy, keď je to nevyhnutné na plnenie úloh verejnej správy.

Čl. 22

(1) Listové tajomstvo, tajomstvo dopravných správ a iných písomností a ochrana osobných údajov sa zaručujú.

(2) Nikto nesmie porušiť listové tajomstvo ani tajomstvo iných písomností a záznamov, či už uchovávaných v súkromí, alebo zasielaných poštou, alebo iným spôsobom; výnimkou sú prípady, ktoré ustanoví zákon.

Rovnako sa zaručuje tajomstvo správ podávaných telefónom, telegrafom alebo iným podobným zariadením.

Čl. 23

(1) Sloboda pohybu a pobytu sa zaručuje.

(2) Každý, kto sa oprávnenne zdržiava na území Slovenskej republiky, má právo toto územie slobodne opustiť.

(3) Slobody podľa odsekov 1 a 2 môžu byť obmedzené zákonom, ak je to nevyhnutné pre bezpečnosť štátu, udržanie verejného poriadku, ochranu zdravia alebo ochranu práv a slobôd iných a na vymedzených územiach aj v záujme ochrany prírody.

(4) Každý občan má právo na slobodný vstup na územie Slovenskej republiky. Občana nemožno nútiť, aby opustil vlasť, a nemožno ho vyhostiť.

(5) Cudzinca možno vyhostiť iba v prípadoch ustanovených zákonom.

Čl. 24

(1) Sloboda myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery sa zaručujú. Toto právo zahŕňa aj možnosť zmeniť náboženské vyznanie alebo vieru. Každý má právo byť bez náboženského vyznania. Každý má právo verejne prejavovať svoje zmýšľanie.

(2) Každý má právo slobodne prejavovať svoje náboženstvo alebo vieru buď sám, buď spoločne s inými, súkromne alebo verejne, bohoslužbou, náboženskými úkonmi, zachovávaním obradov alebo zúčastňovať sa na jeho vyučovaní.

(3) Cirkvi a náboženské spoločnosti spravujú svoje záležitosti samy, najmä zriaďujú svoje orgány, ustanovujú svojich duchovných, zabezpečujú vyučovanie náboženstva a zakladajú reholné a iné cirkevné inštitúcie nezávisle od štátnych orgánov.

(4) Podmienky výkonu práv podľa odsekov 1 až 3 možno obmedziť iba zákonom, ak

ide o opatrenie nevyhnutné v demokratickej spoločnosti na ochranu verejného poriadku, zdravia a mravnosti alebo práv a slobôd iných.

Čl. 25

(1) Obrana Slovenskej republiky je povinnosťou a vecou cti občanov. Zákon ustanoví rozsah brannej povinnosti.

(2) Nikoho nemožno nútiť, aby vykonával vojenskú službu, ak je to v rozpore s jeho svedomím alebo náboženským vyznaním. Podrobnosti ustanoví zákon.

Tretí oddiel POLITICKÉ PRÁVA

Čl. 26

(1) Sloboda prejavu a právo na informácie sú zaručené.

(2) Každý má právo vyjadrovať svoje názory slovom, písmom, tlačou, obrazom alebo iným spôsobom, ako aj slobodne vyhľadávať, prijímať a rozširovať idey a informácie bez ohľadu na hranice štátu. Vydávanie tlače nepodlieha povolovaciemu konaniu. Podnikanie v odbore rozhlasu a televízie sa môže viazať na povolenie štátu. Podmienky ustanoví zákon.

(3) Cenzúra sa zakazuje.

(4) Slobodu prejavu a právo vyhľadávať a šíriť informácie možno obmedziť zákonom, ak ide o opatrenia v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, bezpečnosť štátu, verejného poriadku, ochranu verejného zdravia a mravnosti.

(5) Orgány verejnej moci majú povinnosť primeraným spôsobom poskytovať informácie o svojej činnosti v štátnom jazyku. Podmienky a spôsob vykonania ustanoví zákon.

Čl. 27

(1) Petičné právo sa zaručuje. Každý má právo sám alebo s inými obracať sa vo veciach verejného alebo iného spoločného záujmu na štátne orgány a orgány územnej samosprávy so žiadosťami, návrhmi a sťažnosťami.

(2) Petíciou nemožno vyzývať na porušovanie základných práv a slobôd.

(3) Petíciou nemožno zasahovať do nezávislosti súdu.

Čl. 28

(1) Právo pokojne sa zhromažďovať sa zaručuje.

(2) Podmienky výkonu tohto práva ustanoví zákon v prípadoch zhromažďovania na verejných miestach, ak ide o opatrenia v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, ochranu verejného poriadku, zdravia a mravnosti, majetku alebo pre bezpečnosť štátu. Zhromaždenie sa nesmie podmieňovať povolením orgánu verejnej správy.

Čl. 29

(1) Právo slobodne sa združovať sa zaručuje. Každý má právo spolu s inými sa združovať v spolkoch, spoločnostiach alebo iných združeniach.

(2) Občania majú právo zakladať politické strany a politické hnutia a združovať sa v nich.

(3) Výkon práv podľa odsekov 1 a 2 možno obmedziť len v prípadoch ustanovených zákonom, ak je to v demokratickej spoločnosti nevyhnutné pre bezpečnosť štátu, na ochranu verejného poriadku, predchádzanie trestným činom alebo na ochranu práv a slobôd iných.

(4) Politické strany a politické hnutia, ako aj spolky, spoločnosti alebo iné združenia sú oddelené od štátu.

Čl. 30

(1) Občania majú právo zúčastňovať sa na správe verejných vecí priamo alebo slobodne sprave voľbou svojich zástupcov. Cudzinci s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky majú právo voliť a byť volení do orgánov samosprávy obcí a do orgánov samosprávy vyšších územných celkov.

(2) Voľby sa musia konať v lehotách nepresahujúcich pravidelné volebné obdobie ustanovené zákonom.

(3) Volebné právo je všeobecné, rovné a priame a vykonáva sa tajným hlasovaním. Podmienky výkonu volebného práva ustanoví zákon.

(4) Občania majú za rovnakých podmienok prístup k voleným a iným verejným funkciám.

Čl. 31

Zákonná úprava všetkých politických práv a slobôd a jej výklad a používanie musia umožňovať a ochraňovať slobodnú súťaž politických síl v demokratickej spoločnosti.

Čl. 32

Občania majú právo postaviť sa na odpor proti každému, kto by odstraňoval demokratický poriadok základných ľudských práv a slobôd uvedených v tejto ústave, ak činnosť ústavných orgánov a účinné použitie zákonných prostriedkov sú znemožnené.

Štvrtý oddiel PRÁVA NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN A ETNICKÝCH SKUPÍN

Čl. 33

Príslušnosť ku ktorejkoľvek národnostnej menšine alebo etnickej skupine nesmie byť nikomu na ujmu.

Čl. 34

(1) Občanom tvoriacim v Slovenskej republike národnostné menšiny alebo etnické skupiny sa zaručuje všestranný rozvoj, najmä právo spoločne s inými príslušníkmi menšiny alebo skupiny rozvíjať vlastnú kultúru, právo rozširovať a prijímať informácie v ich materinskom jazyku, združovať sa v národnostných združeniach, zakladať a udržiavať vzdelávacie a kultúrne inštitúcie. Podrobnosti ustanoví zákon.

(2) Občanom patriacim k národnostným menšinám alebo etnickým skupinám sa za podmienok ustanovených zákonom zaručuje okrem práva na osvojenie si štátneho jazyka aj:

a) právo na vzdelanie v ich jazyku,

b) právo používať ich jazyk v úradnom styku,

c) právo zúčastňovať sa na riešení vecí týkajúcich sa národnostných menšín a etnických skupín.

(3) Výkon práv občanov patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám zaručených v tejto ústave nesmie viesť k ohrozeniu zvrchovanosti a územnej celistvosti Slovenskej republiky a k diskriminácii jej ostatného obyvateľstva.

Piaty oddiel HOSPODÁRSKE, SOCIÁLNE A KULTÚRNE PRÁVA

Čl. 35

(1) Každý má právo na slobodnú voľbu povolania a prípravu naň, ako aj právo podnikat' a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť.

(2) Zákon môže ustanoviť podmienky a obmedzenia výkonu určitých povolani alebo činností.

(3) Občania majú právo na prácu. Štát v primeranom rozsahu hmotne zabez-

pečuje občanov, ktorí nie z vlastnej viny nemôžu toto právo vykonávať. Podmienky ustanoví zákon.

(4) Zákon môže ustanoviť odchylnú úpravu práv uvedených v odsekoch 1 až 3 pre cudzincov.

Čl. 36

Zamestnanci majú právo na spravodlivé a uspokojujúce pracovné podmienky. Zákon im zabezpečuje najmä

a) právo na odmenu za vykonanú prácu, dostatočnú na to, aby im umožnila dôstojnú životnú úroveň,

b) ochranu proti svojvoľnému prepúšťaniu zo zamestnania a diskriminácii v zamestnaní,

c) ochranu bezpečnosti a zdravia pri práci,

d) najvyššiu prípustnú dĺžku pracovného času,

e) primeraný odpočinok po práci,

f) najkratšiu prípustnú dĺžku platenej dovolenky na zotavenie,

g) právo na kolektívne vyjednávanie.

Čl. 37

(1) Každý má právo sa slobodne združovať s inými na ochranu svojich hospodárskych a sociálnych záujmov.

(2) Odborové organizácie vznikajú nezávisle od štátu. Obmedzovať počet odborových organizácií, ako aj zvýhodňovať niektoré z nich v podniku alebo v odvetví, je neprípustné.

(3) Činnosť odborových organizácií a vznik a činnosť iných združení na ochranu hospodárskych a sociálnych záujmov možno obmedziť zákonom, ak ide o opatrenie v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu bezpečnosti štátu, verejného poriadku alebo práv a slobôd druhých.

(4) Právo na štrajk sa zaručuje. Podmienky ustanoví zákon. Toto právo nemajú sudcovia, prokurátori, príslušníci ozbrojených síl a ozbrojených zborov a príslušníci

a zamestnanci hasičských a záchranných zborov.

Čl. 38

(1) Ženy, mladiství a osoby zdravotne postihnuté majú právo na zvýšenú ochranu zdravia pri práci a osobitné pracovné podmienky.

(2) Mladiství a osoby zdravotne postihnuté majú právo na osobitnú ochranu v pracovných vzťahoch a na pomoc pri príprave na povolanie.

(3) Podrobnosti o právach podľa odsekov 1 a 2 ustanoví zákon.

Čl. 39

(1) Občania majú právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, ako aj pri strate živiteľa.

(2) Každý, kto je v hmotnej núdzi, má právo na takú pomoc, ktorá je nevyhnutná na zabezpečenie základných životných podmienok.

(3) Podrobnosti o právach podľa odsekov 1 a 2 ustanoví zákon.

Čl. 40

Každý má právo na ochranu zdravia. Na základe zdravotného poistenia majú občania právo na bezplatnú zdravotnú starostlivosť a na zdravotnícke pomôcky za podmienok, ktoré ustanoví zákon.

Čl. 41

(1) Manželstvo je jedinečný zväzok medzi mužom a ženou. Slovenská republika manželstvo všestranne chráni a napomáha jeho dobru. Manželstvo, rodičovstvo a rodina sú pod ochranou zákona. Zaručuje sa osobitná ochrana detí a mladistvých.

(2) Žene v tehotenstve sa zaručuje osobitná starostlivosť, ochrana v pracovných vzťahoch a zodpovedajúce pracovné podmienky.

(3) Deti narodené v manželstve i mimo neho majú rovnaké práva.

(4) Starostlivosť o deti a ich výchova je právom rodičov; deti majú právo na rodičov-

skú výchovu a starostlivosť. Práva rodičov možno obmedziť a maloleté deti možno od rodičov odlúčiť proti vôli rodičov len rozhodnutím súdu na základe zákona.

(5) Rodičia, ktorí sa starajú o deti, majú právo na pomoc štátu.

(6) Podrobnosti o právach podľa odsekov 1 až 5 ustanoví zákon.

Čl. 42

(1) Každý má právo na vzdelanie. Školská dochádzka je povinná. Jej dĺžku po vekovú hranicu ustanoví zákon.

(2) Občania majú právo na bezplatné vzdelanie v základných školách a stredných školách, podľa schopností občana a možnosti spoločnosti aj na vysokých školách.

(3) Zriaďovať iné školy ako štátne a vyučovať v nich možno len za podmienok ustanovených zákonom; v takýchto školách sa môže vzdelávanie poskytovať za úhradu.

(4) Zákon ustanoví, za akých podmienok majú občania pri štúdiu právo na pomoc štátu.

Čl. 43

(1) Sloboda vedeckého bádania a umenia sa zaručuje. Práva na výsledky tvorivej duševnej činnosti chráni zákon.

(2) Právo prístupu ku kultúrnemu bohatstvu sa zaručuje za podmienok ustanovených zákonom.

Šiesty oddiel PRÁVO NA OCHRANU ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA A KULTÚRNEHO DEDIČSTVA

Čl. 44

(1) Každý má právo na priaznivé životné prostredie.

(2) Každý je povinný chrániť a zveľaďovať životné prostredie a kultúrne dedičstvo.

(3) Nikto nesmie nad mieru ustanovenú zákonom ohrozovať ani poškodzovať životné prostredie, prírodné zdroje a kultúrne pamiatky.

(4) Štát dbá o šetrné využívanie prírodných zdrojov, o ochranu poľnohospodárskej pôdy a lesnej pôdy, o ekologickú rovnováhu a o účinnú starostlivosť o životné prostredie a zabezpečuje ochranu určeným druhom voľne rastúcich rastlín a voľne žijúcich živočíchov.

(5) Poľnohospodárska pôda a lesná pôda ako neobnoviteľné prírodné zdroje požívajú osobitnú ochranu zo strany štátu a spoločnosti.

(6) Podrobnosti o právach a povinnostiach podľa odsekov 1 až 5 ustanoví zákon.

Čl. 45

Každý má právo na včasné a úplné informácie o stave životného prostredia a o príčinách a následkoch tohto stavu.

Siedmy oddiel PRÁVO NA SÚDNU A INÚ PRÁVNU OCHRANU

Čl. 46

(1) Každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky.

(2) Kto tvrdí, že bol na svojich právach ukrátený rozhodnutím orgánu verejnej správy, môže sa obrátiť na súd, aby preskúmal zákonnosť takéhoto rozhodnutia, ak zákon neustanoví inak. Z právomoci súdu však nesmie byť vylúčené preskúmanie rozhodnutí týkajúcich sa základných práv a slobôd.

(3) Každý má právo na náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím súdu, iného štátneho orgánu či orgánu verejnej správy alebo nesprávnym úradným postupom.

(4) Podmienky a podrobnosti o súdnej a inej právnej ochrane ustanoví zákon.

Čl. 47

(1) Každý má právo odoprieť výpoveď, ak by ňou spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania seba alebo blízkej osobe.

(2) Každý má právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania, a to za podmienok ustanovených zákonom.

(3) Všetci účastníci sú si v konaní podľa odseku 2 rovní.

(4) Kto vyhlási, že neovláda jazyk, v ktorom sa vedie konanie podľa odseku 2, má právo na tlmočníka.

Čl. 48

(1) Nikoho nemožno odňať jeho zákonnému sudcovi. Príslušnosť súdu ustanoví zákon.

(2) Každý má právo, aby sa jeho vec verejne prerokovala bez zbytočných prietahov a v jeho prítomnosti a aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom. Verejnosť možno vylúčiť len v prípadoch ustanovených zákonom.

Čl. 49

Len zákon ustanoví, ktoré konanie je trestným činom a aký trest, prípadne iné ujmy na právach alebo majetku možno uložiť za jeho spáchanie.

Čl. 50

(1) Len súd rozhoduje o vine a treste za trestné činy.

(2) Každý, proti komu sa vedie trestné konanie, považuje sa za nevinného, kým

súd nevyssloví právoplatným odsudzujúcim rozsudkom jeho vinu.

(3) Obvinený má právo, aby mu bol poskytnutý čas a možnosť na prípravu obhajoby a aby sa mohol obhajovať sám alebo prostredníctvom obhajcu.

(4) Obvinený má právo odoprieť výpoveď; tohto práva ho nemožno pozbaviť nijakým spôsobom.

(5) Nikoho nemožno trestne stíhať za čin, za ktorý bol už právoplatne odsúdený alebo oslobodený spod obžaloby. Táto zásada nevyklučuje uplatnenie mimoriadnych opravných prostriedkov v súlade so zákonom.

(6) Trestnosť činu sa posudzuje a trest sa ukladá podľa zákona účinného v čase, keď bol čin spáchaný. Neskorší zákon sa použije, ak je to pre páchatela priaznivejšie.

Ôsmy oddiel SPOLOČNÉ USTANOVENIA K PRVEJ A DRUHEJ HLAVE

Čl. 51

(1) Domáhať sa práv uvedených v čl. 35, 36, 37 ods. 4, čl. 38 až 42 a čl. 44 až 46 tejto ústavy sa možno len v medziach zákonov, ktoré tieto ustanovenia vykonávajú.

(2) Podmienky a rozsah obmedzenia základných práv a slobôd a rozsah povinností v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu ustanoví ústavný zákon.

Čl. 52

(1) Kde sa v prvej a druhej hlave tejto ústavy používa pojem „občan“, rozumie sa tým štátny občan Slovenskej republiky.

(2) Cudzinci požívajú v Slovenskej republike základné ľudské práva a slobody za-

ručené touto ústavou, ak nie sú výslovne priznané iba občanom.

(3) Kde sa v doterajších právnych predpisoch používa pojem „občan“, rozumie sa ním každý človek, ak ide o práva a slobody, ktoré táto ústava priznáva bez ohľadu na štátne občianstvo.

Čl. 53

Slovenská republika poskytuje azyl cudzincom prenasledovaným za uplatňovanie politických práv a slobôd. Azyl možno odoprieť tomu, kto konal v rozpore so základnými ľudskými právami a slobodami. Podrobnosti ustanoví zákon.

Čl. 54

Zákon môže sudcom a prokurátorom obmedziť právo na podnikanie a inú hospodársku činnosť a právo uvedené v čl. 29 ods. 2, zamestnancom štátnej správy a územnej samosprávy vo funkciách, ktoré určí aj právo uvedené v čl. 37 ods. 4, príslušníkom ozbrojených síl a ozbrojených zborov aj práva uvedené v čl. 27 a 28, pokiaľ súvisia s výkonom služby. Osobám v povolaniach, ktoré sú bezprostredne nevyhnutné na ochranu života a zdravia, môže zákon obmedziť právo na štrajk.